

Minna Hakanen-Maijala

VELKAJÄRJESTELYN
UUDISTAMINEN

Liiketalouden koulutusohjelma
2015

VELKAJÄRJESTELYN UUDISTAMINEN

Hakanen-Maijala, Minna
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma
Toukokuu 2015
Ohjaaja: Saarikko, Simo
Sivumäärä: 89
Liitteitä: 1

Asiasanat: velkajärjestelylaki, yksityishenkilön velkajärjestely, velkaantuminen, maksuhäiriö, elinkeinonharjoittaja

Opinnäytetyön aiheena oli tutkia velkajärjestelyn uudistamista. Uudistettu velkajärjestelylaki tuli voimaan 1.1.2015 joten aihe oli ajankohtainen. Velkajärjestely on velallisen kaikkiin velkoihin kohdistuva insolvenssimenettely. Menettelyn taustalla on ajatus velallisen kokonaisvelkatilanteen eheyttämisestä, rehabilitaatiosta.

Teoreettinen viitekehys koostui kolmesta eri osa-alueesta, jotka olivat velkajärjestely, velkajärjestelylaki ja velkaantuminen. Tutkimuksessa käytiin läpi velkajärjestelyn historiaa ja lainsäädännön kehitystä. Varsinaiseen velkajärjestelyyn tutustuttiin vain pääpiirteissään. Velkaantumisen kehitystä ja yhtä velkajärjestelyn ongelmakohtaa – lisäsuoritusvelvollisuutta tutkittiin myös. Lisäksi tutkimuksessa pohdittiin, miten velkajärjestelylain uudistus vaikuttaa yksityisiin elinkeinon- ja ammatinharjoittajiin sekä nuoriin velallisiin.

Tutkimusmenetelmä oli kvalitatiivinen eli laadullinen. Työssä käytettiin lähteinä lainsäädäntöä, lainvalmistelutöitä, oikeuskirjallisuutta, virallisia tilastoja sekä teema-haastatteluja. Lisäksi hyödynnettiin oikeusministeriön ja eri virastojen internetsivuja.

Empiriaosan tutkimusmenetelmänä olivat henkilöhaastattelut, joissa haastateltiin alan ammattilaisia – velkaneuvojaa, julkista oikeusavustajaa, kärjäsihteeriä ja kihlakunnan ulosottomiestä. Teema-haastattelun runkona olivat seuraavat aihealueet: uudistettu velkajärjestelylaki, elinkeinonharjoittajien velkajärjestely ja nuoret velalliset.

Tutkimuksen tuloksena velkajärjestelylain merkittävimmäksi muutokseksi tunnistettiin mahdollisuus järjestellä yksityisten elinkeinonharjoittajien elinkeinotoiminnan velkoja yksityishenkilön velkajärjestelylain puitteissa. Toinen tunnistettu uudistus on nuorten velallisten aseman parantuminen velkojen järjestelyissä.

REFORMATION OF DEBT ADJUSTMENT

Hakanen-Maijala, Minna
Satakunta University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Administration
May 2015
Supervisor: Saarikko, Simo
Number of pages: 89
Appendices: 1

Keywords: debt adjustment law, individual debt adjustment, getting into debt, payment defaults, small entrepreneur

The object of this thesis was to study the reformation of debt adjustment. Renewed Debt Adjustment Act entered into force on 1.1.2015 thus the topic was timely. Debt adjustment is an insolvency proceeding regarding the debtor's all liabilities. In the background of the procedure is the idea of the debtor's total debt situation defragmenting, rehabilitation.

The theoretical framework of the thesis consists of three subthemes: debt adjustment, debt adjustment law and indebtedness. The literature study went through the history of debt adjustment and legislative developments. The actual debt adjustment was explored only in general terms. The development of indebtedness and one problem area of the debt adjustment, the extended liability, was also investigated. Additionally this thesis examined how debt adjustment law reformation will affect entrepreneurs, as well as youth debtors.

This thesis is a qualitative research. Legislation, law drafting work, the legal literature and official statistics, as well as thematic interviews were used as source material in the thesis. In addition, information from the websites of The Ministry of Justice and different authorities were utilized.

The research method of the empirical part of the thesis was personal interviews. The interviewed professionals were Financial and Debt Advisor, Public Legal Aid Attorney, Secretary of District Court and Bailiff. The interviews covered the following themes: revised the Debt Adjustment Act, entrepreneur's debt adjustment and young debtors.

As the result of this study, the most fundamental change discovered in the debt adjustment law was allowing the arrangement of the entrepreneurs' business debts within the framework of individual debt adjustment law. Another found reform in the debt adjustment law was the improved status of young people as debtors.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	9
2	TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄT.....	10
2.1	Tutkimusongelma	10
2.2	Tutkimuksen tavoite	11
2.3	Teoreettinen viitekehys.....	11
2.4	Tutkimusmenetelmä ja -aineisto.....	12
2.4.1	Aineiston kerääminen.....	12
2.4.2	Tulosten luotettavuus	13
3	AIEMMAT TUTKIMUKSET	13
4	VELKAANTUMINEN	14
4.1	Maksuhäiriöt	16
4.2	Ulosotto.....	18
5	VELKAJÄRJESTELYLAIN HISTORIAA JA TAUSTAA.....	19
6	VELALLISEN ASEMAAN VAIKUTTAVA LAINSÄÄDÄNTÖ.....	23
6.1	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä vuonna 1993	24
6.1.1	Lakimuutokset 1997–2010.....	25
6.1.2	Uudistettu velkajärjestelylaki 1.1.2015.....	27
6.2	Velan lopullinen vanheneminen	33
6.3	Talous- ja velkaneuvontalaki	35
7	YKSITYISHENKILÖN VELKOJEN JÄRJESTELYKEINOT	38
7.1	Vapaaehtoiset järjestelyt.....	39
7.2	Velkajärjestely	39
7.2.1	Velkajärjestelyn hakeminen	40
7.2.2	Velkajärjestelyn alkaminen	41
7.2.3	Velkajärjestelyn edellytykset	42
7.2.4	Velkajärjestelyn esteet.....	42
7.2.5	Velallisen maksukyky ja maksuvara	45
7.2.6	Maksuohjelma	46
7.2.7	Maksuohjelman raukeaminen	48
8	VELKAJÄRJESTELYASIAT JA –VELALLISET.....	49
8.1	Velkajärjestelyhakemukset	49
8.2	Velkajärjestelyn syyt.....	52
8.3	Velallinen henkilönä	54
9	VELKAJÄRJESTELYLAIN ONGELMAKOHTIA	57
10	ELINKEINONHARJOITTAJAN VELKAJÄRJESTELY	62

10.1 Vuoden 1993 velkajärjestelylaki	63
10.2 Vuoden 2015 uudistus	64
11 NUORET VELALLISET	67
12 VELKAJÄRJESTELYN TULEVAISUUS	71
13 HAASTATTELUT	74
13.1 Velkaneuvonta	74
13.2 Oikeusapu	76
13.3 Tuomioistuin.....	76
13.4 Ulosotto.....	79
14 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO	80
15 POHDINTAA.....	82
LÄHTEET.....	83
LIITTEET	

SYMBOLI- JA TERMILUETTELO

HE	hallituksen esitys eduskunnalle
KKO	Korkein oikeus
OM	oikeusministeriö
VJL	Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (25.1.1993/57)

Insolvenssilla eli *maksukyvyttömyydellä* tarkoitetaan velallisen kyvyttömyyttä maksaa velkojaan sitä mukaa kuin ne erääntyvät, ja maksukyvyttömyys ei ole tilapäistä (Lindström 2014, 478).

Insolvenssioikeus on oikeustieteen osa-alue. Sen piiriin luetaan maksuvelvollisuuden laiminlyönteihin ja niiden seuraamuksiin liittyvä säännöstely. Suomen oikeudessa insolvenssimenettelyjä ovat ulosotto, konkurssi, yrityssaneeraus ja yksityishenkilön velkajärjestely. (Koulu & Lindfors 2010a, 6, 8.)

Luottotietomerkintä on seurausta pitkittyneistä *maksuhäiriöistä* (maksun myöhästyminen tai sen laiminlyönti), ja merkinnän saa, kun maksun laiminlyönti on todettu tuomioistuimen päätöksellä tai ulosottoviranomaisen toimituksella. Tätä ennen maksu on ollut maksamatta keskimäärin 6–8 kuukautta ja maksamattomasta maksusta on saatu useita perintäkirjeitä. Maksuhäiriömerkintä kestää rekisterissä tavallisimmin kolme vuotta. (Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut 2015.)

Pikaluottoja ovat summaltaan pienet, lyhytaikaiset, internetissä tai tekstiviestillä tehtävän lainahakemuksen perusteella myönnettävät vakuudettomat kulutusluotot. Pikaluottoja on ollut markkinoilla tiettävästi vuodesta 2005 alkaen. (HE 83/2014 vp, 8.)

Rehabilitaatiolla tarkoitetaan velallisen maksukyvyn ja sitä kautta hänen taloudellisen aloitteellisuutensa palauttamista. Rehabilitaatiossa velallisen varallisuuteen ei kajota, vaan velkavastuuta pienennetään velallisen maksukykyä vastaavaksi. (Koulu & Lindfors 2010a, 15, 56.)

Talous- ja velkaneuvonnassa annetaan yksityishenkilöille tietoja ja neuvontaa talouden ja velkojen hoidosta, avustetaan heitä taloudenpidon suunnittelussa, selvitetään velallisen talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuudet ja avustetaan velallista tämän selvittäessä mahdollisuuksia tehdä velkojiansa kanssa sovinto. Talous- ja velkaneuvonnassa avustetaan velallista velkajärjestelyyn liittyvän asian hoitamisessa, erityisesti velkajärjestelyhakemuksen ja muiden yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain (57/1993) edellyttämien selvitysten ja asiakirjojen laatimisessa sekä ohjataan velallinen hakemaan tarvittaessa oikeudellista apua. Laissa tarkoitettu talous- ja velkaneuvontapalvelu on asiakkaille maksutonta. Korvaus voidaan periä vain suoranaista kuluista. (Laki talous- ja velkaneuvonnasta 4.8.2000/713 1 §.)

Tavallista velkaa ovat muut kuin vakuusvelat (Koulu & Lindfors 2013, 167).

Ulosotto tarkoittaa laiminlyödyn veloitteen täytäntöönpanoa. Yleensä ulosotto on rahasaatavien perintää. (Yrittäjien www-sivut 2015.)

Vakuusvelalla tarkoitetaan sellaista velkaa, jonka takaisinmaksua turvaa velkojalla oleva esinevakuusoikeus omaisuuteen, joka on velallisen omistuksessa tai hallinnassa (Koulu & Lindfors 2013, 167).

Velkajärjestelyllä tarkoitetaan tuomioistuimen vahvistamaa yksityishenkilön velkajärjestelyä. Velkajärjestely on vaihtoehtona, kun pyritään ratkaisemaan ylivelkaantumisen. Velallisen velkaongelmat voidaan ratkaista kerralla vain siten, että samalla kertaa järjestellään velallisen kaikki velat. (Uitto 2010, 17–20.)

Velkajärjestelyn piiriin kuuluvalla velalla tarkoitetaan niitä velkoja, jotka ovat syntyneet ennen velkajärjestelyn aloittamispäätöstä. Myös erääntymätön, perusteeltaan epäselvä tai riitainen saatava sekä takausvastuu kuuluvat velkajärjestelyn piiriin. (Lindström 2014, 478.)

Velkasuhde on luotonantajan (esim. pankki) ja luotonsaajan (esim. asuntolainan ottaja) välinen oikeudellinen suhde. Velkasuhteen maksuvelvollista osapuolta kutsutaan *velalliseksi*, ja se, joka on oikeutettu samaan maksun velalliselta, on *velkoja*. (Koulu & Lindfors 2010a, 2.)

Yksityinen elinkeinonharjoittaja tarkoittaa elinkeinotoimintaa harjoittavaa luonnollista henkilöä. Henkilö toimii omissa nimissään ja vastaa taloudellisesti itse sitoumuksistaan. Yleiskielessä termi yksityinen elinkeinonharjoittaja ei ole vakiintunut vaan yleiskielessä luonnollisen henkilön harjoittamasta elinkeinotoiminnasta käytetään usein nimityksiä yksityisliike, ammatinharjoittaja, toiminimi tai jotain muuta vastaavaa. (Verohallinnon www-sivut 2015.)

Yksityishenkilöllä tarkoitetaan sellaista luonnollista henkilöä, joka ei ole yrittäjä (Linna 2012, 250).

Ylivelkaantumiselle ei ole olemassa virallista määritelmää, jonka avulla ylivelkaantuneet voitaisiin erotella ei-ylivelkaantuneista. Ylivelkaisuudella viitataan tilanteeseen, jossa velkojen maksuun ei jää tarvittavaa määrää rahaa välttämättömien menojen jälkeen eikä velkaantuneella ole omaisuutta, jolla velat voitaisiin kuitata. Suomen Pankin käyttämän tuloihin perustuvan määritelmän mukaan kotitalous on ylivelkaantunut, jos velkaa on enemmän kuin viisi kertaa vuotuisten käytettävissä olevien tulojen määrä. (Koulu & Lindfors 2013, 9.)

1 JOHDANTO

Opinnäytetyöni aihealue liittyy yritys juridiikkaan ja aiheena on velkajärjestelyn uudistaminen. Yksityishenkilön velkajärjestely on yksi neljästä lakisääteisestä insolvenssi- eli maksukyvyttömyysmenettelystä. Muut kolme ovat konkurssi, yrityssaneeraus sekä ulosotto. Velkajärjestely on tuomioistuimessa tapahtuva menettely, jossa yksityishenkilön velkasuhteet sovitetaan hänen maksukykynsä mukaiseksi. Velkajärjestely tarkoittaa niitä toimenpiteitä ja keinoja, joilla velallisen velkasuhteita muutetaan tai voidaan muuttaa yksittäistapauksessa.

Uudistettu laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993 – jäljempänä velkajärjestelylaki) tuli voimaan 1.1.2015. Uudistuksessa on kaksi painopistettä: velkajärjestelylain soveltamisalan laajentaminen pienimuotoista yritystoimintaa harjoittavan elinkeinonharjoittajan yritystoiminnan velkoihin ja nuorten aseman parantaminen.

Alkuperäinen laki tuli voimaan helmikuussa 1993 ja sitä on muutettu useasti sen voimassaoloaikana. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyä koskevan lainsäädännön taustalla ovat 1980- ja 1990-luvun taitteen taloudellisen laman aiheuttamat velkaongelmat kuten takaukset, työttömyys, konkurssit ja asuntojen hinnan lasku. Velkajärjestelyn kaksi päätehtävää ovat rehabilitaatio (velallinen saa lähteä ”puhtaalta pöydältä” tai saa ”uuden alun”) ja perintä eli tarkoituksena on korjata maksukyvyttömän yksityishenkilön velkaongelmat. Velkajärjestely on viimeinen vaihtoehto vakaviin velkaongelmiin. Velkajärjestelyä voi hakea käräjäoikeudelta, jossa päätetään, aloitetaanko velkajärjestely vai hylätäänkö hakemus.

Velkaantuminen ja velkajärjestely ovat ajankohtaisia aiheita nykyisessä vaikeassa taloustilanteessa. Sain idean opinnäytetyöni aiheeksi, kun luin syksyllä 2014 lehdestä artikkelin velkajärjestelylain uudistamisesta. Kiinnostukseni artikkelissa herätti se, että velkajärjestelyä ehdotettiin mahdolliseksi myös pienyrittäjille. Opinnäytetyö tarkastelee velkajärjestelylain muuttumista parinkymmenen vuoden aikana ja miten vuoden 2015 muutokset vaikuttavat lain kannalta tärkeimpiin toimijoihin (talous- ja velkaneuvojat, käräjäoikeudet ja ulosottoviranomaiset) sekä mitä tarkoittaa pienyrittäjien mahdollisuus päästä velkajärjestelylain piiriin.

Tutkimuksessa käydään läpi velkajärjestelyn historiaa ja lainsäädännön kehitystä. Velkajärjestelymenettely käydään läpi vain pääpiirteissään. Myös velkaantumisen kehitystä käydään läpi, koska ilman kansalaisten velkaantumista ei tarvittaisi velkajärjestelyäkään. Uudistetun lain tuomista muutoksista velallisille keskitytään kahteen ryhmään: elinkeinonharjoittajiin ja nuoriin velallisiin. Lisäksi käydään läpi yhtä velkajärjestelyn ongelmakohtaa – lisäsuoritusvelvollisuutta.

Tutkimustyössä on käytetty velkajärjestelylakia, oikeusministeriön mietintöjä, hallituksen esityksiä ja oikeuskirjallisuutta. Lisäksi lähteinä on käytetty oikeusministeriön, Tilastokeskuksen ja eri virastojen internetsivuja. Työni empiriaosassa tutkin mitä velkajärjestelylain uudistaminen on vaikuttanut lain kannalta tärkeimpiin toimijoihin. Velkaneuvojan haastattelu tapahtui sähköpostikyselyllä ja käräjäsiihteerin, kihlakunnanulosottomiehen sekä julkisen oikeusavustajan puhelinhaastatteluna.

2 TUTKIMUSONGELMA JA TUTKIMUSMENETELMÄT

2.1 Tutkimusongelma

Alkuperäinen velkajärjestelylaki on jo parikymmentä vuotta vanha, vuodelta 1993. Tuolloin 1990-luvulla velkajärjestelylain päämääränä oli auttaa laman seurauksena velkaantuneita yksityishenkilöitä selviytymään ylivoimaisesta velkataakastaan. Tavoitteena oli, että laman seurauksena ylivelkaantuneiden henkilöiden taloudellinen tilanne saataisiin korjattua ja he pääsisivät uuteen velattomaan alkuun. Sittenkin velkajärjestelystä on tullut pysyvä ja välttämätön keino ylivelkaantuneiden henkilöiden taloudellisen tilanteen korjaamisessa. Nyt eletään ns. luottoyhteiskunnassa ja kokäsitteellä on viitattu luottojen ja erityisesti kulutusluottojen määrän kasvuun länsimaissa.

Syy, miksi velkajärjestelylakia nyt muutettiin, oli tarve saada laki vastaamaan nykyisen yhteiskunnan vaatimuksia. Lakiin on tehty useita muutoksia vuosien aikana, mutta varsinaista isompaa uudistusta ei ole ennen tehty ja perusteellinen uudistaminen jäi nytkin tekemättä.

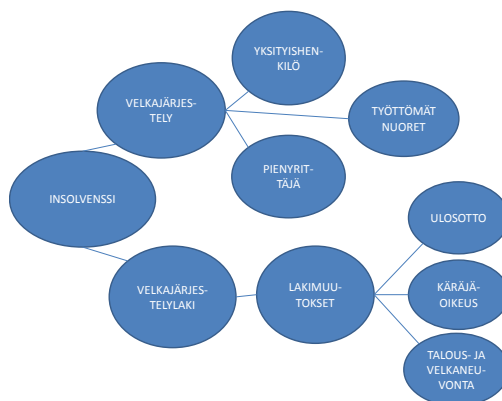
2.2 Tutkimuksen tavoite

Tutkimuksella pyritään vastaamaan kysymykseen ”Miksi velkajärjestelylain uudistamiselle on tarvetta”? Sen lisäksi selvitetään miten velkajärjestelylaki muuttui velkojan ja velallisen kannalta sekä miten muutokset vaikuttavat lain kannalta tärkeimpiin toimijoihin (talous- ja velkaneuvojat, käräjäoikeudet ja ulosottoviranomaiset) sekä onko muihin lakeihin tullut muutoksia velkajärjestelylain muuttuessa. Kolmantena kysymyksenä on se, mitä tarkoittaa pienyrittäjien mahdollisuus päästä velkajärjestelylain piiriin.

2.3 Teoreettinen viitekehys

Opinnäytetyön teoriaosio käsittelee velkajärjestelyn ja velkajärjestelylain muuttumista alkaen vuoden 1993 yksityishenkilön velkajärjestelylaista päättyen uudistettuun 1.1.2015 voimaan tulleeseen velkajärjestelylakiin. Teoreettinen viitekehys koostuu kolmesta osasta: velkajärjestelystä (velkajärjestelyn tuomista muutoksista mm. yksityishenkilölle, työttömille nuorille ja uutena lain piiriin tuleville pienyrittäjille), velkajärjestelylaista (tärkeimmät tähänastiset lakiin tehdyt muutokset) ja velkaantumista (miten kansalaisten velkaantuminen on muuttunut velkajärjestelylain voimassaolon aikana).

Työni teoreettiseen viitekehukseen (kuvio 1) kuuluu lainsäädäntö sekä erilaisia teoksia velkajärjestelylaista ja velkajärjestelystä. Tähän työhön on pyritty valitsemaan suomenkielisiä, ajankohtaisia ja asiapohjaisia teoksia. Viitekehukseen sisältyy myös internetlähteitä.

Kuvio 1. Teoreettinen viitekehys

2.4 Tutkimusmenetelmä ja -aineisto

Tässä tutkimuksessa käytetään lainopillista tutkimustapaa eli oikeusdogmatiikkaa. Lainopillisessa tutkimuksessa tutkitaan voimassa olevaa oikeutta ja sitä, mihin oikeusnormisto perustuu. Oikeus on tämän käsityksen mukaan asetettua eli säädettyä oikeutta. Sen lähtökohtana on lainsäätäjän tahto. (Helsingin avoimen yliopiston www-sivut 2014.)

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Laadullinen tutkimus on paikallaan juuri silloin, kun ilmiöstä on vain vähän tietoa tai tutkimuksia. Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa on lähtökohtana todellisen elämän kuvaaminen (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 161). ”Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on ilmiön ymmärtäminen, selittäminen, tulkinta ja usein myös soveltaminen.” Laadullisessa tutkimuksessa tutkijan mielenkiinto asiaan vaikuttaa tuloksiin. Aineisto on usein tekstimuotoista. (Anttila 2006, 275–276.) Tutkimusongelmaa lähestytään tarkastelemalla lainsäädäntöä ja alan kirjallisuutta.

Teemahaastatteluissa käytiin läpi muun muassa velkajärjestelylain uudistuksen vaikutukset haastateltavien työtehtäviin, muutokset elinkeinonharjoittajien kannalta sekä nuorten velallisten tilannetta.

2.4.1 Aineiston kerääminen

Opinnäytetyössä käytettiin lähteitä monipuolisesti. Opinnäytetyö perustuu pääasiassa lainopilliseen aineistoon. Lähteinä opinnäytetyössä käytettiin velkajärjestelylakia ja sen esitöitä sekä oikeuskirjallisuutta. Velkajärjestelylain uudistuksen lähteinä olivat hallituksen esitykset, työryhmän oikeusministeriölle jättämä mietintö eriävine mielipiteineen sekä mietinnöstä annetut lausumat. Työssä hyödynnettiin lähdemateriaalina myös sähköisiä lähteitä, internetistä löytyvää ajan tasalla olevaa materiaalia ja artikkeleita.

2.4.2 Tulosten luotettavuus

Opinnäytetyössä käytetään luokittelevan sisällön analyysia. Oikeusnormeja tutkittaessa lähtökohtana on tekstianalyysi (sisällönerittely). Oikeusnormin tulkinnassa joudutaan usein käyttämään apuna muita oikeuslähteitä, esim. lainvalmisteluasiakirjoja, tuomioistuinratkaisuja, vertailevia näkökohtia tms. (Husa, Mutanen & Pohjolainen 2010, 25.)

Laadullisen aineiston analysoinnin perusmenetelmänä on sisällönanalyysi. Sisällönanalyysillä tarkoitetaan pyrkimystä kuvata dokumenttien (esim. kirjat, artikkelit, kirjeet, raportit) sisältöä sanallisesti. Sisällönanalyysillä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. Tutkimuksen aineisto kuvaa tutkittavaa ilmiötä ja analyysin tarkoitus on luoda sanallinen ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä. Sisällönanalyysillä aineisto pyritään järjestämään tiiviiseen ja selkeään muotoon kadottamatta sen sisältämää informaatiota. Laadullisen aineiston analysoinnin tarkoituksena on lisätä informaatioarvoa, koska hajanaisesta aineistosta pyritään luomaan selkeää, mielekästä ja yhtenäistä informaatiota. Aineiston laadullinen käsittely perustuu päättelyyn ja tulkintaan. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91, 103, 108.)

Tutkimuksesta saadut tulokset tulee esittää sellaisella tavalla, kuin ne on itse haastattelussa kerrottu ja koko tutkimusraportin tulee vastata aineistosta saatuja tuloksia. Haastattelujen tarkoituksena oli syventää teoriaosuuteen liittyviä asioita käytännön näkökannalla. Opinnäytetyön tutkimustuloksia voidaan pitää luotettavina, koska kaikki haastatteluihin pyydyt henkilöt suostuivat haastateltaviksi ja näin ollen vastaukset on saatu jokaiselta, joita oli ennakkoon ajateltu.

3 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Velkajärjestelyä on tutkittu eri lähtökohdista vuosien aikana useasti. Velkajärjestelystä löytyy mm. seuraavia eri ammattikorkeakoulujen opinnäytetöitä:

”Velkajärjestelyn hylkääminen”, v. 2014, Rintamäenpää Tanja

”Velkajärjestelyn esteet ja velkajärjestelyn myöntäminen esteestä huolimatta”, v. 2014, Huotari Elisa

”Yksityishenkilön velkajärjestely elinkeinonharjoittajan näkökulmasta”, v. 2014, Vainimo Niina

”Lisäsuoritusvelvollisuus yksityishenkilön velkajärjestelyssä”, v. 2014, Ronkainen Reija

”Ilmeisen kevytmielinen velkaantuminen velkajärjestelyn esteenä”, v. 2013, Korke Liina

”Velkajärjestelylain uudistaminen”, v. 2012, Lehvä-Korpi Riitta

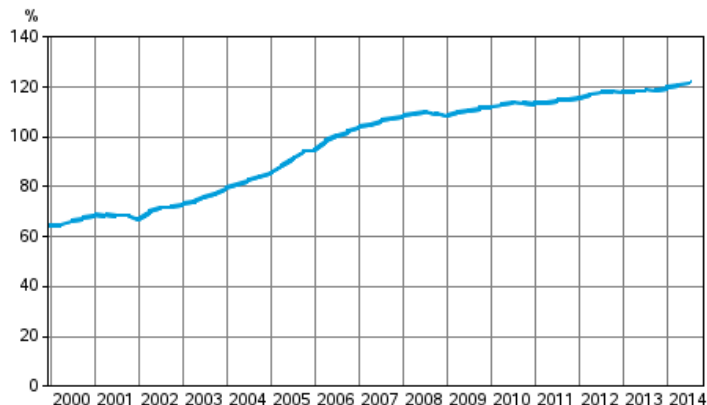
Osasta edellä mainituista tutkimuksista on kulunut jo jonkin verran aikaa ja velkajärjestelylakia on muutettu ko. tutkimusten jälkeen. Näiden tutkimusten jälkeen on tullut voimaan myös muita velallisen asemaan liittyviä lakimuutoksia. Tutkimukseni on uutta tietoa siinä mielessä, että varsinaisesti velkajärjestelyn uudistamista ei ole tutkittu eikä muitakaan aiheeseen liittyviä tutkimuksia ole tehty uudistetun velkajärjestelylain voimassaoloaikana.

4 VELKAANTUMINEN

Tavallisin tapa velan syntymiselle on sopimus. Kaikkia sopimuksia, joissa sitoudutaan myöhemmin tapahtuviin maksuihin, voidaan pitää velkaantumisenä. Velka pitää maksaa riippumatta millä tavoin se on syntynyt. Jos velkaa ei maksa ajoissa, peritään se tarvittaessa pakolla ja tästä aiheutuu kuluja, jotka tulevat velallisen maksettaviksi. Kulut voivat olla suuret erityisesti sopimukseen perustuvissa veloissa – varsinkin pienissä veloissa jopa suuremmat kuin itse velka. (Kuluttajaliiton www-sivut 2015.)

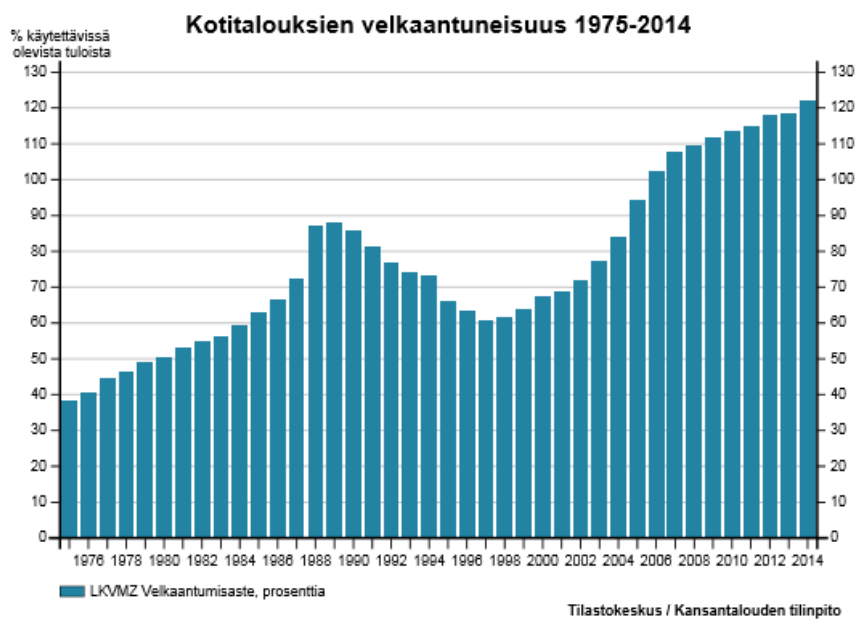
Luottojen käyttö on laajaa sekä kansalaisten että yritysten keskuudessa. Luottojen markkinointi on osin voimallista ja perintä tehokasta. Monet syyt (mm. luottojen saatavuus ja alhainen korkotaso) ovat johtaneet siihen, että kotitalouksien velkaantumisaste (luottojen suhde kotitalouden käytettävissä olevaan tuloon) on kasvussa. Kun vuonna 2001 velkaantumisaste oli noin 64,5 prosenttia ja vuonna 2009 109 prosent-

tia, oli se vuoden 2014 lopussa 122 prosenttia (kuvio 2). Velkaantumisaste on korkein 25–34-vuotiailla. Suomalaisten kotitalouksien velkaantumisaste on hieman korkeampi kuin EU- ja euroalueella keskimäärin, mutta huomattavasti alhaisempi kuin muissa Pohjoismaissa. (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.)

Kuvio 2. Kotitalouksien velkaantumisaste vuosina 2000–2014 (Tilastokeskuksen www-sivut 2015)

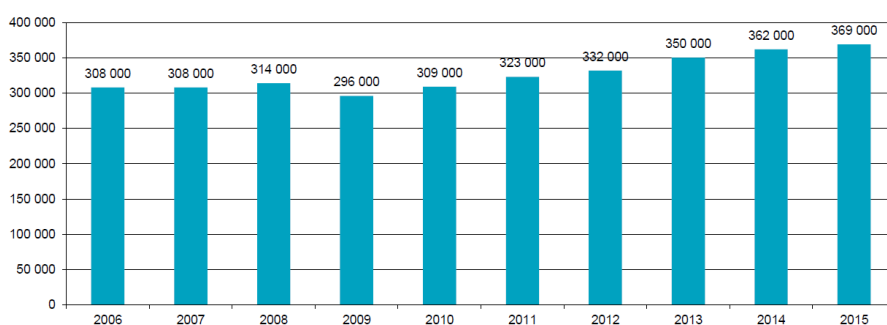
Suomalaisten kotitalouksien velat ovat nousseet historiallisen suuriksi suhteessa tuloihin. Vuoden 2014 lopussa kotitalouksilla oli velkaa yhteensä 141,2 miljardia euroa. Suomalaisten kotitalouksien velka on suurimmaksi osaksi asuntolainoja. (kuvio 3)

Kuvio 3. Kotitalouksien velkaantuneisuus vuosina 1975–2014 (Findikaattorin www-sivut 2015.)

4.1 Maksuhäiriöt

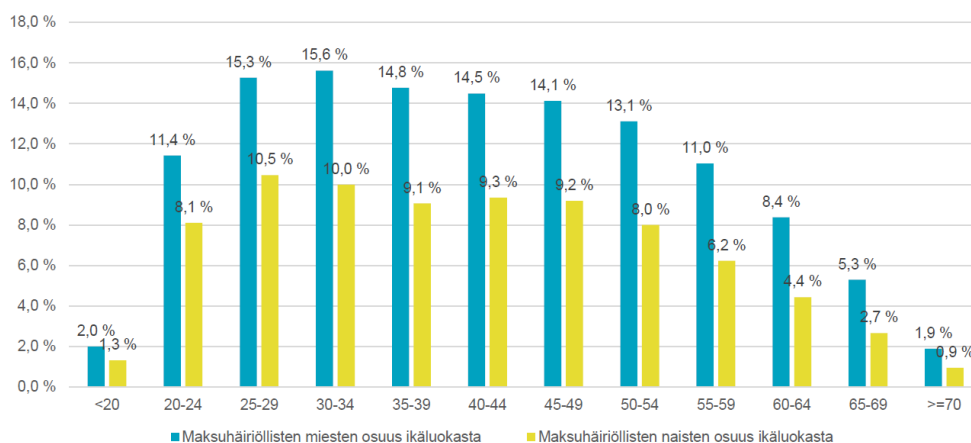
Jo melkein 369 000 suomalaisella on maksuhäiriömerkintöjä. Karu ennätys rikki: maksuhäiriöisiä on enemmän kuin koskaan, kertoo Suomen Asiakastieto. Rekisteriin on tullut alkuvuonna päivittäin 141 uutta henkilöä, joilla ei ennestään ollut maksuhäiriömerkintöjä. Maksuhäiriöisten määrä on vuodessa kasvanut 7 000 henkilöllä eli 1,9 prosentilla. Aiempi ennätys on vuodelta 1997, jolloin maksuhäiriöisiä oli 368 000. (kuvio 4) "Peräti 40 prosenttia kaikista rekisterissämme nyt olevista henkilöistä on saanut uusia merkintöjä tämän vuoden tammi-maaliskuussa. Merkintöjen tuoreus valitettavasti ennakoi sitä, ettei maksuhäiriöisten henkilöiden kokonaismäärä ole lähiaikoina kääntymässä laskuun", sanoo Suomen Asiakastiedon liiketoimintajohtaja Jouni Muhonen. "Hyvä asia on, että alle 20-vuotiaiden maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on vuodessa pienentynyt kymmenyksellä ja alle 24-vuotiaidenkin määrä parilla prosentilla." Suurin ikäryhmä ovat 25–34-vuotiaat. (Talouselämän www-sivut 2015.)

Kuvio 4. Henkilöt, joilla on maksuhäiriö 31.3.2006–2015 (Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut 2015)

Maksuhäiriöisten merkinnät ovat nyt kuitenkin aiempaa suuremmista luotoista. "Aiemmin kuluttajat saattoivat ottaa useita parin sadan euron vippejä, joista maksamattomina tuli jokaisesta erillinen maksuhäiriömerkintä. Nyt sama summa otetaan yhtenä lainana. Niinpä maksuhäiriöiden perusteena olevien saatavien euromäärä on vuodessa jopa hieman kasvanut, vaikka kappalemäärä on pienentynyt", Muhonen sanoo. Miesten maksuhäiriöriski on aiemminkin ollut suurempi kuin naisten, mutta nyt ero näyttää kasvaneen. Tilanne on erittäin huono varsinkin työikäisillä miehillä, sillä 25–49-vuotiaista miehistä noin 15 prosentilla on häiriöitä. "Niin miehissä kuin naisissa myös eläkeikäisten maksuhäiriöt ovat huolestuttavassa kasvussa. Yli 65-vuotiaita

henkilöitä on maksuhäiriörekisterissä nyt 14 prosenttia enemmän kuin vuosi sitten.” (kuvio 5) Monesti ajatellaan, että vanhukset ylivelkaantuvat peliongelmiin tai pienen eläkkeen takia. Merkittäväkin syy velkaantumiseen jää usein vähälle huomiolle. Se on halu auttaa omia lapsia. Toisen puolesta velkaantuminen on ikäihmisten parissa tavanomaista. Annetaan rahaa lapsille ja lapsenlapsille, vaikkei siihen olisikaan varaa. (Kauppalehden www-sivut 2015.; Talouselämän www-sivut 2015.)

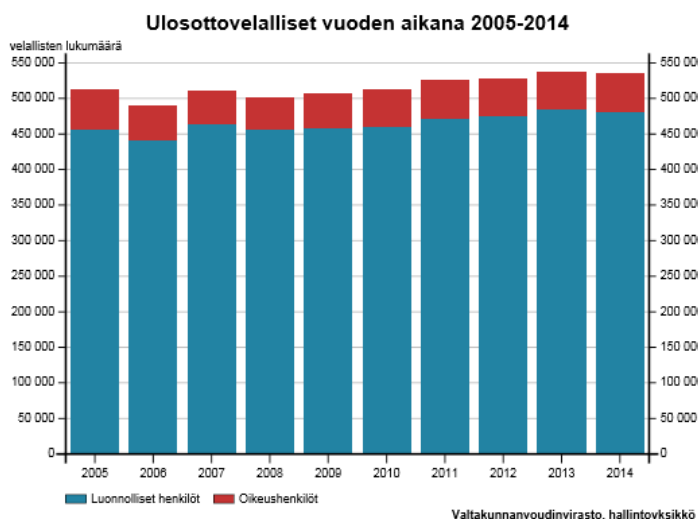
Kuvio 5. Maksuhäiriöisten henkilöiden osuus eri ikäluokissa 31.3.2015 (Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut 2015)

Asiakastieto Oy:n mukaan kuluttajille rekisteröitiin vuonna 2014 hieman alle 1,5 miljoonaa maksuhäiriömerkintää. Yhdellä maksuhäiriöisellä henkilöllä on nykyään keskimäärin myös moninkertainen määrä häiriömerkintöjä (keskimäärin häiriöitä kertyy 16 kappaletta yhdelle ihmiselle), kuten 1990-luvun laman aikaan. Edellä esitettyjen lukujen valossa lienee suhteellisen selvää, että ylivelkaantuminen ja velkaongelmien kanssa kamppailu koskettaa jatkuvasti kasvavaa joukkoa suomalaisia ihmisiä. (OM 11/2011, 21.; Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut 2015.)

Maksuhäiriömerkintöjen taustalla on usein velkaantuminen moneen eri paikkaan. Kuluttajien maksuhäiriömerkinnöistä valtaosa on käräjäoikeuden antamia velkomustuomioita ja ulosoton toteamia varattomuusesteitä. Maksuhäiriömerkinnöistä suuri osa tulee esimerkiksi perintäyhtiöiden velkomista saatavista. Merkintöjen taustalla on esimerkiksi maksamattomia kulutusluottoja, puhelinlaskuja sekä verkkokauppaostoksia, mutta myös erilaisia lakisääteisiä maksuja viranomaisille. (Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut 2015.)

4.2 Ulosotto

Maksuhäiriömerkintöjen lisääntymisen myötä ovat lisääntyneet myös ulosotot. Vuoden 2014 aikana ulosoton perintätoimien kohteena oli noin 480 000 luonnollista henkilöä, joista varattomaksi tai tuntemattomaksi todettiin 43,3 prosenttia eli noin 210 000 henkilöä. Vuoden 2014 lopussa ulosottovelallisia oli lähes 240 000, näistä oikeushenkilöitä noin 17 800. (kuvio 6) Tilastokeskuksen tietojen mukaan vuonna 2014 ulosottovelan määrä velallista kohden on kasvanut ja vastaavasti perinnässä olevien asioiden määrä velallista kohden on vähentynyt verrattuna vuoteen 2013. Vuonna 2014 velallisilla oli ulosottovelkaa yhteensä 4 miljardia euroa, noin neljä prosenttia enemmän kuin vuonna 2013. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2015.)

Kuvio 6. Ulosottovelalliset vuosina 2005–2014 (Findikaattorin www-sivut 2015)

Helsingin ulosottoviraston johtava kihlakunnanvouti Timo Heikkinen kuitenkin huomauttaa, että isoja eli yli 10 000 euron suuruisia ulosottoja tulee eteen ”aika vähän. Velkaantuminen on aiempaa useammin heikkoa elämänhallintaa, vähän sellaista sähläämistä. Velkojen määrät eivät ole yhtä suuria kuin 1990-luvulla”. Maksamattomat pikavipit ovat tuoneet ulosottoviraston asiakkaiksi paljon henkilöitä, joilla ei ole aiemmin ollut maksuja ulosotossa. (Helsingin Sanomien www-sivut 2015.) Pääasias-
sa niin sanotuilla pikavipeillä velkaantuneilla suomalaisilla on nyt velkaa keskimää-
rin 12 200 euroa. Vielä vuonna 2012 vippivelat olivat keskimäärin vain 8 400 euroa. Takuu-säätiön mukaan kesällä 2013 voimaan tullut korkokatto ei ole hillinnyt vel-
kaantumista. Aiemmin otettiin muutaman sadan euron pikavippi, nyt otetaan parin

tuhannen euron kulutusluotto. Pikavippien suurimpana ongelmana on alusta asti ollut se, että ne houkuttelevat taloudellisesti heikoimmilla ja vaikeissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä. Uutta on myös, että ns. limiittipikavippien ottajissa on maksuongelmiin ajautuneita yrittäjiä. Tilanne heijastelee Suomen surkeaa taloustilannetta, jossa moni yrittäjä on ahtaalla. Velkaneuvojat ovat todenneet, että asiakkailta tuntuvat taloudenpidon perustotuudet hämärtyneen. He sanovat, että osalla ihmisistä on kadonnut se ajatus, että velka pitää maksaa takaisin. (Taloussanomien www-sivut 2015.)

On todettava, että kaikkein pienituloisimmista ulosotto tuottaa velkojan kannalta paremman tuloksen kuin velkajärjestely, mutta tilanne on päinvastainen suurituloisilla. Ulosotossa välttämättömiin elinkustannuksiin varattava suojaosuus on pienituloisilla pienempi kuin velkajärjestelyssä. Velkajärjestelyssä taas suurituloisille varataan elinkustannuksiin sama rahamäärä kuin pienituloisille, mutta ulosotossa heiltä voidaan ulosmitata vain kolmasosa palkasta. (Lehtonen ym. 2015, 12.)

Ylivelkaantuneisuus aiheuttaa taloudellisia, sosiaalisia ja terveydellisiä vaikeuksia. Koska ulosotto vie kaikista henkilön tuloista suuren osan, ylivelkaantuneisuus ja ulosoton alaisena oleminen on tutkimusten mukaan voinut vaikuttaa myös muun muassa halukkuuteen pyrkiä normaaleille työmarkkinoille, harmaan talouden työsuhteiden suosimiseen, veronkiertoon ja moraalin löystymiseen. (Blomgren, Maunula & Hiilamo 2014, 247.) Suomen Asiakastiedon näkemyksen mukaan maksuhäiriöisten kuluttajien määrä pystytään kääntämään selvään laskuun vain tietoa lisäämällä. Kattava positiivinen luottorekisteri yhdessä verotietojen kanssa mahdollistaisi huomattavasti nykyistä perusteellisemmin kuluttajan maksukyvyyn arvioinnin. (Kauppalehden www-sivut 2015.)

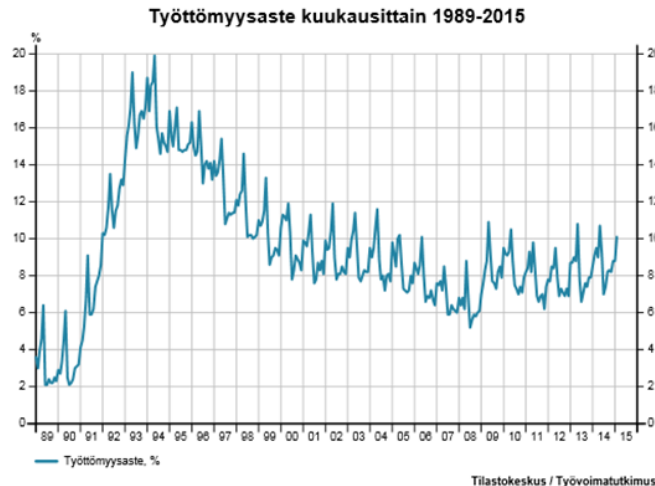
5 VELKAJÄRJESTELYLAIN HISTORIAA JA TAUSTAA

Velkajärjestelylainsäädännön historiallinen tausta löytyy markkinatalouden ja liberalismin leviämisestä 1800-luvun Yhdysvalloissa. Suomessa ja monissa muissakin Euroopan maissa vallitsi vielä 1980-luvulla yksityishenkilön velkasuhteissa elinikäisen

velkavastuun periaate. Ennen 1980-lukua velkaongelmat olivat vähäisiä ja lainsäätäjän ei tarvinnut puuttua niihin. Maksukyvyttömyys katsottiin velkojan ja velallisen väliseksi ongelmaksi. Velallisilla ei yleensä ollut mahdollisuutta päästä vakavista velkaongelmistaan eroon. (Koulu, Havansi, Korkea-Aho, Lindfors & Niemi 2009, 39.) Vuonna 1986 Suomi siirtyi luottoyhteiskunnaksi, kun koko sodanjälkeistä aikaa hallinnut luottojen säännöstely purettiin. Tällöin luotonanto vapautui eli luottojen saatavuus parani. Velkaantumisen tuli yritysten ja kotitalouksien arkipäivää ja sitä ei enää kaihdettu. Niinpä 1980-luvun viimeisinä vuosina Suomen yritykset ja kotitaloudet alkoivat nopeasti velkaantua. (Koulu 2004, 3.)

1990-luvulla julkinen valta alkoi kiinnostua velallisten aseman korjaamisesta, koska luottomarkkinat muuttuivat nopeasti ja velkaongelmat kasvoivat. Monet maat ottivat käyttöön yksityisvelallisille tarkoitettua maksukyvyttömyyssääntelyä ja elinikäisen velkavastuun periaate alkoi murtua. Suomessa tuli vuonna 1993 voimaan yksityishenkilön velkajärjestelystä annettu laki (VJL) sekä yrityksen saneerausta koskeva laki eli ns. modernit insolvenssilait. Ennen ko. lakien säätämistä Suomessa tunnettiin ainoastaan velallisen omaisuuden realisoimiseen tähtäävät ns. likvidaatiomenettelyt (konkurssi ja ulosotto). Näissä etusijalle asetettiin velkojen intressit, eikä vastaavasti kiinnitetty huomiota velallisen asemaan tai velkaantumisen syihin. Uudet lait ovat saaneet vaikutteita ennen muuta Yhdysvaltojen kuluttajakonkurssista. Maksukyvyttömyyslainsäädännön perusidea on kaikkialla sama, mutta velkaongelmien korjaamiseen tarkoitetuissa järjestelmissä on eroja. Ajatuksena on, että velallisen ei tarvitse maksaa enempää velkojaan kuin hän kykenee. (Muttalainen & Valkama 2003, 1, 5.; Niemi 2012, 285.)

Velkajärjestelylain säätäminen liittyi 1990-luvun alussa Suomea koetelleeseen syvään taloudelliseen lamaan, joka oli nopeassa ajassa johtanut massatyöttömyyteen ja jolloin sadattuhannet kotitaloudet joutuivat maksuvaikeuksiin. Bruttokansantuote aleni vuosina 1991–1993 yhteensä 11 prosenttia ja työttömyys kohosi muutamasta prosenttiyksiköstä lähes 20 prosenttiin (vuonna 1990 oli alle 90 000 työtöntä ja vuonna 1992 työttömiä oli 390 000) (kuvio 7). (Uitto 2012, 421.)

Kuvio 7. Työttömyysaste vuosina 1989–2015 (Findikaattorin www-sivut 2015)

Samaan aikaan asuntomarkkinoilla tapahtui nopea suhdannekäännö, joka johti asuntokaupan hiljenemiseen ja asuntojen myyntihintojen voimakkaaseen laskuun (hinnat olivat nousseet jyrkästi vuosina 1987–1989). Myös lainojen korot olivat nousseet. Peräti 40 prosenttia kotitalouksista joutui 1990-luvun alkupuolella tekemään jotain järjestelyjä rahahuolien vuoksi ja yli 200 000 kotitaloutta joutui sopimaan pankin kanssa uusista maksuehdoista. Noin 60 000 kotitaloutta arvioi joutuneensa velkaongelmiin, josta ne eivät selviytyneet itse. Vuonna 1996 luku oli jo puolta suurempi, noin 120 000. Liian suuret lainamäärät yhdistettynä lamaan ja sen seurauksiin saivat aikaan sen, että monet yksityishenkilöt ylivelkaantuivat niin, että he eivät olisi omana elinaikanaan pystyneet selviytymään maksuvelvoitteistaan. Jotta tällaisten yksityishenkilöiden taloudellinen tilanne olisi saatu korjattua, säädettiin laki yksityishenkilön velkajärjestelystä. (Koulu & Niemi-Kiesiläinen 1999, 12–13.)

Alettiin kiinnittää huomiota velkojan etujen ohella myös velallisen asemaan ja siihen, mitkä seikat olivat maksukyvyttömyyteen johtaneet. Uuden velkajärjestelylain avulla pyrittiin velallisen taloudellinen tilanne saamaan hallintaan järjestelemällä velat, jotka ylittivät velallisen maksukyvyn. Eli pyrittiin tervehdyttämään velallisen taloustilanne ja saamaan aikaan ns. rehabilitaatio (velallisen taloudellisen toimintakyvyn palautuminen). Tämä edesauttaa usein myös velallisen sosiaalisten suhteiden, henkisen ja fyysisen hyvinvoinnin sekä yleisen toimeliaisuuden kohentumista. Nykyisessä kulutus- ja luottoyhteiskunnassa maksukyvyttömyystilanne johtaa helposti ihmisen syr-

jäytymiseen. Maksuhäiriömerkintä saattaa haitata työllistymistä ja vaikeuttaa vuokra-asunnon saamista. (Linna 2012, 249.)

Lain tarvetta perusteltiin sillä, että tutkimus- ja tilastotiedot sekä viranomaisten ja järjestöjen kokemukset osoittivat velkaongelmien lisääntyneen. Velkaongelmista arvioitiin tulleen pysyväluonteinen ilmiö, jota esiintyy talouden- ja työelämän rakenteisiin kohdistuvien muutospaineiden vuoksi suhdanteista riippumatta. Toinen tärkeä peruste oli, että lainsäädäntöön ei sisältynyt tehokkaita keinoja kohtuullistaa velkaongelmiin joutuneiden tilannetta ja torjua niistä aiheutuvia haittoja. Vakavin puute oli, että ylivelkaantuneen koko talous- ja velkatilannetta ei ollut mahdollista saada kerralla kuntoon. Velkajärjestelyn tarkoituksena oli turvata eri osapuolten edut tasapuolisesti. Velallisten näkökulmasta päätavoitteena oli korjata ylitsepääsemättömiä velkaongelmia. Velkojien näkökulmasta tavoitteena oli turvata mahdollisimman suuri osa saatavista ja pääasiassa kevyimpien velan järjestelykeinojen käyttäminen. Pyrkimyksenä siis oli velallisen talous- ja velkatilanteen korjaaminen ensi sijassa neuvotteluteitse. (Mutttilainen 2002, 170–171.)

Lisäksi velkajärjestelylailla pyrittiin siihen, että pystyttäisiin korjaamaan velkaongelmista aiheutuvia vakavia yksilöllisiä ja sosiaalisia haittoja. Arvioitiin, että velallisten toimintakyvyn korjaantuminen lisää julkisyhteisön verotuloja ja vähentää sosiaaliturvien tarvetta. Toisaalta pidettiin tärkeänä, että velkajärjestelyä eivät voisi saada yleistä yhteiskunta- ja maksumoraalia loukkaavat henkilöt. (Mutttilainen 2002, 171, 190–191.) Lähtökohtana oli, että rehellisen, mutta taitamattomuuden tai huonon onnen vuoksi velkaantuneen tulisi päästä aloittamaan puhtaalta pöydältä. Samalla velkojat saavat tasapuolisesti mahdollisimman suuren osan saatavastaan velallisen olosuhteisiin nähden. (Koulu ym. 2009, 867.) 1990-luvun velkareformin onkin arvioitu olleen vuosikymmenen tärkeimpiä sosiaalipoliittisia uudistuksia.

Suomeen on ajoittain vaadittu henkilökohtaista konkurssia velkaongelmista käydyssä keskustelussa. Ajatuksena on ollut amerikkalaiseen tapaan helpompi ja nopeampi vapautuminen veloista. Muun muassa Pauliine Koskelo selvitti vuonna 2004 mahdollisuutta henkilökohtaiseen konkurssiin. Varsinaisesti kysymys oli siitä, tulisiko Suomessa ottaa käyttöön sellainen konkurssimenettely, jolla olisi veloista vapauttava vaikutus. Velallinen ei vapaudu vastaamasta niistä konkurssisaatavista, joille ei kon-

kurssissa kerry täyttä suoritusta. Konkurssilla ei siis ole jäännösveloista vapauttavaa vaikutusta. Luonnollisella henkilöllä on siten harvoin intressiä hakeutua omasta aloitteestaan konkurssiin. Toisaalta konkurssimenettelyn kustannuksista johtuu, ettei myöskään luonnollisen henkilön velkojilla usein ole intressiä turvautua konkurssiin saataviensa perimiseksi. Suomessa luonnollisen henkilön konkurssit ovat harvinaisia. Henkilökohtainen konkurssi onkin koettu suomalaiselle maksumoraalille vieraaksi ja nämä uudistusehdotukset on torjuttu. (Koulu ym. 2009, 870.; OMLS 2004:16, 3–4, 9–10.)

6 VELALLISEN ASEMAAN VAIKUTTAVA LAINSÄÄDÄNTÖ

Tässä jaksossa käydään pääpiirteittäin läpi velallisen asemaan vaikuttavaa lainsäädäntöä ja siihen liittyviä muutoksia. Sanotaan, että insolvenssilait ovat suhteellisen pitkälle professionalisoituneet kukin omalla tavallaan. Etenkin velkajärjestelylain sanottiin ennen viimeistä uudistusta olevan vaikeaselkoinen juridiikan ammattilaiselkin. Syitä on monia, esim. se, että lakia on muutettu tähän mennessä 18 kertaa ja osa muutoksista on huomattavan laajoja – lakia on muutettu tiukentaen ja välillä väljentäen menettelyyn pääsyä. 1990-lopun säännösmuutoksilla pyrittiin tiukentamaan velkajärjestelyyn pääsyn edellytyksiä ja parantamaan velkojien asemaa. 2000-luvun muutokset toteutettiin ennemminkin velallisten intressissä. Lakiin, jossa on noin sata pykälää, on jo aikaisemmin tehty yhteensä noin 70 kyseisen lain uudistustarpeesta johtunutta merkityksellistä säännösmuutosta. Lisäksi on tehty lukuisa määrä muista lainmuutoksista johtuvia johdannaismuutoksia. Toinen syy on se, että lakia on hienosäädetty tiuhaan ennakkoratkaisuilla. Kuitenkin näistä ratkaisuista osa on menettänyt lainmuutosten vuoksi merkitystään. Yksityishenkilön velkajärjestelystä annettua lakia täydentää samanniminen asetus (58/1993). (Linna 2013, 92–93.)

Velkajärjestely on vielä tällä hetkellä kansallista menettelyä eikä Euroopan unionilla ole yhteisiä sääntöjä maksukyvyttömyystilanteen hoitamisesta Euroopan yhtenäistymiskehityksestä huolimatta. EU:lla on olemassa maksukyvyttömyysasetus (MKA 1346/2000), mutta sitä sovelletaan vain konkurssiin ja yrityssaneeraukseen. Tulevai-

suudessa tilanne kuitenkin todennäköisesti muuttuu, koska maksukyvyttömyysasetuksen uudistamistyö on käynnissä ja yhtenä keskeisenä muutoksena ehdotetaan säädöksen soveltamisalan laajentamista kattamaan myös luonnollisten henkilöiden maksukyvyttömyysmenettelyt. (Koulu & Lindfors 2013, 155.)

6.1 Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä vuonna 1993

Velkajärjestelylain päätavoitteet:

- velallisen taloudellisen tilanteen korjaaminen
- velallisen auttaminen ”uuteen alkuun”
- sosiaalisten ongelmien ja syrjäytymisen ennaltaehkäisy
- harmaan talouden ehkäiseminen
- velallisen toimintakyvyn palauttaminen (ansiotyöhön, yritystoimintaan)
- suoritusten turvaaminen velkojille siinä määrin kuin se on mahdollista ottaen huomioon velallisen taloudellinen tilanne (Valkama 2011b, 3).

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä (57/1993) säädettiin laman ollessa syvimmillään Suomessa. Tarpeellinen laki tuli voimaan Lainan päivänä 8.2.1993 eduskunnan yksimielisellä päätöksellä. Velkajärjestelylain yhtenä tärkeänä tavoitteena oli, että velkaongelmiin joutuneet velalliset eivät hakisi velkajärjestelyä. Luottosuhteen osapuolten pitäisi ensin keskenään neuvotellen selvittää asiaa. Vasta äärimmäisenä ratkaisukeinona vakaviin velkaongelmiin tulisi kysymykseen velkajärjestely tuomioistuimessa. Velkajärjestelylain avulla ohjattiin velallisia neuvotteluratkaisuihin siten, että tuomioistuimesta haettavan velkajärjestelyn ehdoksi asetettiin sovintomahdollisuuden selvittäminen. (Mutttilainen 2002, 173.)

Lain säätämiseen kohdistui paljon poliittisia paineita ja se valmisteltiin ja käsiteltiin eduskunnassa nopeassa tahdissa. Laajamittaisen työttömyyden ja asuntomarkkinoiden muutosten vaikutukset velkaongelman kasvuun tulivat vahvasti esille eduskuntakeskusteluissa. Samalla kuitenkin korostettiin sitä, että uudella lailla ei saisi olla yleiseen velanmaksumoraaliin heikentävää vaikutusta. (Koulu ym. 2009, 868.) Lain tultua voimaan velkajärjestelyyn pääsyä väitettiin julkisuudessa niin helpoksi, että se rapautti yleistä maksumoraalia. Varsinkin velkojat esittivät lakia kohtaan voimakasta

kritiikkiä juuri siitä, että velkajärjestelyyn pääsee liian helposti ja toiseksi siitä, että vain pieni osa veloista tulee maksettua. (Mutttilainen 2002, 173.)

6.1.1 Lakimuutokset 1997–2010

Vuonna 1997 (63/1997) lakia muutettiin monessa suhteessa. Ko. lakimuutokset tiukensivat velkajärjestelyyn pääsyä niin, että väliaikaisesti maksukykyä vailla oleva henkilö, joka ei maksaisi velkajärjestelyssä velkojaan lainkaan tai maksaisi niitä vain vähän, ei voinut velkajärjestelyä saada eli esim. työttömien ja opiskelijoiden velkajärjestely esitettiin. Muita lakiuudistuksia olivat mahdollisuus jatkaa kahdella vuodella maksuohjelmaa takaajan hyväksi, velkajärjestelyn esteiden tiukentaminen, ohjelman muuttamisen vaikeuttaminen ja selvittäjän palkkiosta aiheutuvien kustannusten osittainen siirto velallisen maksettavaksi. Lakimuutos johtui ennen muuta lain epäkohdista, joista monet havaittiin jo toimeenpanon alkuvaiheessa. Lisäksi asiaan vaikuttivat uudet poliittiset linjaukset ja velkojien voimakas painostus. Lakia tiukennettiin luotonantajien eduksi ja ansiosidonnaiseen suuntaan pöyhäntöpuolueiden perinteiden mukaisesti. (HE 180/1996 vp.; Koulu ym. 2009, 868.; Muttilainen 2002, 186.)

Huoli hylättyjen ja raukeamisen vuoksi maksuohjelmansa keskeyttämään joutuneiden sekä ilman apua jääneiden velallisten asemasta oli pontimena 2000-luvun alussa velkajärjestelylain tarkistamistyön käynnistämisessä. Velkajärjestelysääntelyn muuttamiseen velallisen eduksi oli vankka poliittinen tuki. (Mutttilainen 2002, 191–193.)

Vuoden 2003 lakimuutoksissa velkajärjestelyyn pääsemistä helpotettiin niiden velallisten kohdalla, joiden velkaantumisesta oli kulunut erityisen pitkä aika eli vuosien 1990–1993 laman luomat pitkäaikaisvelalliset pääsivät sen piiriin. Samalla muutettiin jonkin verran maksuohjelman muuttamista koskevia säännöksiä. Maksuohjelmassa vahvistetun maksuvelvollisuuden alentaminen tuli mahdolliseksi aiempaa jonkin verran vähäisemmin perustein. Lakiin otettiin säännökset, joiden nojalla velallinen oli oikeutettu lykkäämään maksujaan velkojille, jos hänen maksukykynsä tilapäisesti heikkeni. Mahdollisuutta määrätä maksuohjelma raukeamaan rajoitettiin. Tähän vaikutti laaja yhteiskunnallinen keskustelu siitä, että monet laman aikana velkaantuneet velalliset olivat edelleenkin taloudellisessa ahdingossa. Lakiin otettiin aikaisempaa yksityiskohtaisemmat säännökset niistä syistä, joiden vuoksi velkajär-

jestely voitiin tuomioistuimen harkinnan mukaan myöntää silloinkin, kun sille oli velkaantumisen perusteeseen liittyvä tai muu laissa tarkoitettu este. Lisäksi velallisella oli mahdollisuus velkajärjestelyyn, vaikka hänen hakemuksensa olisi aiemmin hylätty tai velkajärjestely olisi rauennut. Myös säännöksiä velallisen lisäsuoritusvelvollisuudesta selkeytettiin. Samalla korotettiin niitä rahamääräisiä rajoja, joiden ylityessä velalliselle syntyi lisäsuoritusvelvollisuus. (HE 98/2002 vp.; Koulu ym. 2009, 868.; Muttilainen & Valkama 2003, 8–9.)

Vuonna 2007 voimaan tulleella lakimuutoksella lisäsuoritusjärjestelmää arvioitiin uudestaan. Mm. lisääntyneiden työmatkakustannusten ja muiden tulojen hankkimisesta velalliselle aiheutuneiden välittömien lisämenojen vähentäminen suoraan tuloista mahdollistettiin (aiemmin tällaisia vähennyksiä ei tehty). Velallisen on käytettävä lisätuloistaan (tuolloin rajana 817 €) vain puolet velkojen maksuun, kun aiemmin niistä oli käytettävä kaksi kolmasosaa. (Edilexin www-sivut 2015.; OM 59/2013, 35.)

Oikeusministeriö asetti 18.9.2009 työryhmän, jonka tehtäväksi ensimmäisessä vaiheessa annettiin arvioida sitä tulisiko velkajärjestelyn maksuohjelmaa lyhentää. Tältä osin työryhmän ehdotus johti elokuun alussa 2010 voimaan tulleeseen lakimuutokseen. Uudistuksessa velkajärjestelyn maksuohjelman normaalikesto lyhennettiin viidestä vuodesta kolmeen vuoteen. Uudistus ei aiheuttanut erityisiä oikeudellisia ongelmia, mutta lisäsi talous- ja velkaneuvonnan työmäärää velkojien lisääntyneiden väitteiden johdosta. (HE 52/2010 vp.; OM 11/2011, 13, 31.)

Suomen Asiakastiedon lakiasianpäällikkö Juuso Jokela totesi Kauppalehdessä 21.8.2012 julkaistussa artikkelissa yksityishenkilön velkajärjestelyn olevan armelias. Hänen mielestään velkajärjestelylakiin ei enää tulisi tehdä lisäkevennyksiä. Jokelan mukaan hänen tiedoissaan ei ole toista maata, jossa velkajärjestely olisi niin velallisyystävällinen kuin Suomessa. Tuomioistuimen päätöksellä voi saada jopa kaikki velat anteeksi. (Kauppalehden www-sivut 2015.)

6.1.2 Uudistettu velkajärjestelylaki 1.1.2015

Oikeusministeriön vuonna 2009 asettaman työryhmän ensimmäinen vaihe johti vuonna 2010 voimaan tulleeseen lakimuutokseen. Toisessa vaiheessa työryhmän tuli selvittää, olivatko velkajärjestelyn edellytykset ja esteperusteet ajan tasalla. Toiseksi työryhmän tehtävänä oli selvittää, voitaisiinko silloista velkajärjestelymenettelyä yksinkertaistaa etenkin lisäsuoritusjärjestelmän osalta. Myös mahdolliset ongelmakohdat yritystoiminnan kannalta tulivat työryhmän selvitettäväksi. Lisäksi työryhmän tuli arvioida antoiko silloinen ulosottokaaren mukainen vapaakuukausimalli velallisille riittävän taloudellisen suojan. Työryhmän tehtävänä oli myös selvittää, millä tavalla velkavastuun enimmäiskesto voitaisiin toteuttaa silloinkin, kun velallista vastaan ei ole haettu tuomiota. Työryhmän määräaika jatkettiin vuoden 2010 lopusta 31.3.2011 saakka. Työryhmän tuli jatkotoimeksiannon mukaan valmistella ehdotus velkajärjestelylain uudistamiseksi tarvittaessa uuden lain muodossa. Työryhmän työssä kävi selville ilmeinen tarve uudistaa velkajärjestelylaki kokonaisuudessaan. Tarkoituksena oli tehdä mahdollisimman selkeät ja ymmärrettävät säännökset, koska velkajärjestelylainsäädäntö koskettaa suoraan velallista itseään, joten myös velallisten tulisi ymmärtää mitä säännöksillä tarkoitetaan (OM 11/2011, 7–8, 13, 23.)

Työryhmä luovutti mietintönsä 8.3.2011. Työryhmä laati ehdotuksen uuden lain muotoon, koska lukuisia kertoja muutetun lain pohjalle ei ollut tarkoituksenmukaista rakentaa uudistusta. Uusi laki olisi nimeltään velkajärjestelylaki. Ehdotuksessa oli kuitenkin paljon aiemman lain kaltaisia säännöksiä. Merkittävimmät uudistusehdotukset kohdistuivat menettelyyn velkajärjestelyä myönnettäessä, velallisen mahdollisuuden säilyttää asunto ja maksuohjelman toteuttamiseen ja sen valvontaan. (OM 41/2012, 5.)

Oikeusministeriö sai ehdotukseen 64 jakautunutta lausuntoa (lausuntopyyntö tehtiin 84 eri viranomaiselle, järjestölle ja asiantuntijalle). Lähes kaikissa lausunnoissa kritisoitiin eri viranomaisten (käräjäoikeus, talous- ja velkaneuvonta ja ulosotto) tehtäviä ja työmääriä. Useat lausunnonantajat ilmoittivat, että ehdotus lisäisi työmääriä eikä vähentäisi sitä, kuten ehdotuksessa väitetään. Useissa lausunnoissa korostettiin selvittäjän tarpeellisuutta. Ns. reaaliaikaiseen maksujärjestelmään (velkojille tilitettävä määrä seuraisi velallisen tulojen muutosta) ja maksuohjelman toteuttamisen seuran-

nan siirtämiseen ulosottolaitoksen tehtäväksi suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Suhtautuminen luonnollisen henkilön elinkeinotoiminnasta peräisin olevien velkojen järjestelyyn velkajärjestelylain mukaisesti oli myönteistä yleisesti ottaen, mutta pääosin kielteistä yritysvelallisten asioimiseen velkaneuvonnassa (mm. tarvittavan erityisosaamisen puuttumisen ja yritysasiakkaiden työllistävyyden vuoksi). (OM 41/2012, 13, 45.) Ensimmäisen työryhmän mietinnön pohjalta varsinaista lakimuutosta ei kuitenkaan lähdetty viemään eteenpäin.

Työryhmän mietintöön saadun varauksellisen palautteen johdosta oikeusministeriö päätti, että selvittäjäinstituutiota ei lakkauteta eikä ulosottoviranomaisten tehtäväksi siirretä maksuohjelmien toteuttamista. Oikeusministeriö asetti 6.3.2012 uuden työryhmän, jonka tehtävänä oli velkajärjestelyn uudistamistyöryhmän 8.3.2011 antaman mietinnön ja siihen saadun lausuntopalautteen pohjalta laatia ehdotus yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain uudistamiseksi sekä tarvittavat muutokset muihin lakeihin siltä osin kuin ko. mietinnön ehdotukset ovat toteuttamiskelpoisia ilman maksuohjelman ns. reaaliaikaisuutta ja ulosottovalvontaa ja joiden toteuttaminen on tarpeellista. Työryhmän tuli selvittää, miten velkajärjestelyssä voitaisiin parantaa yrittäjien asemaa yrittäjyyteen liittyvin ratkaisuin puuttumatta maksuohjelman keston. Työryhmän oli myös kiinnitettävä huomiota siihen, miten voitaisiin kannustaa velallisia maksuohjelman aikaiseen tulonhankintaan ja miten velallisille voitaisiin turvata uusi velaton alku nykyistä paremmin. Yksi selvitettävä asia oli voitaisiinko aiempaa velkajärjestelymenettelyä yksinkertaistaa ja lisäsuoritusjärjestelmän velallisille aiheuttamia ongelmia vähentää. Myös velallisen omistusasunnon säilyttämistä koskevien säännösten toimivuus tuli selvittää ja tarvittaessa ehdottaa niiden uudistamista. Työryhmän määräaika jatkettiin kesäkuun 2013 lopusta marraskuun loppuun. (OM 59/2013, 8.)

Mietintö valmistui 21.11.2013. Työryhmä ehdotti 25 pykälän muuttamista ja noin kymmenen uuden säännöksen lisäämistä, joten velkajärjestelylain perusteellinen uudistaminen ei ollut enää kyseessä. Velkajärjestelyn käytön lisäämiseen ja menettelyn yksinkertaistamiseen liittyivät merkittävimmät muutokset. Mietinnön mukaan yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien pääsyä velkajärjestelyyn parannettaisiin ja yksityistalouden velkojen lisäksi elinkeinotoiminnan velkojen järjestely mahdollistettaisiin velkajärjestelyssä. Myös yrittäjävelallisia avustettaisiin talous- ja velkaneu-

vonnassa. Velkajärjestelyn edellytyksiä koskevia säännöksiä muutettaisiin niin, että työttömien ja erityisesti työttömien nuorten velkajärjestelyyn pääsy nopeutuisi. Lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia säännöksiä tarkistettaisiin. Pienehkö muutos tehtäisiin myös omistusasunnon säilyttämistä koskevaan säännökseen. Tuomioistuinten menettelyä yksinkertaistettaisiin ja pääsääntöisesti siirryttäisiin sähköpostitse tapahtuviin tiedoksiantoihin. (OM 59/2013, 5.)

Oikeusministeriö sai mietintöönsä 56 lausuntoa (lausuntoja pyydettiin 59 eri viranomaiselta, järjestöltä ja asiantuntijalta). Palaute oli pääosin myönteistä, mutta jakautunutta eräiden yksittäisten kysymysten osalta. Yleinen mielipide oli, että velkajärjestelylain uudistamiselle on tarvetta. Myös nuorten ja työttömien velkajärjestelyyn pääsyn helpottamiseen suhtauduttiin pääosin myönteisesti. Mielipiteet kuitenkin jakautuivat kiinteiden ikä- ja aikarajojen asettamisesta velkajärjestelyyn pääsyn edellytykseksi. Hyvin kannatettavana pidettiin yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien tuomista yksityishenkilön velkajärjestelyn piiriin. Useat lausunnonantajat pitävät tärkeänä sitä, että jatkossa kehitettäisiin sähköinen asiointijärjestelmä. Edelleen esitettiin huolia talous- ja velkaneuvonnan resursseista. (OM 28/2014, 5, 14, 38, 63.)

Mietinnön pohjalta eduskunnalle annettiin 12.6.2014 hallituksen esitys (HE 83/2014 vp) laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamiseksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeksi. Tasavallan presidentti Sauli Niinistö vahvisti lait 19.12.2014 ja lakimuutos tuli voimaan 1.1.2015. (Lindström 2014, 510.)

Hallituksen esityksen mukaan tavoitteena oli saattaa velkajärjestelylaki vastaamaan nykyisen yhteiskunnan vaatimuksia. Esitys pyrki oikeudenmukaiseen riskinjakoon velallisen ja velkojan välillä nykyisessä luottoyhteiskunnassa, kun arvioidaan velallisen velkaantumisen moitittavuutta ja mahdollisuutta päästä velkajärjestelyyn. Hallituksen esityksestä lakia muutettiin niin, että

- velkajärjestely voidaan myöntää 1,5 vuotta kestäneen työttömyyden jälkeen. Aikaisemmin käytäntönä oli, että velkajärjestelyyn pääsi vasta sen jälkeen, kun työttömyys oli jatkunut 2 vuotta. Säännön peruste on estää velkajärjestelyyn ajoittuminen velkojien vahingoksi ajankohtaan, jolloin velallisen maksukyky on poikkeuksellisen heikko. Muutos nopeuttaa tiettyjen velallisen pää-

syä velkajärjestelyyn ja vähentäneet pykälän soveltamiseen liittyviä tulkin-
nanvaraisuuksia ja riitaisuuksia.

- velkajärjestelyn yleisten esteiden osalta (VJL 10 §) velkaantumisen moitittavuutta arvioitaessa otetaan huomioon mm. velallisen ikä ja se, ovatko luotonantajat toimineet vastuullisesti ja arvioineet kuluttajan maksukykyä ennen luoton myöntämistä. Täsmennyksen tarkoituksena on helpottaa nuorten pääsemistä velkajärjestelyyn, koska nuoren harkintakyky velan takaisinmaksusta selviytymiseen ei yleensä ole samalla tasolla kuin aikuisen. Täsmennys helpottaa samalla myös ikääntyneiden asemaa, koska myös korkea ikä saattaa heikentää kykyä arvioida mahdollisuutta selviytyä velkojen takaisinmaksusta.
- kaikkein eniten vedottu esteperuste kevytmielinen velkaantuminen (VJL 10.7 §) muutettiin piittaamattomaksi ja vastuuttomaksi velkaantumiseksi
- oikeutta vapaakuukausien pitämiseen lisätään silloin, kun maksuohjelman kesto ylittää normaalit 3 vuotta. Jos maksuohjelman kesto on kolme vuotta, velallinen voi lykätä myöhemmäksi kolmen kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavan määrän, kuten aiemminkin. Jos maksuohjelman kesto tavallisten velkojen osalta on yli kolme vuotta, velallinen voi lykätä enintään viiden kuukauden maksuvelvollisuutta vastaavan määrän. Muutoksen tarkoituksena on helpottaa velallisten mahdollisuutta selvitä maksuohjelmasta tilanteessa, jossa velallisen maksukyvyyn heikkeneminen ei ole niin olennainen, että se oikeuttaisi maksuohjelman muuttamiseen.
- ylivelkaantuneiden yksityisten elinkeinon- ja ammatinharjoittajien pääsy velkajärjestelyyn paranee ja mahdollistaa siten heidän taloudellisen kokonaistilanteensa korjaamisen velkajärjestelyssä. Yksityinen elinkeinon- tai ammatinharjoittaja voi hakeutua joko velkajärjestelyyn tai yrityssaneeraukseen riippuen siitä, kumpi menettely sopii paremmin hänen tilanteeseensa. Velkajärjestelyssä voidaan tietyin edellytyksin järjestellä yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan yksityistalouden velkojen lisäksi hänen elinkeinotoimintaan liittyvät velkansa. Yksityisen elinkeinon- tai ammatinharjoittajan elinkeinotoiminnan velkojen järjesteleminen yksityistalouden velkojen lisäksi edellyttää, että elinkeinotoiminta on jatkamiskelpoista. Velallisen on kyettävä maksamaan menettelyn alkamisen jälkeen syntyvät elinkeinotoimintaan liittyvät velkansa toiminnasta saatavilla tuloilla sitä mukaa kuin ne erääntyvät.

Jos elinkeinotoiminta on tappiollista tai on todennäköistä, että se muuttuu tappiolliseksi, velkajärjestelyä ei voida myöntää. Harjoitettavan elinkeinotoiminnan laadulle asetetaan myös edellytyksiä. Toiminnan tulee olla melko pienimuotoista, eikä velkajärjestelyä voida myöntää, jos velkojen järjestely ei riitä yritystoiminnan tervehtyttämiseksi tai sen edellytysten turvaamiseksi, vaan vaaditaan myös yritystoimintaa koskevia järjestelyjä. Yhtiön velkaa ei järjestellä velkajärjestelyssä.

- talous- ja velkaneuvonta avustaa yksityisiä elinkeinonharjoittajia myös heidän elinkeinotoimintaan liittyvien velkojensa järjestelyssä samalla tavoin kuin muitakin velkaongelmiin ajautuneita henkilöitä. Velallisen taloudellisen tilanteen selvittämisen tulee tapahtua jo ennen velkajärjestelyhakemuksen tekemistä.
- maksuohjelma voidaan tuomioistuimessa vahvistaa velkojen enemmistön suostumuksella pienvelkojen vastustuksesta huolimatta
- yksinkertaistetaan ja nopeutetaan velkajärjestelyasioiden käsittelyä tuomioistuimessa, poistetaan päällekkäisiä menettelyvaiheita ja tuodaan sen myötä kustannussäästöjä yksinkertaistamalla maksuohjelman laatimista siten, että velan määrä ohjelmassa määräytyy jo velkaselvittelyssä käytetyn saldopäivän mukaan, eikä korkopäivityksiä velkajärjestelyn aloittamispäivälle pääsäännön mukaan tehdä.
- velkajärjestelymenettelyä tehostetaan ja yhteiskunnalle aiheutuvia kustannuksia vähennetään niin, että käräjäoikeus voisi määrätä selvittäjän vain poikkeuksellisesti, jos velallinen on laatinut maksuohjelmaehdotuksen. Menettely tehostuu, kun tuomioistuin voi samanaikaisesti kuulla velkoja sekä hakemuksesta että maksuohjelmasta ja usein vahvistaa maksuohjelman jo samalla, kun annetaan päätös velkajärjestelyn aloittamisesta. Velallisen ei ole pakko laatia ehdotusta maksuohjelmaksi. Käräjäoikeuden mahdollisuus selvittäjän määräämiseen säilyy vastaavasti ennallaan, jos hakemukseen ei ole liitetty maksuohjelmaehdotusta. Käräjäoikeuksien sekä talous- ja velkaneuvonnan työmäärää muutos lisää jonkin verran.
- tiedoksiannot velalliselle, velkojille ja muille tahoille toimitetaan sähköpostitse tai muulla mahdollisella sähköisellä tiedonsiirtomenetelmällä, kun aiem-

min käytäntönä oli postitoimitus, jollei velkoja ole ilmoittanut, että hän haluaa käyttää postiosoitetta prosessiosoitteena

- tuomioistuimen on ilmoitettava raukeamisesta velallisen ja ulosottoviranomaisen lisäksi kaikille velkojille. Tuomioistuimella ei ollut velvollisuutta aikaisemman lain mukaan ilmoittaa kaikille velkojille, jos maksuohjelma määrätään raukeamaan, joten välttämättä velkojat eivät ole aina raukeamisesta tiedneet.
- omistusasuntonsa säilyttävän velallisen on jatkossa maksettava velkojaan nykyistä enemmän. Lakimuutos koskee kaikkia niitä velallisia, joilla on omistusasunto eli myös niitä, joille ei muodostuisi asumissuojaosuutta. Maksuja tulee kertyä muiden kuin vakuusvelkojen osalta viisivuotisen maksuohjelman mukaisesti, vaikka maksuohjelman kesto muutoin olisi normaalit 3 vuotta. Velkojien kannalta tämä merkitsee nykyistä oikeudenmukaisempaa laskentatapaa. Velkajärjestelystä tuli jonkin verran raskaampi niille velallisille, joilla ei ole estettä velkajärjestelylle. Lakiin on kuitenkin jäänyt mahdollinen ristiriita, koska maksuohjelman kesto on kolme vuotta (VJL 30.2 §), mutta asunnon säilyessä ohjelman kesto voi olla kolmea vuotta pidempi (VJL 30.3 §). Pykälässä ei ole mainintaa, että kun asunto myydään, ohjelman kesto voi olla normaalia pidempi. Asia jää oikeuskäytännössä ratkaistavaksi.
- laista poistettiin sovintomahdollisuuksien selvittämättä jättäminen (VJL 10.8 §), joka aikaisemmin on ollut velkajärjestelyn yleinen este. Aikaisemmin ennen velkajärjestelyn hakemista oli ensin selvitettävä mahdollisuus sovintoon, vaikka etukäteen olisi selvää, ettei sovintoon ole mahdollisuuksia (muutoksessa tehostettiin talous- ja velkaneuvonnan työtä jättämällä pois turhia sovintoneuvotteluita).
- parannettiin lisäsuoritusvelvollisuuden toimivuutta käytännössä – pyritään vähentämään lisäsuoritusvelvollisuuden laskemisesta aiheutuvaa työtä sekä aktivoimaan velallisia huolehtimaan lisäsuoritusvelvollisuuden täyttamisestä oma-aloitteisesti. Korottamalla lisäsuoritusvelvollisuuden rajaa (raja nousi aiemmasta 970 eurosta 2 000 euroon) kannustetaan velallista maksuohjelman aikaiseen tulonhankintaan. Kertaluonteiseen suoritukseen perustuva maksuvelvollisuus on täytettävä kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun velallinen sai varat haltuunsa. Muilta osin lisäsuoritusvelvollisuus on täytettävä seuraa-

van kalenterivuoden aikana (aiemmin aina seuraavan kalenterivuoden ensimmäisen kolmen kuukauden aikana, jos ei siitä ollut toisin määrätty). Tällöin lisäsuoritukset voidaan selvittää yksinkertaisemmin verotuspäätöksen perusteella, eikä tietoa tarvitse etsiä erilaisista tai useista tulotositteista.

- velallisella on mahdollisuus sopimusten irtisanomiseen. Velallinen saattoi aikaisemman lain mukaan irtisanoa velkajärjestelyn aloittamisen perusteella vuokrasopimuksen, mutta ei esimerkiksi määräaikaista kuntosalisopimuksia tai teleliittymiä, mikä on saattanut johtaa velallisen velkaantumiseen vielä aloittamispäätöksen jälkeenkin. Ongelma korjattiin lakia muuttamalla siten, että velallinen voi irtisanoa muunkin sopimuksen päättymään kahden kuukauden kuluttua irtisanomisehtojen estämättä (irtisanomisoikeus koskee vain niitä sopimuksia, jotka velallinen on tehnyt kuluttajan ominaisuudessa).
- VJL 10 §:ään lisättiin kokonaan uusi esteperuste yksityishenkilön aseman parantamiseksi – yksityishenkilöiden välisen merkittävän vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan järjesteleminen olisi kokonaisuutena arvioiden kohtuutonta. Tyypillisimpänä esimerkkinä ovat olleet omistusasunnot, joista on paljastunut esimerkiksi homevaurioita ja myyjä on tuomittu palauttamaan kauppahinta tai maksamaan huomattavia korvauksia. (Lindström 2014, 510–513.; Niiranen 2015, 45, 48–49, 57, 75, 79–80, 84, 87–90.)

6.2 Velan lopullinen vanheneminen

Vanhentumislaki (728/2003) korvasi sitä edeltäneen vanhentumisasetuksen ja samalla uudistettiin sekä korvattiin monta erityissäännöstä velan vanhentumisesta. Vanhentumislaki on velvoitteiden vanhentumisesta koskeva yleislaki, jota sovelletaan niin rahavelkoihin kuin muihin velvoitteisiin. Vanhentumislakia ei kuitenkaan sovelleta veroihin ja julkisiin maksuihin, rikosten seuraamuksiin, eläke- ja sosiaalilainsäädännön tai lakisääteisten vakuutusten perusteella maksettaviin korvauksiin eikä etuuksiin tai elatusapuihin. Vanhentumislain säätämällä haluttiin selventää velkasuhteiden kestoa ja vanhentumisajan alkamisajankohtaa sekä parantaa velallisen asemaa, mutta kuitenkin säilyttää velkojan riittävä mahdollisuus periä velkaa. (Lindström 2014, 184.)

Huhtikuun 2010 alussa voimaan tullut luottotietolain (L 527/2007) muutossäädös (L 933/2009) määräsi poistamaan kaikkien niiden henkilöiden maksuhäiriömerkinnät luottotietorekisteristä, joiden velka oli ko. päivään mennessä vanhentunut. Velka oli saattanut vanhentua jo ennen vuotta 2010 ulosottokaaren perusteella, mutta tällöin kaikkien siihen mennessä vanhentuneiden velkojen maksuhäiriömerkinnät poistettiin. Luottotietorekisteristä poistetut merkinnät koskivat siten niitä maksamattomia velkoja, joista tuomio oli annettu vähintään 15 vuotta aiemmin (siis viimeistään maaliskuun lopussa 1995). (Blomgren ym. 2014, 249.)

Velkojen vanhentumista koskevat uudistukset ovat parantaneet lamavelallisten asemaa. Vuoden 2015 velkajärjestelylain uudistaminen vaikutti myös säännöksiin velan lopullisesta vanhentumisesta, joka lasketaan velan erääntymisestä. 1.1.2008 voimaantulleessa lakimuutoksessa ei ollut säännöstä saatavan lopullisesta vanhentumisesta tilanteessa, jossa velkoja ei ole hakenut saatavasta ulosottoerustetta, eli maksutuomiota. Mikäli velkoja on katkaissut vanhentumisen kolmen vuoden välein, velkoja on voinut hakea saatavalleen ulosottoerusteen kymmeniäkin vuosia saatavan erääntymisen jälkeen. Saatava on periaatteessa voinut olla voimassa ikuisesti. Vuoden 2008 muutoksessa yksityishenkilöiden osalta velka vanheni ”lopullisesti” (eli sitä ei voida enää periä) sellaisen saatavan osalta, jonka ulosottoerusteen täytännönpanokelpoisuus päättyi ulosottokaaren mukaan. Tähän tuli nyt muutos kun yksityishenkilön velkajärjestelylain uudistuksen yhteydessä säädettiin vanhentumislaisissa katto lopulliselle vanhentumiselle. (Ulosoton www-sivut 2015.)

Uuden lain myötä kaikki velat vanhentuvat jatkossa lopullisesti säädettyjen aikojen jälkeen. Lakimuutoksen jälkeen velat, joista ei ole maksutuomiota, vanhentuvat 20 vuodessa velan erääntymisestä (aiemmin esim. verovelat ja muut julkisoikeudelliset velat vanhentuivat viidessä vuodessa ja velat, joista oli oikeuden maksutuomio, vanhentuivat 15:ssä tai 20 vuodessa). Vuoden 2015 alusta voimaantullut velan erääntymisestä laskettava vanhentuminen lasketaan osittain taannehtivasti siten, että lain voimaan tullessa 1.1.2015 vanhentumisajasta on kulunut enintään 15 vuotta eli velkoja voi periä saataviaan lain voimaantulon 1.1.2015 jälkeen vielä 5 tai 10 vuotta velkaan sovellettavasta vanhentumisajasta riippuen. (VanhL 13 a §) (Kilpailu- ja kuluttajaviraston www-sivut 2015.)

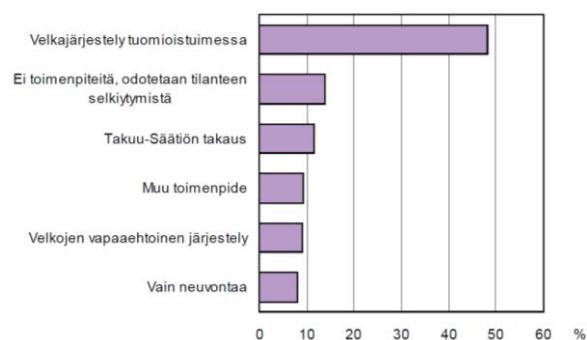
6.3 Talous- ja velkaneuvontalaki

Kun velkajärjestelylakia 1990-luvun alussa säädettiin, tiedettiin, että velalliset tulevat tarvitsemaan asiantuntija-apua tuomioistuinmenettelyssä ja myös oman taloutensa selvittämisessä, kuntoon saattamisessa ja suunnittelussa. Vuonna 1992 oikeusministeriön työryhmä ehdotti erityisen velkaneuvontaa koskevan lain säätämistä ja kuntien velvoittamista järjestämään velkaneuvontaa. Ehdotus ei tuolloin edennyt valtiontaloudellisista syistä. Palvelujen kenttä muodostui käytännössä kirjavaksi ja jatkuva epävarmuus velkaneuvonnan saatavuudesta oli ongelmana. Yhdeksänkymmentäluvun loppupuolella kiinnitettiin lisäksi huomiota siihen, että velkaongelmat olivat muuttumassa velkajärjestelyhakemusten valmisteleminen yhä enemmän taloudellisen ja sosiaalisen neuvonnan suuntaan. Esille nousi myös ennaltaehkäisevän talousneuvonnan tärkeys. Vuosikymmenen lopussa velkaneuvonnan tilannetta ryhdyttiin selvittämään ja selvitysmiesten suositusten pohjalta säädettiin laki talous- ja velkaneuvonnasta (713/2000) vuonna 2000. (Koulu ym. 2009, 869.) Sen jälkeen neuvontapalveluja on järjestetty Suomessa kattavasti, mutta jo aiemmin velkajärjestelylain myötä neuvontapalveluja järjestettiin julkisella rahoituksella ympäri Suomea vaihtelevin muodoin. Velkaneuvontaa tarjosivat monet viranomaiset, kuten oikeusaputoimistot, kunnalliset velka- ja kuluttajaneuvojat sekä sosiaalityöntekijät. Myös seurakunnat ja monet järjestöt antoivat neuvontaa. (Tuija Braxin [www-sivut 2015](http://www.sivut2015.fi).)

Laki talous- ja velkaneuvonnasta määrää talous- ja velkaneuvontapalveluiden järjestämisestä huolehtimisen aluehallintovirastolle ja kunnille. Kunnan tulee tehdä aluehallintoviraston kanssa sopimus, jossa kunta sitoutuu huolehtimaan talous- ja velkaneuvontapalveluiden järjestämisestä kunnan asukkaille. Aluehallintovirasto ja kunnat voivat sopia, että kunta huolehtii tehtävästä yhden tai useamman kunnan puolesta, mutta aluehallintovirasto vastaa talous- ja velkaneuvonnan tarvittavasta riittävydestä viraston toimialueella. Valtio maksaa kunnille korvausta palvelujen tuottamisesta, mutta valtion rahoitus on käytännössä riittänyt vain noin kahteen kolmasosaan kokonaiskustannuksista (vuosien 2009–2013 aikana noin 66 %). Tuottamista koskeva sopimus voidaan tehdä myös muun kuin kunnan kanssa ja näin onkin eräillä alueilla tehty. Talous- ja velkaneuvonnan yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat kuitenkin Kuluttajavirastolle eli työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle. (Laki talous-

ja velkaneuvonnasta 4.8.2000/713, 2 §, 3 §; Kuntalaki 17.3.1995/365, 2 §; Työ- ja elinkeinoministeriön www-sivut 2015.)

Talous- ja velkaneuvonnassa annetaan tietoja ja neuvontaa talouden ja velkojen hoidosta, avustetaan taloudenpidon suunnittelussa, selvitetään velallisen talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuudet ja avustetaan velallista tämän selvittäessä mahdollisuuksia tehdä velkojensa kanssa sovinto. Lisäksi velallista avustetaan velkajärjestelyyn liittyvien asioiden hoitamisessa, erityisesti velkajärjestelyhakemuksen ja muiden velkajärjestelystä annetun lain edellyttämien selvitysten ja asiakirjojen laatimisessa. Kaikista Suomen käräjäoikeuksissa käsitellyistä velkajärjestelyhakemuksista lähes 90 prosenttia on talous- ja velkaneuvojien valmistelemia. Tarvittaessa velallinen ohjataan hakemaan oikeudellista apua (kuvio 8). Asiakaskäyntejä on yli 30 000 vuosittain ja viime vuosina uusia asiakkaita on tullut keskimäärin 15 000. Velkaneuvonnan tarve on pysyvä. Syitä ovat taloudellinen epävarmuus, pätkätyöt, helposti saatavilla olevat luotot sekä puutteet taidoissa suunnitella omaa taloutta pitkällä aikavälillä. (Koulu & Lindfors 2013, 61–62.; OMLS 2002:14.)

Kuvio 8. Toimenpiteet talous- ja velkaneuvonnassa asiakkaan velkaongelman ratkaisemiseksi (Valkama 2011a, 7)

Vuoden 2015 velkajärjestelylain uudistaminen vaikutti myös talous- ja velkaneuvonnasta annetun lain muuttamiseen siten, että yksityistä elinkeinon- tai ammatinharjoittajaa avustetaan talous- ja velkaneuvonnassa myös elinkeinotoimintaan liittyvien velkojen osalta (VNL 1 §). Edellytyksenä on mm. toiminnan pienimuotoisuus, riittävä kannattavuus ja kirjanpidon ajan tasalle saattaminen. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkuuden edellytyksenä on, että elinkeinonharjoittajalla on Yritys-Suomen Talousapu -neuvontapalvelusta saatu kirjallinen arvio yritystoiminnan edellytyksistä velkajärjestelyn kannalta. Tämä lisää talous- ja velkaneuvonnan asiakasmäärää ja tuo

sille uuden asiakasryhmän. Nyt onkin uutisoitu, että velkajärjestelylain muutos on tuomassa tuhansia uusia asiakkaita velkaneuvonnan piiriin. Uutisten mukaan velkaneuvonta on jo valmiiksi ylikuormittunut ja velkaneuvojat ovat uupuneita työmääräänsä. ”Voi olla, että pahimmillaan neuvontaan tulee 10 000–20 000 puhelua, jossa yrittäjät toivovat itselleen tästä lakimuutoksesta helpotusta. Toivottavasti olen väärässä”, Espoon johtava velkaneuvoja Aulikki Pentikäinen sanoi Ylelle. Jotta velkajärjestelylain uudistus onnistuisi, mm. Suomen Yrittäjät esitti vaatimuksen, että talous- ja velkaneuvonnan määrärahoja pitää korottaa valtion vuoden 2015 talousarviossa. Valtion tämän vuoden talousarviossa onkin mukana miljoonan euron lisäraha velkaneuvontaan. (Talouselämän www-sivut 2015.; Ylen www-sivut 2015.)

Tohtori Kirsti Rissanen on tehnyt selvityksen talous- ja velkaneuvonnan toimivuudesta ja kehittämistarpeista. Rissanen totesi, että neuvonnan organisointi on hajanainen eivätkä asukkaat ole yhdenvertaisessa asemassa talous- ja velkaneuvonnan saatavuuden suhteen. Rissanen kiinnitti huomiota myös velkaneuvojien työolosuhteiden ja palkkauksen suuriin eroihin. Rissanen onkin ehdottanut, että talous- ja velkaneuvonta siirretään valtion oikeusaputoimistoihin omaksi toiminnokseen oikeusavun ja holhoustoimen edunvalvonnan rinnalle. Näin voitaisiin yhtenäistää talous- ja velkaneuvonnan hajanaista rakennetta ja lisätä asiakkaiden yhdenvertaisuutta ja toimintatapojen yhdenmukaisuutta. Tällöin myös vastuu talous- ja velkaneuvonnan kehittämisestä sekä toiminnan ohjaus, johto ja valvonta tulisi siirtää oikeusministeriölle. (Tuija Braxin www-sivut 2015.)

Näissä olosuhteissa on olemassa vaara, että talous- ja velkaneuvojien määrä vähenee ja jo entisestään pitkät jonotusajat pitenevät entisestään. Kun myöskään esitetty talous- ja velkaneuvonnan valtiollistaminen ei ole toteutumassa, työ- ja elinkeinoministeriö asetti syksyllä 2014 työryhmän selvittämään neuvonnan nykytilannetta ja vaihtoehtoisia järjestämistapoja. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2015.) Työryhmä luovutti mietintönsä 9.4.2015 ja sen mukaan paras ja kustannustehokkain ratkaisu olisi talous- ja velkaneuvonnan siirtäminen oikeusaputoimistoille. Siirto mahdollistaisi yhteisten tietojärjestelmien kehittämisen ja nykyisen moniportaisen ohjaus- ja rahoitusjärjestelmän purkamisen. Yhtenäistämällä ja kehittämällä on mahdollista saada aikaan säästöjä, jotka realisoituvat paitsi talous- ja velkaneuvonnan tuottavuudessa myös muiden organisaatioiden prosessien tehostumisen kautta, esim.

parempana palveluna ja selvittäjille maksettavien palkkioiden vähenemisenä. (Työ- ja elinkeinoministeriön www-sivut 2015.)

7 YKSITYISHENKILÖN VELKOJEN JÄRJESTELYKEINOT

Velkaongelmatilanteessa velallinen yrittää saada taloutensa tasapainoon ensin omin keinoin. Seuraava askel ovat neuvottelut velkojen kanssa velkojen järjestelystä. Jos osapuolet eivät saa sovintoratkaisua aikaan, velallinen voi hakea velkaneuvonnasta apua. Neuvonnassa selvitetään taloudellinen tilanne ja etsitään ratkaisuvaihtoehtoja ongelmiin. Velkajärjestely tuomioistuimessa on tarkoitettu ratkaisukeinoksi pysyvän luonteisiin velkaongelmiin. Ennen velkajärjestelyn hakemista velallisen ja velkojen on lain mukaan neuvoteltava velkojen järjestelystä. Velkajärjestely tulee vireille käräjäoikeudessa velallisen hakemuksesta.

Velkajärjestelyn tarkoituksena on ratkaista maksukyvyttömän yksityishenkilön velkaongelmat, mikäli maksukyvyttömyys johtuu esimerkiksi sairaudesta, työkyvyttömyydestä tai työttömyydestä. Jotta tämä olisi mahdollista, edellytetään, että kaikki velallisen velat järjestellään samalla kertaa. Velkajärjestelylakia sovelletaan yksityishenkilöihin, joilla on Suomessa kotipaikka (VJL 2 §). Henkilön kansalaisuudella ei ole velkajärjestelyn myöntämiselle merkitystä. Myöskään velallisen iällä ei ole väliä, vaan velkajärjestely voidaan myöntää myös alaikäiselle, jos hän muutoin täyttää velkajärjestelyn edellytykset. Velkajärjestelyä ei voida myöntää sellaiselle velalliselle, joka ei väliaikaisena pidettävän syyn vuoksi pysty maksamaan velkajärjestelyssä velkojaan lainkaan tai pystyy maksamaan niitä vain vähän. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat kaikki velallisen velat, joiden peruste on syntynyt ennen velkajärjestelyn alkua. Eli saatavaa ei ole vielä edes tarvinnut laskuttaa tai sen ei tarvitse olla erääntynyt. Velkajärjestelyn piiriin kuuluvat myös vakuudelliset velat. (Lindström 2014, 476.; Uitto 2010, 17.) Velkajärjestelyn aikana ei saa ottaa uusia velkoja muutoin kuin välttämättömistä elinkustannuksista selviytymiseen (VJL 7.1 § ja 42.4 §). Mahdollinen ratkaisukeino määräytyy velallisen taloudellisen kokonaistilanteen (tulot, menot, varallisuus ja velkojat) mukaan.

7.1 Vapaaehtoiset järjestelyt

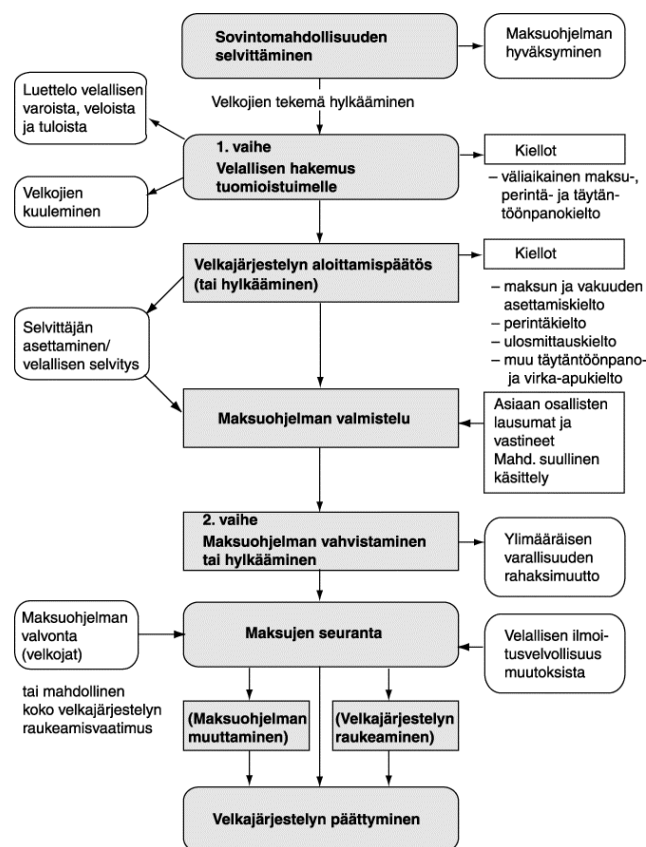
Velkajärjestelylain mukaan velallisen on pyrittävä ratkaisemaan taloudelliset vaikeudet velkojensa kanssa ensisijaisesti vapaaehtoisin neuvotteluin (VJL 11 §). Sovinnon edellytyksenä on yleensä se, että velkojat luopuvat osasta saatavistaan ja loppuvelalle sovitaan maksuaikataulu. Laissa ei ole määritelty miten ja missä ajassa sovintomahdollisuudet pitäisi selvittää. Se riippuu mm. velkojien ja velkojen määrästä. Selvitykseksi voi riittää, että sovinto on selvästi mahdoton, koska ei ole ollenkaan maksuvaraa tai ei voida tavoittaa kaikkia velkojia. Sovintoesityksessä tulisi ottaa kaikki velkojat huomioon yhdenvertaisesti. Tämä onnistuu parhaiten tekemällä velkajärjestelyhakemusta vastaava ehdotus ja lähettämällä se ainakin suurimmille velkojille. Tämä helpottaa myös lopullisen hakemuksen tekemistä, jos sovintoon ei päästä. Vaihtoehtoinen riidanratkaisu on mahdollista toteuttaa myös tuomioistuimessa, jolloin oikeudenkäynti päättyy sovintoon. Sovintoa tehtäessä päästään osapuolten yhteisymmärryksen pohjalta ratkaisuun, tosin osapuolen ei tarvitse täysin hyväksyä toisen osapuolen vaatimuksia. Tuomioistuin voi vahvistaa sovinnon, jolloin sovinto kelpaa ulosoton perusteeksi. Mikäli velkojat eivät suostu velallisen esittämään vapaaehtoiseen velkojen järjestelyyn, voidaan asia siirtää tuomioistuimen ratkaistavaksi. (Lindström 2014, 478–479.; Lehtonen, Mökkönen, Töyrylä, Seulu & Tammenkoski 2015; Linna 2012, 117–118.; Uitto 2010, 95–96.)

7.2 Velkajärjestely

Ellei sovintoratkaisuun päästä, velallinen joutuu siirtämään asian tuomioistuimen ratkaistavaksi. Tuomioistuin voi järjestellä velkajärjestelyhakemuksen perusteella velallisen velkoja ja vahvistaa tämän maksukykyä vastaavan maksuohjelman. Velallisen tulee suorittaa maksuohjelmassa mainituille velkojille kaikki tuomioistuimen vahvistaman maksuohjelman mukaiset maksusuoritukset. Suoritettuaan maksuohjelman mukaiset maksut velallinen vapautuu alkuperäisestä velkavastuustaan. (Lindström 2014, 476–477.)

Lievin velkajärjestelykeinoista velkojan kannalta on velan maksuaikataulun muuttaminen eli yleensä pidennetään maksuaikaa. Velkajärjestelyn keinona voidaan käyttää

myös velkojen maksamista pois kokonaan tai osittain uudella velalla. Velkajärjestelyssä voidaan myös yleisestä korko/pääoma -säännöstä poiketa ja määrätä, että pääomaa lyhennetään ensin – näin pääoma tulee maksetuksi nopeammin ja korkomenot vähenevät. Velkoja voidaan myös järjestellä velan jäljellä olevalta maksuajalta suoritettavaa luottokorkoa alentamalla. Vakuusvelkaa voidaan järjestellä alentamalla tai poistamalla ennen velkajärjestelyn alkamista kertynyt viivästyskorko. Tavallisten velkojen pääomaa voidaan alentaa tai velan maksuvelvollisuus voidaan kokonaan poistaa (ns. nollaohjelma), jos muut keinot eivät olisi riittäviä. (VJL 25 §) Normaalisti velallisen maksettavaksi jää alkuperäisestä pääomasta noin 10–20 prosenttia. (Koulu & Lindfors 2013, 63, 168.)

Kuvio 9. Yksityishenkilön velkajärjestelyn vaiheet (Lehtonen ym. 2015)

7.2.1 Velkajärjestelyn hakeminen

Velkajärjestelyhakemuksen voivat jättää kodin- tai asuinpaikan tuomioistuimelle (VJL 49.3 §) velallinen yksin, yhteisvastuulliset kanssavelalliset yhdessä, velallinen ja takaaja yhdessä tai aviopuolisot (VJL 2.8 §). Velkajärjestelyä koskeva hakemus on

laadittava oikeusministeriön lomakkeelle (VJL 50 §). Velkajärjestelyhakemuksessa selvitetään kaikki velat, varat, tulot, menot ja mahdollinen elatusvelvollisuus sekä perhesuhteet, koulutus, työkokemus ja asumismuoto. Lisäksi hakemukseen on liitettävä mm. ns. velkaantumishistoria eli vapaamuotoinen selvitys velan ottamisen syistä sekä millä varoilla tai tuloilla velat on tarkoitus maksaa takaisin. Selvitykseen on lisäksi laitettava maksukyvyttömyyden aiheuttaneet seikat. Hakemukseen voidaan liittää myös velallisen ehdotus maksuohjelmaksi ja selvittäjäksi (VJL 51 §). Suurin osa velkajärjestelyhakemuksista valmistellaan velkaneuvonnassa. (Koulu & Lindfors 2013, 163.; Lindström 2014, 479.)

7.2.2 Velkajärjestelyn alkaminen

Velkajärjestely alkaa, kun tuomioistuin tekee velkajärjestelyn aloittamisesta päätöksen. Tuomioistuin voi selvittää harkintansa mukaan velkojien mielipiteitä velallisen hakemuksesta ja siitä, voidaanko velkajärjestely velalliselle myöntää. Tämä tapahtuu yleensä kirjallisesti (VJL 52 §) samoin kuin velallisenkin kuuleminen. Epäselvissä tapauksissa kuuleminen voi tapahtua myös suullisessa istunnossa. Käytännössä valtaosa velkajärjestelyhakemuksista hyväksytään. (Koulu & Lindfors 2013, 163–164.)

Jo asian vireille tulosta (hakemus saapuu käräjäoikeuteen, VJL 8 §) tulee voimaan joitakin oikeusvaikutuksia, mm. viivästyskoron kertyminen velkajärjestelyn piiriin kuuluville veloille lakkaa. Tuomioistuin voi esim. antaa väliaikaisia määräyksiä, joilla tilanne ”jäädytetään” asian käsittelyn ajaksi (VJL 21 §). Myös velallisen tietojenanto- ja myötävaikutusvelvollisuus tulevat voimaan hakemuksesta alkaen (VJL 6 ja 7 §). Maksu-, vakuudenasettamis-, perintä- ja täytäntöönpanokielto tulevat voimaan aloituspäätöksestä ja ovat voimassa siihen asti, kunnes maksuohjelma vahvistetaan. Tuomioistuin voi määrätä selvittäjän, jos se on tarpeen velallisen taloudellisen aseman selvittämiseksi, omaisuuden rahaksimuuton vuoksi tai muuten velkajärjestelyn toteuttamiseksi. Nykyisin käytäntönä on, että suurimmassa osassa tapauksia selvittäjä määrätään. (Linna 2012, 251–252.) Selvittäjän tulee olla riippumaton velalliseen nähden ja tasapuolinen velkojia kohtaan (erityinen kelpoisuus) – selvittäjä on yleensä asianajaja. Selvittäjän palkkio on velalliselle korkeintaan neljän kuukauden maksuvaran osuus (pienyrittäjän velkojen järjestelyssä velallinen vastaa kuitenkin

selvittäjän palkkiosta maksimissaan kuuden kuukauden maksuvarallaan). Sen ylittävän palkkion maksaa valtio. (Kilpailu- ja kuluttajaviraston www-sivut 2015.; Koulu ym. 2009, 915.)

7.2.3 Velkajärjestelyn edellytykset

Velkajärjestelyn yleinen edellytys on, että velallinen on maksukyvytön (VJL 3 §) eikä velallinen ole päässyt sovintoon velkojensa kanssa. Lisäksi edellytetään, että maksukyvyttömyys johtuu ns. sosiaalisesta suoritusesteestä tai ei ole muutoin velallisen omaa syytä (työkyvyttömyys, sairaus, työttömyys tms. olosuhteiden muutos) (VJL 9 §) tai että velkajärjestelyyn on muuten painavat perusteet kun otetaan huomioon velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden määrä suhteessa velallisen maksukykyyn. (Linna 2012, 253.) Jos velallinen ei usean vuodenkaan kuluessa kykene juuri velkojaan lyhentämään, painavien perusteiden katsotaan olevan olemassa (Koulu & Lindfors 2010b, 143).

7.2.4 Velkajärjestelyn esteet

Velkajärjestelyyn pääseminen on suhteellisen helppoa, koska velkajärjestelyn aloittamisperusteet ovat väljät. Esteperusteet tutkitaan viran puolesta. Esteillä pyritään siihen, että velkajärjestelyllä ei olisi yleistä maksumoraalia heikentäviä vaikutuksia.

Tuomioistuimien ei voi ilman painavia syitä ryhtyä velkajärjestelyyn, jos jokin seuraavista esteistä toteutuu:

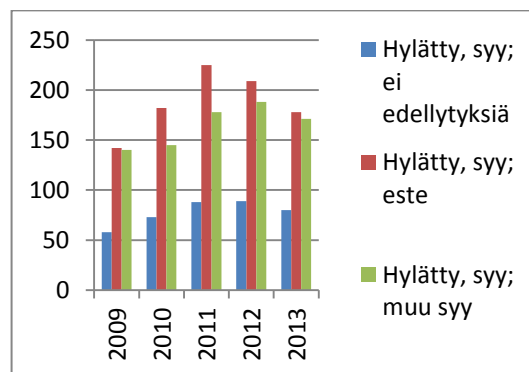
- maksukyvyttömyys on väliaikaista (esimerkiksi opiskelun, äitiysloman tai väliaikaiseksi arvioidun työttömyyden vuoksi). Velkajärjestely voidaan myöntää, jos työttömyyttä ei pitkittyneen kestonsa vuoksi voida pitää enää väliaikaisena. Vuoden 2015 alusta voimaan tulleen lakimuutoksen jälkeen yli 18 kuukautta kestänyt työttömyys ei ole enää väliaikaista.
- velalliselle on määrätty rikosperusteinen maksuvelvollisuus tai velallinen on epäiltynä esitutkinnassa tai syytteessä rikoksesta, josta voidaan määrätä maksuvelvollisuus, eikä velkajärjestelyn myöntämistä voida pitää perusteltuna

(velan määrä, rikoksen laatu, vahingon kärsineen asema ja muut seikat huomioon ottaen),

- velka on syntynyt elinkeinotoiminnassa, jossa on menetelty velkojia kohtaan törkeän sopimattomasti tai laiminlyöty lakisääteisiä velvollisuuksia olennaisesti tai joka on ollut pääasiassa keinottelunluonteista,
- velallinen on järjestellyt taloudellista tilannettaan velkojia vahingoittavalla tavalla, esimerkiksi sopimattomasti heikentänyt taloudellista asemaansa tai suosinut jotakuta velkojaa,
- velallinen on ulosottomenettelyssä pakoillut, salannut tulojaan tai varojaan tai antanut niistä harhaanjohtavia tietoja,
- velallinen on antanut tahallaan velkojalle taloudellisesta asemastaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja, ja ne ovat vaikuttaneet luoton myöntämiseen olennaisesti,
- velallisen velkaantumiseen johtaneita toimia voidaan kokonaisuutena arvioiden pitää piittaamattomina ja vastuuttomina ottaen huomioon velallisen ikä, asema, ja muut olosuhteet sekä se, ovatko luotonantajat toimineet vastuullisesti (velallisen on täytynyt velkaa ottaessaan ymmärtää kyvyttömyytensä maksaa velkoja takaisin esim. luottokorttilaskut),
- velallinen on antanut velkajärjestelyä varten taloudellisesta tilanteestaan vääriä tai harhaanjohtavia tietoja tai muutoin vaikeuttanut velkajärjestelyä, esimerkiksi jättänyt selvittämättä mahdollisuudet sovintoratkaisuun, laiminlyönyt laissa säädetyn tietojenanto- ja myötävaikutusvelvollisuutensa tai rikkonut laissa säädetyn maksu- ja vakuudenasettamiskiellon,
- on perusteltua syytä olettaa, että velallinen ei tulisi noudattamaan maksuohjelmaa (arvioinnissa otetaan huomioon velallisen elämäntavat ja olosuhteet),
- velalliselle on jo aiemmin myönnetty velkajärjestely ja vahvistettu maksuohjelma (lähtökohtana on, että velkajärjestely voidaan myöntää vain kerran samalle henkilölle),
- velkajärjestelyn myöntäminen olisi kohtuutonta yksityishenkilölle olevan vahingonkorvauksen, kauppahinnanpalautuksen tai muun vastaavan velan vuoksi. (VJL 10 §)

Jos velallinen selviää veloistaan esimerkiksi myymällä omaisuuttaan (muuta kuin perusturvaan kuuluvaa), vähentämällä menojaan tai lisäämällä tulojaan. Jos palkan ulosmittauksella kertyy veloille kohtuullisessa ajassa riittävä suoritus, velkajärjestely ei tule kysymykseen. (Kilpailu- ja kuluttajaviraston www-sivut 2015.; Linna 2012, 254–255.)

Velkajärjestelyhakemuksista suurin osa on hyväksytty. Osa hakemuksista on peruutettu tai jäänyt sillensä. Kaikkiaan 11 prosenttia hakijoista on hylätty velkajärjestelystä vuosina 1993–2010 (yli 11 300 velkajärjestelyasiaa). Hylkäysprosentti viime vuosina johtunee sekä epävakaasta taloustilanteesta että lain ajankohtaisista muutoksista. 1990-luvun lopulla hylkääminen johtui useammin esteestä, kuin edellytysten puuttumisesta. Yleisin syy hakemuksen hylkäämiseen oli kevytmielinen velkaantuminen. Tuorein tilasto on vuodelta 2013. Tuolloin käsitellyistä 3 872 velkajärjestelyhakemuksesta hylättiin 429 (11 %). (kuvio 10) (Mutttilainen 2011, 239–245.; Tilastokeskuksen www-sivut 2015.)

Kuvio 10. Hylätyt velkajärjestelyhakemukset vuosina 2009–2013 (Tilastokeskuksen www-sivut 2015)

Velkajärjestely voidaan esteestä huolimatta myöntää, jos siihen on painavia syitä ottaen huomioon erityisesti velallisen toimet velkojen maksamiseksi, velkaantumisesta kulunut aika ja muut velallisen olosuhteet sekä velkajärjestelyn merkitys velallisen ja velkojien kannalta (VJL 10 a §). Tällainen syy voi olla esim. se, että velallinen on velkaantunut kevytmielisesti, mutta on sittemmin muuttanut käytöstään tai velkaantumisesta on kulunut pitkä aika. Käytännössä on usein kysymys tapauksista, joissa velallisen ensimmäinen velkajärjestelyhakemus on esteen perusteella hylätty. (Linna 2012, 256.)

Ylivelkaiset yrittävät hoitaa velkojaan viimeiseen saakka, jolloin rahat eivät riitä elämiseen. Vaikka virallisia esteitä ei olisikaan, kaikki ylivelkaantuneet eivät – esimerkiksi takaajien asemaa ajatellen, oman kodin suojelemiseksi, mielenterveysongelmien tai muuten heikon terveydentilan takia – välttämättä hakeudu velkajärjestelyyn. Tai siihen ei päästy siksi, että perheellä ei ollut riittävästi maksuvaraa. Ne velalliset, joiden velkoja ei ole järjestelty velkajärjestelyssä, ovat ulosottovelallisina, mikäli heillä on ulosmittauskelpoista tuloa tai varallisuutta. Suomalainen ulosottoeläite toimii suhteellisen tehokkaasti. Pahoin ylivelkaantuneen velallisen velkavastuu ei tästä huolimatta välttämättä pienene, koska suuri velka kerryttää tuntuvaa viivästyskorkoa. Tilanne on pahimmillaan se, että henkilön palkka tai eläke on ulosmitattu, mutta siitä ei kerry edes sitä määrää, jonka velka kuukausittain kasvaa viivästyskorkoa. Tilanne jatkuu tällaisena periaatteessa niin kauan, kuin velallisella on ulosmittauskelpoista tuloa eli tuloksena voi olla elinikäinen ulosottomenettely. (Iivari 2001, 553.)

7.2.5 Velallisen maksukyky ja maksuvara

Velallisen maksukyky muodostuu perusturvaan kuulumattoman omaisuuden myynnistä saatavissa olevista tuloista ja maksuvarasta (rahamäärä, joka jää jäljelle kun velallisen tuloista vähennetään välttämättömät menot, VJL 5.1 §). Velallisen tulee käyttää hänelle vahvistettavan maksuohjelman ajan velkojen maksuun muu kuin perusturvaan kuuluva omaisuutensa ja kaikki sellainen tulo, jota ei tarvita välttämättömiin elinkustannuksiin (mm. asumismenot, lapsen päivähoitomenot, velallisen maksama elatusapu sekä erilaiset päivittäismenot kuten ravinto, vaatteet ja tavanomaiset terveydenhoitomenot). Nämä päivittäismenot otetaan huomioon vakiomääräisenä kuukautta kohden – esim. yksin asuvalle henkilölle tai yksinhuoltajalle määrä on vuoden 2015 alusta alkaen kuukaudessa 538 euroa. (Linna 2012, 259.; Oikeusministeriön [www-sivut 2015.](#)) Myös perusturvaan kuuluvaa omaisuutta (vakituksena asuntona käyttämä omistusasunto, kohtuullinen asuntoirto- ja huonekalu, kohtuullisen tarpeen mukaiset henkilökohtaiset tavarat sekä sellaiset työvälineet ja niihin rinnastettavat esineet, joita velallinen tarvitsee toimeentulonsa turvaamiseen, VJL 5.2 §) voidaan joutua myymään, jos se on velan vakuutena ja velallisen maksuvara ei riitä kyseisen velan maksamiseen (Koulu & Lindfors 2013, 166–167).

Velkajärjestelyvelallisten maksuvara on heikentynyt 2000-luvulla ja nykyään yhä useampi velallinen saa koko velkamääränsä anteeksi. Osittain tämä johtuu siitä, että velallisissa on nykyään aiempaa vähemmän palkkatyötä tekeviä – ainoastaan neljä kymmenestä (43 %) velallisesta oli tehnyt palkkatyötä velkajärjestelyn aikana. Enemmistöllä pääasialliset tulot järjestelyn aikana muodostuivat erilaisista sosiaali- ja työttömyysetuuksista sekä eläkkeistä. (Valkama 2011b, 8.)

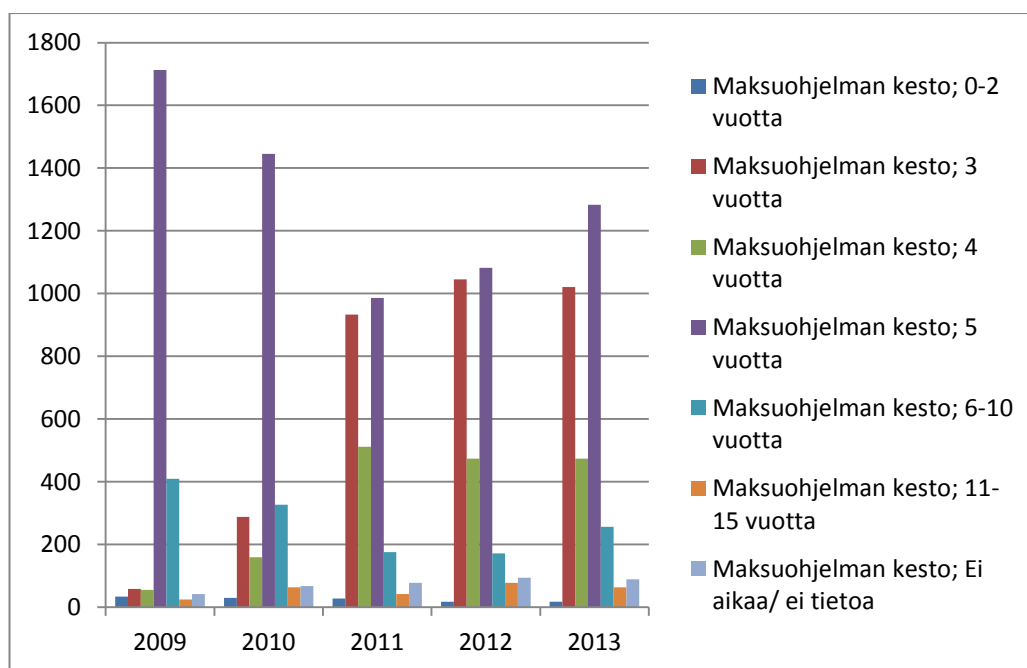
7.2.6 Maksuohjelma

Maksuohjelma korvaa kaikkien maksuohjelmaan kuuluvien velkasuhteiden ehdot. Velallisen tulee maksaa vahvistamisen jälkeen velkojaan maksuohjelman mukaisesti riippumatta siitä, mikä hänen maksuvelvollisuutensa eri velkojille oli ennen maksuohjelman vahvistamista. Maksuohjelmassa on kaikille tavallisille veloille määrätävä yhtäläinen suhteellinen osuus varoista, jotka ovat kertyneet velallisen maksuvarasta ja varallisuuden realisoinnista (VJL 31 §). (Uitto 2009, 167–168.)

Velalliselle määrättävän maksuohjelman normaalipituus on kolme vuotta (vuonna 2010 pituus lyhennettiin viidestä vuodesta kolmeen). Ns. nollaohjelmassa maksuohjelman pituus on kuitenkin viisi vuotta. (VJL 30 §) Maksuohjelmaa voidaan kuitenkin jatkaa enintään kahdella vuodella velkojana olevan yksityishenkilön hyväksi (VJL 31 a §). Maksuohjelma voi olla kolmea vuotta lyhyempikin, alarajaa ei ole. (Linna 2012, 261.)

Vuosina 1993–2010 vahvistetuista velkajärjestelyn maksuohjelmista noin kolme neljäsosaa on ollut tasan viiden vuoden mittaisia. Vuoden 2010 lakimuutoksesta lähtien tavallisten velkojen maksuohjelmien kestoksi on määrätty aikaisemman viiden vuoden sijaan yleensä kolme vuotta (yli puolet maksuohjelmista). Vuosina 2000–2010 (tilastotiedot alkavat vasta vuodesta 2000) nollaohjelmien osuus maksuohjelmista kasvoi viidenneksestä kolmannekseen (noin 40 %). Nollaohjelmien suurta osuutta selittää se, että velkajärjestelyyn päätyvät heikoimmassa asemassa olevat velalliset, joiden velkoja on jo yritetty järjestellä muilla tavoilla. (kuvio 11) (Mutttilainen 2011, 239–245.; Tilastokeskuksen www-sivut 2015.)

Kokonaiskertymä kolmen vuoden maksuohjelmissa on keskimäärin 5 040 euroa ja viiden vuoden maksuohjelmissa 8 400 euroa. Yli kolmannekselta asiakkaista (34 %) maksusuorituksia ei kerry lainkaan. Asiakkaista yli 40 prosentilla kokonaiskertymä kolmen vuoden maksuohjelmalla jää alle 2 000 euroon. Kun ei oteta lukuun ns. nol-lavelallisia (kokonaan ilman maksuvaraa olevia), keskimääräkertymä kolmen vuoden maksuohjelmassa on 11 124 euroa ja viiden vuoden ohjelmassa 18 540 euroa. (Val-kama 2011a, 12.) Vuonna 2012 vahvistetuissa maksuohjelmissa velkojen määrä oli 227 miljoonaa euroa. Mediaanivelka oli 34 000 euroa (v. 2010 velka oli 31 000 eu-roa). (HE 83/2014 vp, 4–5.)

Kuvio 11. Velkajärjestelyjen maksuohjelman kesto vuosina 2009–2013 (Tilastokeskuksen www-sivut 2015)

Maksuohjelmaa voidaan joutua muuttamaan, jos velallisen olosuhteet muuttuvat eikä maksuvaralaskelma vastaa enää muuttunutta tilannetta. Maksuohjelmassa määrättyä suoritusvelvollisuutta voidaan muuttaa tuomioistuimen päätöksellä, jos velallisen maksukyky olennaisesti heikkenee. Taas jos velallisen tulot nousevat tai maksukyky parantuu muusta syystä, velallisen tulee maksaa velkojilleen lisäsuorituksia. (Linna 2012, 259–260.) Maksuohjelman muuttamisia tehtiin vuonna 2014 506 kappaletta, kun kolme vuotta aikaisemmin niitä tehtiin n. 420 kappaletta (Oikeusministeriön www-sivut 2015).

Maksuohjelmaehdotuksen laatii joko velallinen itse (yleensä jonkun avustuksella esim. talous- ja velkaneuvojan) tai erityinen selvittäjä. Maksuohjelma laaditaan velallisen tekemän velkaluettelon perusteella. Kun velallinen on suorittanut kuukausittain velkojille ohjelman mukaiset määrät, velallinen vapautuu maksuvelvollisuudesta, kun ohjelma päättyy eli velallinen saa silloin anteeksi loput veloistaan. Maksuohjelman toteuttamista varten ei määrätä erityistä valvojaa, vaan velallinen huolehtii itse maksuista (VJL 41 §). Tuomioistuin voi kyllä määrätä, että suoritukset tehdään ulosottoon, josta ne tilitetään velkojille. (Linna 2012, 262–264.)

7.2.7 Maksuohjelman raukeaminen

Velkoja voi esittää tuomioistuimelle kirjallisen raukeamisvaatimuksen, jos velallinen laiminlyö maksuohjelman mukaiset maksusuoritukset. Velallinen voi myös itse halutessaan hakea velkajärjestelyä raukeamaan. Velkoja voi maksuohjelman rautessa vaatia maksuja saatavastaan velan alkuperäisten ehtojen mukaisesti. Viivästyskorkoa velallinen ei kuitenkaan ole velvollinen maksamaan, ellei tuomioistuin toisin määrää. Normaalisti maksuohjelman määräämistä raukeamaan hakee velkoja. (Koulu & Lindfors 2013, 174–175.) Velallinen menettää velkajärjestelyssä saamansa taloudellisen edun maksuohjelman rautessa ja velkojien oikeudet palaavat sellaisiksi kuin ne olivat ennen velkajärjestelyä (Lindfors 2014, 505). Jos velallinen kuolee, niin maksuohjelma ei raukea vaan perunkirjoituksessa otetaan huomioon vainajan velat vahvistetun maksuohjelman suuruisina (Rikalainen & Uitto 2008, 302).

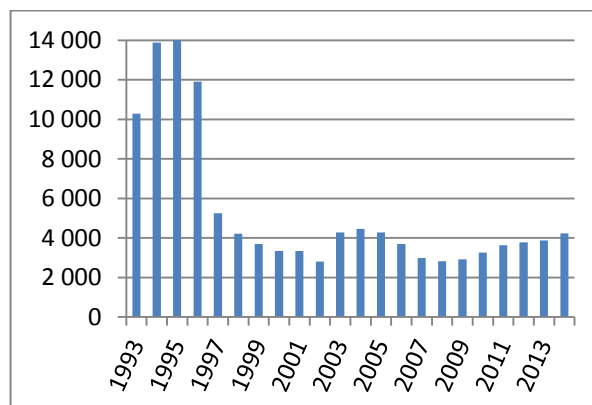
Vuosina 1993–2010 tuomioistuimet määräsivät raukeamaan noin 3 400 maksuohjelmaa eli runsaat neljä prosenttia samalla ajanjaksolla vahvistetuista maksuohjelmista. Raukeamiseen on syynä yleensä maksuohjelmassa määrättyjen veloitteiden laiminlyönti. Rauenneiden ohjelmien määrä on vähentynyt selvästi 2000-luvulla, ja vuonna 2014 raukesi enää 44 yksityishenkilön maksuohjelmaa. Kaikki raukeamishakemukset eivät johda velkajärjestelyn raukeamiseen, vaan tuloksena voi olla esimerkiksi sopimus velkojen maksamisesta. (Mutttilainen 2011, 239–245.; Oikeusministeriön www-sivut 2015.)

8 VELKAJÄRJESTELYASIAT JA –VELALLISET

8.1 Velkajärjestelyhakemukset

Lain voimaantulon jälkeen vuoden 2014 loppuun mennessä velkajärjestelyhakemuksia on käräjäoikeuksiin jätetty yli 116 000 kappaletta. Eli suurelle määrälle ylivelkaantuneita on järjestelmästä ollut merkittävä apu. Voidaan todeta, että 1990-luvun laman seuraukset on saatu pääosin hoidettua velkajärjestelyillä, vapaaehtoisilla sopimuksilla sekä saatavan lopullisella vanhentumisella (sidottu ulosoton määrääikaan). (Linna 2012, 250.)

Hakemusten määrä on ollut kasvussa vuodesta 2009 lähtien. Tähän on vaikuttanut muun muassa vuonna 2008 alkanut talouden laskusuhdanne, joka on lisännyt sekä yritysten että yksityishenkilöiden velkaantumista Suomessa ja muualla Euroopassa. (HE 83/2014 vp; 4.) Viimeisten kymmenen vuoden aikana velkajärjestelyhakemusten määrä on pysynyt vajaan 3 000:n ja 4 500:n välillä. Tammi-joulukuussa 2014 käräjäoikeuksiin jätettiin 4 234 yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemusta. Hakemuksia jätettiin 362 kappaletta (9,3 %) enemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin (kuvio 12). Tilastokeskuksen 29.4.2015 julkaisemien tietojen mukaan tammi–maaliskuussa 2015 käräjäoikeuksiin jätettiin 949 yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemusta. Hakemuksia jätettiin 58 kappaletta (5,8 %) vähemmän kuin vastaavana ajankohtana vuotta aiemmin. Velkajärjestelyasioiden keskimääräinen käsittely-aika vuonna 2014 oli 5,8 kuukautta eli tavoitteen mukainen. (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.; Oikeusministeriön www-sivut 2015.)

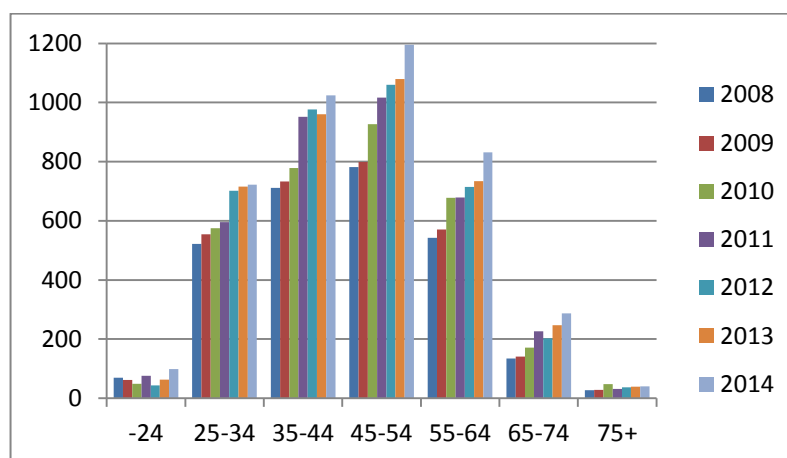

Kuvio 12. Yksityishenkilöiden velkajärjestelyhakemukset vuosina 1993–2014 (Tilastokeskuksen www-sivut 2015)

Aviopuolisot, yhteisvastuulliset kanssavelalliset sekä velallinen ja takaaja voivat hakea velkajärjestelyä yhdessä. Tammi-maaliskuussa 2015 tehdyistä velkajärjestelyhakemuksista 44 hakemusta (4,6 %) oli aviopuolisoiden yhteishakemuksia. Kanssavelallisten kanssa tehtyjä yhteishakemuksia oli 6 kappaletta (0,6 %). Loput 899 hakemusta (94,7 %) olivat yksittäisten hakijoiden tekemiä. Hakemuksista miesten jättämiä oli 481 kappaletta (50,7 %) ja naisten jättämiä 468 kappaletta (49,3 %).

Velkajärjestelyä haki vuonna 2014 yhteensä 4 198 henkilöä, mikä on 360 hakijaa (9,4 %) enemmän kuin vuotta aiemmin. Velkajärjestelyhakemusten määrä ja velkajärjestelyä hakeneiden henkilöiden määrä poikkeavat hieman toisistaan, sillä sama henkilö voi tehdä useita hakemuksia vuodessa.

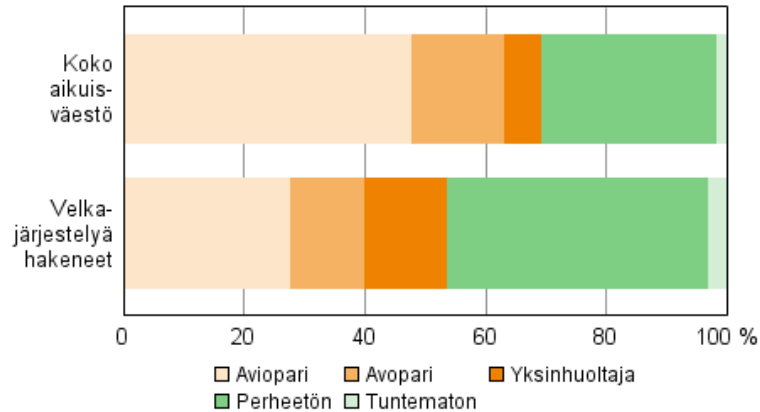
Vuonna 2014 velkajärjestelyä hakeneet olivat iältään 18–90-vuotiaita. Ikäryhmittäin tarkasteltuna eniten velkajärjestelyhakemuksia tekivät 45–54-vuotiaat. Lukumäärällisesti eniten hakemusten määrä kasvoi samassa ikäryhmässä (kuvio 13). Velkajärjestelyä hakeneiden mediaani-ikä oli 47 vuotta.

Kuvio 13. Velkajärjestelyä hakeneet ikäryhmittäin vuosina 2008–2014 (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.)

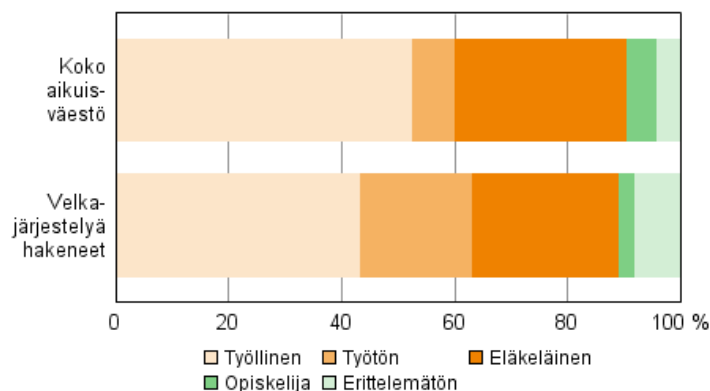
Perhetyypiltään suurin velkajärjestelyä hakeneiden ryhmä olivat perheisiin kuulumattomat: 43,4 prosenttia kaikista hakijoista. Miehistä perheisiin kuulumattomia oli 46,7 prosenttia ja naisista 40,0 prosenttia. Avioliittotalouksissa elävät olivat toiseksi suurin ryhmä sekä miehistä (30,9 %) että naisista (24,3 %). Sekä perheisiin kuulumattomia että yksinhuoltajatalouksia oli velkajärjestelyä hakeneiden joukossa suhteellisesti enemmän kuin koko aikuisväestössä. Vuonna

2014 velkajärjestelyä hakeneiden joukossa perheisiin kuulumattomia oli 43,4 prosenttia ja yksinhuoltajia 13,7 prosenttia (vuoden 2013 lopussa perheisiin kuulumattomien osuus aikuisväestöstä oli 29,2 % ja yksinhuoltajien osuus 6,0 %) (kuvio 14).

Kuvio 14. Velkajärjestelyä hakeneet 2014 perhetyyppittain verrattuna koko aikuisväestöön 2013 (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.)

Vuonna 2014 velkajärjestelyä hakeneista 43,2 prosenttia oli työllisiä. Työllisten osuus velkajärjestelyä hakeneista pieneni 1,2 prosenttiyksikköä edellisvuodesta. Toiseksi suurin ryhmä olivat eläkeläiset (25,9 %). Molempien ryhmien osuus velkajärjestelyä hakeneiden joukossa oli pienempi kuin koko aikuisväestössä, jossa työllisten osuus vuonna 2013 oli 52,6 prosenttia ja eläkeläisten osuus 30,4 prosenttia. Työttömiä hakijoista oli 20,1 prosenttia, kun koko aikuisväestöstä työttömiä oli 7,5 prosenttia. Työttömien osuus velkajärjestelyä hakeneista kasvoi 1,4 prosenttiyksikköä edellisvuodesta (kuvio 15).

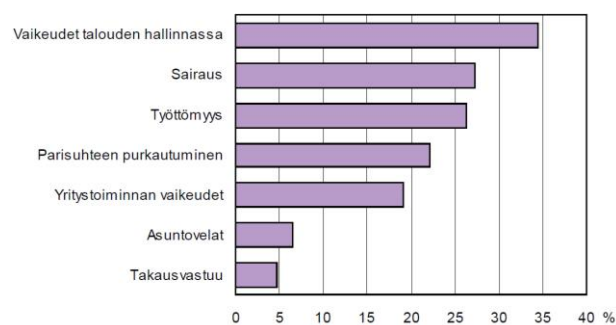

Kuvio 15. Velkajärjestelyä hakeneet 2014 pääasiallisen toiminnan mukaan verrattuna koko aikuisväestöön 2013 (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.)

Velkajärjestelyä hakeneista työllisistä yrittäjiä oli 7,7 prosenttia ja palkansaajia 92,3 prosenttia. Yrittäjien osuus velkajärjestelyä hakeneista työllisistä oli pienempi kuin heidän osuutensa aikuisväestön työllisistä, joista yrittäjiä oli 10,7 prosenttia ja palkansaajia vastaavasti 89,3 prosenttia. (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.)

8.2 Velkajärjestelyn syyt

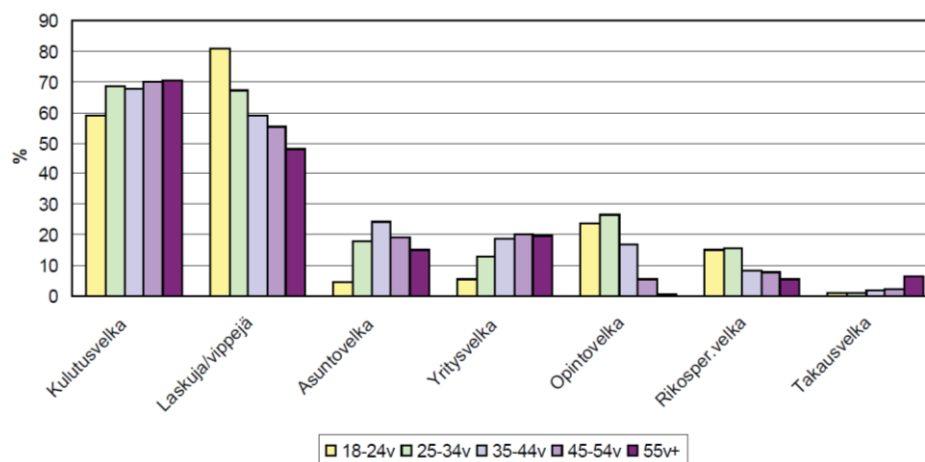
Vaikea työllisyystilanne on näkynyt velkajärjestelyn hakemisen syissä. Ylivelkaantumisen taustalla on usein jokin suurempi ja yllättävä elämänmuutos. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen vuonna 2011 tekemän kyselyn mukaan noin kahdella viidestä velallisesta velkaantumisoongelmat olivat saaneet alkunsa työttömyydestä ja noin neljännellä talousvaikeudet liittyivät avioeroon. Lisäksi joka kolmas oli päätenyt velkaongelmiin yritystoiminnan päättymisen johdosta. Näistä vastaajista suuren osan yritystoiminnan velat olivat peräisin jo 1990-luvun lama-ajoilta. Toisen yrityksen veloista annetut takaukset olivat lama-aikana usein velkajärjestelyn syynä. Nykyään yritys- ja takausvelallisten määrä on huomattavasti alhaisempi. Yllättävien elämäntilanteiden ohella velkaongelmia voi syntyä myös henkilön ollessa yleisesti kyvytön huolehtimaan omasta taloudenpidostaan. Noin 20 prosenttia velkajärjestelyssä mukana olleista henkilöistä arvioi, että ylivelkaantumisen tärkeimpänä taustatekijänä on ollut oma harkitsemattomuus luotonotosta tai liiallisesta kulutuksesta suhteessa henkilökohtaisiin tuloihin (kuvio 16). Pikavippien ja kulutusluottojen merkitys ylivelkaumisessa onkin kasvanut 2000-luvun lopulla ja kulutusluotoilla on saatettu rahoittaa jopa asuntolainan maksuja. Vuoden 2014 neljäs neljänneksen aikana uusia pienlainoja, ns. pikavippejä myönnettiin kotitalouksille yhteensä 131 636 kappaletta lähes 41 miljoonalla eurolla (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.; Ympäristöministeriön www-sivut 2015.)

Kuvio 16. Yleisimpiä syitä velkaongelmiin (Valkama 2011a, 5)

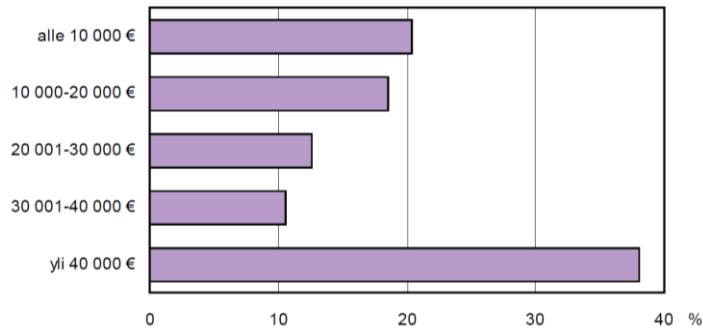
Verrattuna 2000-luvun alkupuoleen yritys- (vuonna 2004 yli 30 %:lla velat liittyivät yritystoimintaan, mutta vuonna 2010 enää hieman yli 15 %:lla), takaus- (vuonna 2004 takausvelkojen osuus oli 32 % ja vuonna 2010 enää 3 %) ja asuntoveloista (vuonna 2010 noin 10 %:lla pääosa velasta oli asuntovelkaa) johtuvat velkaongelmat ovat merkittävästi vähentyneet, kun taas taloudenhallinnan taitamattomuus on lisääntynyt huomattavasti.

Vuonna 2013 vain noin neljällä prosentilla velallisista oli velkajärjestelyä hakiessaan omistusasunto omassa käytössään. Monen velallisen omistusasunto oli myyty ennen velkajärjestelyyn hakemista, osalla jo vuosia aiemmin. Yli puolella (54 %) pääosa veloista koostuu kulutusluotoista, vipeistä ja maksamattomista laskuista. Tavanomaista on myös se, että velat koostuvat useista eri velkatyypeistä (kuvio 17). (HE 83/2014 vp, 6.)

Kuvio 17. Velkatyypit ikäryhmittäin (Valkama 2011a, 4)

Talous- ja velkaneuvonnan kautta velkajärjestelyä vuonna 2010 hakevilla oli keskimäärin velkaa noin 39 000 euroa ja keskimäärin 18 velkasuhdetta. Velkamäärältään pienin hakemus perustui 1 000 euron velkaan ja suurin 3,6 miljoonan euron velkaan. Kolmasosalla velkamäärä oli alle 20 000 euroa. Elinkeinotoiminnassa velkaantuneiden velkamäärä oli muita velallisia suurempi, velkaa oli keskimäärin 80 500 euroa. (OM 11/2011, 14–15.) (kuvio 18) Yleisin syy velkajärjestelyyn hakemiselle oli velkojen ja niihin liittyvien velvoitteiden suuri määrä suhteessa asiakkaan maksukykyyn (49 %). Näistä viidesosalla ei ollut lainkaan maksuvaraa. (HE 83/2014 vp, 6.)

Kuvio 18. Velkamäärät (Valkama 2011a, 5)

Voidaan sanoa, että velkajärjestelyyn ei enää hakeuduta ”miljoonaveloissa” kuten 1990-luvun laman jälkeen. Suhteellisen pienet velkasummat ovat tyypillisesti kertyneet runsaan kulutusluottojen käytön ja pienten tulojen yhdistelmästä. Selvästi muita raskaampi oli yritystoiminnassa velkaantuneiden velkataakka. Velallisten maksuvaikeudet eivät ole enää vanhaa perua, vaan velkaongelmien kesto on keskimäärin viisi vuotta. Kolmasosalla maksuvaikeudet ovat alle kaksi vuotta vanhoja. Vielä 2000-luvun alussa velkaongelmat olivat kolmasosalla kestäneet yli 10 vuotta. Nyt pitkäaikaisen maksuvaikeuksien osuus on alle 15 prosenttia eli ne ovat vähentyneet alle puoleen. (HE 83/2014 vp, 6.)

Voidaan kuitenkin pitää huolestuttavana sitä, että osalla velkajärjestelyn suorittaneista talous ajautuu pian maksuohjelman päättymisen jälkeen uuteen kriisiin. Joka seitsemäs velkajärjestelyn läpikäynyt henkilö oli saanut uusia maksuhäiriömerkintöjä luottotietorekisteriin kahden vuoden kuluessa velkajärjestelyn päättymisestä. (Valkama 2011b, 14.)

8.3 Velallinen henkilönä

Muttalainen esittää velkaongelmaisille kaksi eri kategoriaa: maksukyvyttömät tai maksuhaluttomat. Velkaongelmaisista suurin osa kuuluu ensimmäiseen kategoriaan, mutta myös sellaisia löytyy, jotka ovat maksuhaluttomia. Heillä kenties riittäisi varallisuutta maksamaan velkoja pois, mutta he eivät sitä kuitenkaan tee, kenties saamattomuuttaan.

Turun yliopiston taloussosiologian professori Pekka Räsänen toteaa, että velkaantuminen selittyy osin asenteilla. Hän mukaansa ilmiön takana on laajempi asennemuutos. ”Velkaa ei enää koeta riskitekijäksi. Ostetaan kuntosalijäsenyyksiä, autojen huoltosopimuksia ja kännyköitä kytkykaupalla. Suhde omistamiseen on muuttunut. Velaksi ostamisesta on tullut normaali ja hyväksytty tapa”, Räsänen toteaa. Räsänen tosin muistuttaa, että valtaosa suomalaisten veloista on asuntolainaa. (Turkulaisen www-sivut 2015.)

Velallisille on yhteistä korkea keski-ikä, joka nousi 2000-luvulla. Vuonna 2014 se oli 47 vuotta. Monet ovat jo siirtyneet eläkkeelle, joten rehabilitaation perimmäinen tavoite (velallisen taloudellisen aktiviteetin elvyttäminen) ei toteudu. Velalliset jakautuvat kolmeen joukkoon. Ensimmäinen koostuu päättyneessä yritystoiminnassa velkaantuneista miehistä. Yritystaustaisilla velallisilla on suuremmat velat, mutta he pystyvät maksamaan niistä osan. Toiseen ryhmään kuuluu naisia, jotka ovat velkaantuneet mentyään läheistensä veloista takauksiin. Näiden maksukyky on joko heikko tai olematon eli velkojat eivät juuri saa suorituksia. Kolmas ryhmä koostuu tavallisista kuluttaja-palkansaajista. Heillä on paljon melko pieniä luottokortti- ja pikaluottovelkoja. Ko. velat ovat lyhytaikaisia ja niiden viivästysseuraamukset kertyvät nopeasti, eivätkä velalliset pysty nykyisillä tuloillaan niistä huolehtimaan. Miehiä on velallisina jonkin verran enemmän kuin naisia. Yksin asuvia miehiä on noin kolmannes. Suurin piirtein yhtä paljon on palkansaajia, eläkeläisiä ja työttömiä. Keskimääräistä iäkkäämpiä, usein eläkkeellä, ovat takausten vuoksi velkaantuneet, ja useammin miehiä kuin naisia. (Koulu ym. 2009, 872.; Koulu & Lindfors 2010b, 67.)

Velkajärjestelyä vuonna 2010 hakeneilla bruttotulot olivat keskimäärin 1 400 euroa kuukaudessa, palkansaajilla keskimäärin 2 000 euroa ja 1 000 euroa työelämän ulkopuolella olevilla. Heidän maksuvaransa oli keskimäärin 140 euroa kuukaudessa. Kolmasosalla ei ollut lainkaan maksuvaraa. Niillä asiakkailla, joilla on maksuvaraa, sitä on keskimäärin 309 euroa. Palkansaajilla maksuvaraa on keskimäärin 370 euroa kuukaudessa. Työelämän ulkopuolella olevien maksuvara on nolla euroa. (HE 83/2014 vp, 6.) Velkajärjestelyn saaneilla velallisilla on melko vähän varallisuutta. Runsaalla neljänneksellä velallisista oli varallisuutta ennen menettelyn aloittamista. Varallisuuden määrä oli keskimäärin 950 euroa velallista kohden. Kuudella prosentilla kaikista velallisista oli omistusasunto, loma-asunto tai muu kiinteistö. Tämä

osuus vastaa runsasta viidennestä niistä velallisista, joilla oli varallisuutta velkajärjestelyä hakiessaan. Muita varallisuuseriä olivat muun muassa kulkuneuvot, talletukset, pörssiosakkeet ja kuolinpesäosuudet. Varallisuuden vähäinen määrä voi johtua esimerkiksi siitä, että asuntoja tai muuta omaisuutta on myyty jo ennen velkajärjestelyä. (Mutttilainen 2007, 10–11.)

Takuu-Säätiön tilastojen mukaan aika usein velkakierteeseen joutunut on keskiikäinen nainen (säätiön tyypillinen naisasiakas on 45–59-vuotias). Näistä monen taustalla on avioero, jonka takia menot ovat kasvaneet ja nainen on joutunut ottamaan kulutusluottoa arjen kuluihin. Ylivelkaantuneet ja velkajärjestelyyn päässeet miehet taas ovat yleensä alle 34-vuotiaita. He ovat velkaantuneet esimerkiksi isojen hankintojen, kuten auton tai eron ja elatusmaksujen takia. (Takuu-Säätiön [www-sivut 2015.](#))

Jopa kymmenien tuhansien eurojen velat voivat olla ihmisellä itselläänkin unohtuksissa. Keskimääräisellä asiakkaalla on 24 erilaista velkaa ja velan keskimääräinen suurus on 56 000 euroa Lahden kaupungin talous- ja velkaneuvonnan kirjanpidon mukaan. ”Usein ihmisillä on mielikuva, että velkaa on vaikka kymmentuhatta euroa, kun todellisuudessa onkin viisikymmentätuhatta. Velkoja voi olla jopa 80:een eri paikkaan”, sanoo Lahden kaupungin johtava talous- ja velkaneuvoja Virpi Virtanen. Suurin osa asiakkaista ei tiedä, paljonko velkaa on, ja moni on heittänyt laskut avaamatta roskikseen. Todellista velkaa ei välttämättä kerro edes ulosottolista, sillä osa laskuista saattaa olla vasta perinnässä. Velkaneuvojalle soitetaan yleensä vasta, kun luottokelpoisuus on jo ehtinyt heikentyä. Ihmiset ottavat yhteyttä tai alkavat miettiä omaa tilannettaan yleensä turhan myöhäisessä vaiheessa. Tällainen trendi on näkyvissä, että ylivelkaantumista paikataan ottamalla velkaa lisää, niin kauan kuin velkaa saadaan. Hoidetaan velkoja velalla. (Etelä-Suomen Sanomien [www-sivut 2015.](#); Ylen [www-sivut 2015.](#))

9 VELKAJÄRJESTELYLAIN ONGELMAKOHTIA

Velkajärjestelylaissa on edelleen paljon ongelmakohtia. Yksi niistä on maksuvaralaskelmat. Maksuvaralaskelmat ovat olleet monimutkaisia ja vaatineet talous- ja velkaneuvojien resursseja. Ne ovat myös aiheuttaneet kustannuksia yhteiskunnalle selvittäjille maksettuna palkkioina. Selvittäjille maksettujen palkkioiden määrä on vaihdellut 1,3–1,8 miljoonan euron välillä vuodessa, mutta vuoden 2013 arvio oli 2,3 miljoonaa euroa. Vuonna 2013 määrättiin selvittäjä noin 2500 tapauksessa, vaikka lain mukaan ulkopuolinen selvittäjä tulisi määrätä vain tarvittaessa. (OM 11/2011, 21–22.; OM 59/2013, 49.)

Yksi velkajärjestelyn ongelmista on lisäsuoritusvelvollisuus. Jos velallisen tulot nousevat tai maksukyky paranee muusta syystä, velallisen tulee maksaa velkojilleen lisäsuorituksia. Velallisen tulee reagoida tulojen kasvamiseen itse ja on täytettävä velvollisuutensa oma-aloitteisesti. Velallisen on oma-aloitteisesti maksettava velkojille lisäsuorituksia, jos (VJL 35 a §)

- velallisen maksukyky on parantunut sen vuoksi, että velallisen tulot vähennytyinä lisääntyneillä työmatkakustannuksilla ja muilla tulojen hankkimisesta velalliselle aiheutuneilla välittömillä lisämenoilla ovat kasvaneet tai välttämättömät menot velallisen asumisolissa ja -kustannuksissa tapahtuneen muutoksen vuoksi alentuneet kalenterivuoden aikana vähintään 2 000 euroa (v. 2014 970 €) – velallisen on käytettävä velkojen maksuun puolet 2 000 euroa ylittävästä osasta, paitsi jos tulojen ei voida olettaa kasvavan maksuohjelman aikana enempää
- velallinen saa perinnön, lahjan tai muun kertaluonteisen suorituksen, jonka määrä yksin tai yhdessä muiden suoritusten kanssa ylittää 1 000 euroa maksuohjelman aikana – velallisen on käytettävä velkojen maksuun 1 000 euroa ylittävä osa suoritusten yhteenlasketusta määrästä. (Oikeusministeriön www-sivut 2015.)

Velalliset eivät aina suoriudu tästä ja lisäsuoritusjärjestelmää onkin käytännössä pidetty varsin ongelmallisena. Tilannetta ei helpota se, että lisäsuoritusvelvollisuutta koskevia säännöksiä on muutettu usein. Maksuohjelman keston aikana velallinen

saattaa siten joutua soveltamaan useita eri säännöksiä lisäsuorituksia laskiessaan. Kun velkoja esittää lisätilitystä koskevan vaatimuksen, lisätilitettäviä varoja ei yleensä enää ole käytössä. Tästä syystä lisäsuoritusjärjestelmä olikin yksi lakiuudistuksen kehittämiskohteista. (Koulu & Lindfors 2013, 172.)

Velkajärjestelylain lisäsuoritusvelvollisuusjärjestelmää on muutettu useampaan otteeseen eli lisäsuoritusjärjestelmä on ollut ilmeisen hankala toteuttaa niin, että se olisi toimiva jokaisen osapuolen kannalta. Alkuperäinen velkajärjestelylaki ei tuntenut lainkaan lisäsuoritusvelvollisuutta. Tulojen kasvu sidottiin ainoastaan maksuohjelman tarkistamiseen, mutta sitä ei ollut tarkoituksenmukaisesta tehdä, mikäli velallisen olosuhteiden muutos oli vähäinen. Ensimmäisessä lakiuudistuksessa 1997 pyrittiin määrittelemään muun muassa velallisen maksukyvyn muuttumisen olennaisuus tarkemmin. Velallisen tuli ilmoittaa maksukykynsä olennaisesta paranemisesta kuukauden kuluessa velkojilleen. (HE 183/1992 vp s. 33.)

Lisäsuoritusvelvollisuus syntyi yksistään tulojen nousun perusteella, eikä menojen nousemista huomioitu alentavana tekijänä. Tämä johtikin jatkuviin riitaisuuksiin ja oikeuskäytännön epäyhteneväisyyteen. Lisäsuoritusvelvollisuuden syntymisen rahamääräistä rajaa (610 €) pidettiin liian alhaisena eli lisäsuorituksia voi kertyä myös sellaisissa tapauksissa, joissa velallisen tulot olivat nousseet vain yleistä ansiökehitystä vastaavasti. Lisäsuoritusvelvolliseksi on tällä perusteella voinut joutua esimerkiksi säännöllistä eläkettä saava velallinen. Velalliset noudattivat myötävaikutusvelvollisuuttaan huonosti, joten hyvinkin suuria lisäsuoritusmääriä jouduttiin selvittämään pitkään maksuohjelman päättymisen jälkeen. Lisäksi järjestelmä työllisti liikaa sekä velkojia että velallisten avustajia. (HE 98/2002 vp s. 19–20.)

Lisäsuoritusvelvollisuus aiheutti tuolloin paljon arvostelua velallisten keskuudessa. Myös useassa oikeusministeriölle toimitetussa lausunnossa järjestelmään suhtauduttiin kielteisesti ennen muuta sen vuoksi, että velallisen maksuvelvollisuus saattoi lisääntyä, vaikka hänen maksukykynsä ei tosiasiallisesti ollut parantunut. Kielteisenä seurauksena oli ollut myös se, että lopullinen veloista vapautuminen oli voinut lisäsuoritusten vuoksi siirtyä hyvinkin kauas tulevaisuuteen. Käytännössä suurimmat ongelmat aiheutuvat siitä, että velkojat olivat esittäneet lisäsuorituksia koskevia vaatimuksia maksuohjelman ajalta vasta maksuohjelman päättymisen jälkeen. Tällöin velalli-

nen ei ollut enää voinut vaatia maksuohjelman muuttamista maksuvelvollisuutensa alentamiseksi, koska hakemus ohjelman muuttamiseksi oli tehtävä ohjelman keston aikana. Velkojien vaatimukset olivat voineet tulla velalliselle yllätyksenä, koska maksuohjelman sisältöä ja merkitystä ei velallisten keskuudessa ole aina ymmärretty. Lisäsuorituksista aiheutui myös velkojille työtä, koska velvollisuuden täyttäminen oma-aloitteisesti ei ollut kovin yleistä. Vaikka lisäsuorituksista kertyvä kokonaisrahamäärä oli suuri, yksittäiselle velkojalle suoritusten vastaanottamisesta aiheutuvat kustannukset ovat voineet ylittää suorituksen määrän. (OMLS 2002:14.)

Vuonna 2003 säännöksiä velkajärjestelyn lisäsuoritusvelvollisuudesta muutettiin jälleen. Tuolloin lakimuutoksella pyrittiin korostamaan velalliselle sitä, että lisäsuoritukset eivät ole joitain satunnaisia eriä, joiden vuoksi maksuohjelmaa mahdollisesti voitiin tarkistaa. Lakimuutoksen tavoitteena oli velallisen kannalta lisäsuoritusvelvollisuuden lieventäminen siten, että velallisen maksukyvyyn paraneminen vastaisi enemmän todellista maksukyvyyn paranemista. Ko. lakimuutos oli myös siinä mielessä merkittävä, että lisäsuoritusvelvollisuus ei ollut enää maksuohjelman muutosasia, vaan osa vahvistettua maksuohjelmaa ja sen määräyksiä. Maksuohjelmassa velalliselle siis asetettiin selkeä velvollisuus maksaa velkojaan lisää. (HE 98/2002 vp, 19.)

Vuoden 2007 lakiuudistuksessa velallisen lisäsuoritusvelvollisuutta lievennettiin jälleen. Lainmuutoksella mahdollistettiin lisääntyneiden työmatkakustannusten ja muiden tulojen hankkimisesta velalliselle aiheutuneiden välittömien lisämenojen vähentäminen suoraan tuloista. Maksuohjelman aikana saamista lisätuloista velallinen sai pitää itsellään enemmän kuin aikaisemman sääntelyn mukaan. Näillä muutoksilla pyrittiin ennen kaikkea lisäämään velallisen halukkuutta parantaa taloudellista tilannettaan maksuohjelman aikana. (HE 30/2006 vp, s. 6–7.)

Vuoden 2015 uudistuksella lisäsuoritusvelvollisuutta muutettiin siten, että sitä ei enää säännönmukaisesti vahvisteta kaikille velallisille. Tulojen kasvuun perustuvaa lisäsuoritusvelvollisuutta ei vahvisteta velalliselle, jonka tulojen ei voida olettaa kasvavan maksuohjelman aikana niin paljon, että heille lisäsuoritusvelvollisuus syntyisi. Näitä ovat mm. eläkkeellä olevat tai juuri eläkkeelle siirtymässä olevat velalliset, joilla ei ole enää aikomusta taikka kykyä työntekoon. Pitkäaikaistyöttömälle sen si-

jaan lisäsuoritusvelvollisuus tulee vahvistaa, koska tulojen olennainen nouseminen on mahdollista. (HE 83/2014 vp, 63.)

Velalliselle itselleen jäävää osuutta kasvaneista tuloista on nostettu vähitellen. Velallisen kannustaminen maksuohjelman aikaiseen tulonhankintaan on ollut tavoitteena. Alun perin velallinen sai lisääntyneistä tuloistaan pitää yhden neljäsosan. Vuonna 2003 voimaan tulleella lainmuutoksella osuutta nostettiin yhteen kolmasosaan ja vuonna 2007 voimaan tulleella lainmuutoksella puoleen tietyn rajan ylittävistä lisääntyneistä tuloista. Rajaa tarkastetaan kansaneläkeindeksin mukaisesti vuosittain. (HE 83/2014 vp, 14.)

Nollaohjelman saanutta (viisi vuotta) ei nykymuotoinen järjestelmä kannusta työllistymään, koska työllistyminen tuottaa vain lisäsuoritusvelvollisuuden, mutta ei lyhennä maksuohjelmaa (Linna 2013, 98). Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksen mukaan joka viides velallinen maksoi velkajärjestelyn aikana lisäsuorituksia. Tutkimusten mukaan joka kolmas (29 %) kaikista velkajärjestelyn läpikäyneistä velallisista maksaa vielä maksuohjelman päättymisen jälkeen lisäsuorituksia velkojille. Velkojille tilitettävät summat vaihtelevat 150–150 000 euroon, keskiarvona 2 000 euroa. Lisäsuorituksia maksetaan velkojen kanssa sovitun aikataulun mukaisesti, pankkilainalla ja ulosotossa. (HE 83/2014 vp, 15.)

Tällainen jälkikäteinen edeltävien vuosien tulojen ja menojen laskeminen ja kannanotto siihen, mikä osa lisätuloista kuuluu lisäsuoritusvelvollisuuden piiriin, vaatii talous- ja velkaneuvonnalta sekä velkojilta resursseja. Vuonna 2012 lisäsuoritusvelvollisuus tarkistettiin 775 velalliselta ja lisäkertymä oli 926 000 euroa. Vuonna 2013 talous- ja velkaneuvonnassa tarkistettiin 2 200 lisäsuorituslaskelmaa ja vuonna 2014 käräjäoikeudessa käsiteltiin 245 lisäsuoritusvelvollisuutta koskevaa asiaa. (HE 83/2014 vp, 14–15.; Oikeusministeriön www-sivut 2015.)

Lisäsuoritusten vanhentumisaika lasketaan siitä, kun niitä koskeva täytäntöönpanokelpoinen tuomio on annettu. Tällaisen tuomion saamiseksi voidaan nostaa kanne kahden vuoden kuluessa maksuohjelman päättymisestä (VJL 61 a §). Lisäsuoritusten lopullinen vanhentuminen puolestaan tapahtuu vasta kun 15 tai 20 vuotta on kulunut lisäsuorituksia koskevasta lainvoimaisesta tuomiosta (UK 2:25.1). Jos mak-

suohjelma on vahvistettu vuonna 2015, lisäsuoritusten maksuvelvollisuus päättyy vasta vuonna 2038 eli velallinen on velkavastuussa 23 vuotta maksuohjelman vahvistamisesta lukien (esim. KKO 2012:78). (Linna 2013, 95.)

Oikeusministeriön mukaan lisäsuoritusvelvollisuutta pidetään oikeudenmukaisena ja yleisesti ottaen hyvin toimivana järjestelmänä. Lisäsuoritusvelvollisuuden poistaminen tai huomattava lieventäminen saattaisi johtaa siihen, että velalliset järjestelisivät tulotasonsa maksuohjelman vahvistamisvaiheessa mahdollisimman alhaiseksi, mikä puolestaan pienentäisi velkojien kertymiä ja vaikuttaisi järjestelmän yleiseen hyväksyttävyyteen. Lisäsuoritusvelvollisuus on kuitenkin niille velalliselle ongelmallinen, jotka eivät esim. ymmärtämättömyyttään tai välinpitämättömyyttään ole tarkistaneet vuosittain velvollisuuden syntymistä. Heille velkojan vaatimukset lisäsuoritusvelvollisuudesta voivat tulla yllätyksenä ja pahimmassa tapauksessa johtaa siihen, että koko velkajärjestelyn tavoite, velallisen taloudellisen tilanteen korjaaminen, jää saavuttamatta ja velallinen ajautuu uuteen velkakierteeseen. (HE 83/2014 vp, 15.)

Tuula Linnan vetämän työryhmän ehdotuksessa yhtenä vaihtoehtona otettiin esiin velkajärjestelyn maksuohjelmien siirtäminen ulosottoviranomaisten valvonnan alle. Maksuvelvollisuus muuttuisi automaattisesti tulojen mukaan. Jos velallinen ansaitsisi enemmän, myös velkojien tilitysosa olisi suurempi ja päinvastoin. Ulosottoviranomaiset tilittäisivät lisäsuoritukset lain mukaisessa etuoikeusjärjestyksessä, ja näin vältyttäisiin jälkikäteiseltä ylimääräiseltä työltä. Työryhmän mietinnön palaute oli jakautunutta ja menettely ei toteutunut. Linna kirjoittaa Oikeus -lehden artikkelissa, että tilanne on yksittäisen velallisen kannalta varsin sietämätön, mutta tarpeellisiin muutoksiin ei näytä kuitenkaan olevan poliittista halua. Uudistettu lakikaan ei kyennyt poistamaan lisäsuoritusongelmaa, mutta jää nähtäväksi, missä määrin sen haitta-vaikutuksia kyetään lieventämään. Linna toteaaakin, että velkajärjestelylain uudistamiselta on edelleen lupa odottaa olennaisia parannuksia nykyjärjestelmään. (Linna 2013, 95.)

10 ELINKEINONHARJOITTAJAN VELKAJÄRJESTELY

Vuonna 2013 Suomessa oli Tilastokeskuksen mukaan noin 283 000 yritystä (pois lukien maa-, metsä- ja kalatalous), josta pienyritysten osuus oli 98,9 prosenttia (alle 50 hengen yrityksiä). Näistä alle 10 hengen mikroyrityksiä oli 93,4 prosenttia. Suomessa on noin 163 000 yksinyrittäjää eli noin 63 prosenttia koko yrityskannasta. Lisäksi kaksi kolmasosaa sivutoimisista yrityksistä on yksityisiä toiminimiä yritysmuodoltaan. Toiminimiä yritysrekisterin mukaan on 40,4 prosenttia yrityskannasta. Toiminimiä on eniten rakennusalalla, kuljetuksessa, sosiaali- ja terveystaloudessa, koulutuksessa ja muissa henkilökohtaisissa palveluissa. (OM 59/2013, 43–44.)

Selvitysten mukaan yritysten eloonjäämisen kannalta kolme ensimmäistä vuotta ovat kriittisintä aikaa. Silloin lähes kolmasosa yrityksistä on jo lopettanut toimintansa. Viiden toimintavuoden jälkeen Suomessa on toiminnassa enää puolet yrityksistä. Herkemmin lopettavat juuri toiminimiyritykset, joiden perustaminen ja lopettaminen on helppoa. Tutkimusten mukaan paremmin menestyvät toista kertaa yrittävät. Heidän yrityksensä kasvavat nopeammin, työllistävät useampia työntekijöitä kuin uusia yritykset ja pysyvät toiminnassa keskimäärin pidempään. Maksukyvyttömyysjärjestelmän parantamisessa ei siten ole kyse vain yrittäjien aseman parantamisesta, vaan koko yhteiskunnan edusta. (Makkula 2014, 33.)

Yksityiset elinkeinon- ja ammatinharjoittajat harjoittavat useimmiten elinkeinotoimintaa elättääkseen itsensä ja perheensä eli heidät voidaan rinnastaa palkansaajiin monessa suhteessa. Ajautuessaan vakaviin velkaongelmiin he ovat kuitenkin olleet palkansaajiin verrattuna epätasa-arvoisessa asemassa sillä heidän on ollut vaikea saada korjattua taloudellinen tilanteensa ja päästä velattomaan uuteen alkuun. Aiemmin pienyritystoiminnan velkaongelmien järjestely oli hajaantunut eri menettelyihin. Yritystoimintaan kytkeytyviä velkaongelmia ratkottiin paitsi velkajärjestelyssä myös konkurssimenettelyssä, yrityssaneerauksessa, maatalousyrityksille tarkoitetussa erityismenettelyssä sekä useimmin erilaisin neuvotteluin suoraan velkasuhteen osapuolten kesken. Aiempi malli on käytännössä estänyt yrittäjän pääsyn velkajärjestelyyn. Myös oikeus asunnon säilyttämiseen on vaarantunut, toisin kuin palkansaajilla. Uudistuksessa yrittäjän omistusasunnon suoja paranee, sillä velkajärjestelyssä omis-

tusasunnon voi säilyttää tietyin edellytyksin, yrityssaneerauksessa taas ei. Yrityssaneerauslakiin ei tullut muutoksia velkajärjestelylain muutosten vuoksi.

10.1 Vuoden 1993 velkajärjestelylaki

Vuoden 1993 velkajärjestelylain mukaan velkajärjestelyssä ei voinut järjestellä elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja, vaan yksityisen elinkeinon- ja ammatinharjoittajan osalta tehtiin jako yksityistalouden velkoihin ja elinkeinotoimintaan liittyviin velkoihin, joista vain yksityistalouden velat voitiin järjestellä. Jos elinkeinotoiminnan harjoittaminen oli lopetettu, elinkeinotoiminnasta peräisin olevat velat voitiin järjestellä yksityistalouden velkoina. Käytännössä on kuitenkin harvinaista, että velkaongelmia olisi vain yksityistalouden puolella. Velkajärjestelystä ei ollut apua tilanteessa, jossa velallinen halusi jatkaa elinkeinotoimintaansa vaan yrittäjän oli joko lopetettava elinkeinotoiminta velkajärjestelyyn pääsemiseksi tai hakeuduttava yrityssaneeraukseen, joka on pienyrittäjälle usein liian kallis (kustannukset nousevat yleensä vähintään 10 000 euroon) ja raskas. (OM 59/2013, 44–45.)

Elinkeinonharjoittajan tuli täyttää kaikki velkajärjestelylain mukaiset edellytykset ja niiden lisäksi toinen kahdesta vaihtoehdoisesta edellytyksestä:

- a) jos kyseisestä elinkeinotoiminnasta (= velallisen parhaillaan harjoittama elinkeinotoiminta) aiheutuneita velkoja ei ollut lainkaan tai niitä oli vain vähän, elinkeinotoiminta ei estänyt velkajärjestelyä. Lisäksi edellytettiin, että toiminnassa käytettävä omaisuus oli vähäinen.
- b) kyseiseen elinkeinotoimintaan liittyviä velkoja voi olla enemmänkin kuin vähän, mutta ne eivät saaneet olla erääntyneitä. Lisäksi velallisen oli oltava elinkeinovelkojen suhteen maksukykyinen.

Kummassakin tapauksessa edellytettiin, että elinkeinotoiminnan jatkaminen oli tarkoituksenmukaista. (Koulu ym. 2009, 957.)

Velat jaettiin elinkeinotoimintaan liittyviin ja yksityisiin velkoihin. Aikaisemmasta, jo päättyneestä elinkeinotoiminnasta aiheutuneet velat kuuluivat yksityisvelkoihin ja niille ei ollut asetettu erityisiä lisäedellytyksiä. Tästä saattoi aiheutua hankalia tulkin- taongelmia eli milloin yksi oli päättynyt ja toinen alkanut. Myös velkojen jakaminen

elinkeinotoimintaan liittyviin ja yksityisiin oli ongelmallista. (Koulu ym. 2009, 957–958.)

10.2 Vuoden 2015 uudistus

1.1.2015 lähtien velkaongelmiin joutuneen toiminimiyrittäjän yksityiset ja elinkeinotoiminnan velat voidaan järjestellä, jos yritystoiminta on melko pienimuotoista eikä sen tervehdyttäminen edellytä yritystoimintaa koskevia järjestelyjä. Yritystoiminnan tulee perustua pääasiassa yrittäjän työpanokseen. Yritystoiminnan on oltava niin kannattavaa, että yritystoiminnan kulut tulevat jatkossa hoidetuiksi ja velallinen pysyy maksamaan velkojilleen edes osan veloista. Elinkeinotoiminnan jatkamiskelpoisuuden edellyttäminen on välttämätöntä, koska velkajärjestelyä ei tule myöntää tappiolliseen toimintaan, jossa mahdollisesti velkaannutaan lisää. Edellytyksenä on myös kirjanpidon ajan tasalle saattaminen. Näin kannattava yritystoiminta voi jatkua ja säilytetään yrittäjän oma ja mahdollisten työntekijöiden työpaikat. Lakimuutoksella pystytään ehkäisemään tarpeettomia konkursseja ja yritysten lopettamisia sekä ihmisten syrjäytymistä. (Suomen Yrittäjien www-sivut 2105.)

Lakimuutoksen jälkeen elinkeinotoimintaa harjoittava velallinen voi hakea velkajärjestelyä kahdessa vaihtoehdoisessa tilanteessa:

- vain yksityistalouden velat järjestellään ja kaikki elinkeinotoiminnan velat jäävät ennalleen. Tällöin on edellytyksenä, että elinkeinotoiminnan velat tulevat hoidettua elinkeinotoiminnasta saatavilla varoilla tai avoin yhtiö tai kommandiittiyhtiö on yrityssaneerausessa. Vaihtoehto on ollut mahdollinen aikaisemminkin, mutta käytännössä kohtalaisen harvinainen tilanne.
- sekä yksityistalouden että elinkeinotoiminnan velat järjestellään (minkä lakimuutos nyt mahdollistaa), mutta vain jos velallinen on yksityinen elinkeinonharjoittaja.

Yksityishenkilön velkajärjestelyä ei voi edelleenkään saada pelkästään elinkeinotoiminnan veloille. (Niiranen 2015, 12.)

Pienyrittäjän on esitettävä velkajärjestelyä varten kauppakamarin hyväksymän tilintarkastajan tai luotettavan asiantuntijan laatima selvitys (talous- ja velkaneuvonta tai

Talousapu -palvelu eivät voi laatia ko. selvitystä) elinkeinotoiminnan taloudellisesta tilasta ja jatkamiskelpoisuudesta. Selvityksessä tulee olla lausunto viimeisimmästä tilinpäätöksestä sekä välitilinpäätöksestä, lausunto elinkeinotoiminnan jatkamiskelpoisuudesta ja velallisen taloudellisesta asemasta sekä tiedot muista seikoista, joilla saattaa olla merkitystä arvioitaessa velkajärjestelyn edellytyksiä ja esteitä. Arvioitaessa elinkeinotoimintaa ja sen kannattavuutta otetaan huomioon seuraavia asioita: talous ja talouden ongelmat (velat, laskut, kirjanpito, mutta myös yksityistalouden ongelmia), myytävä tuote tai palvelu sekä asiakaskunta, yrittäjän terveys ja muu jakaminen, elinkeinotoimintaan vaikuttavat sopimukset, muut henkilökohtaiset vastuut ja veloitteet, ovatko laskelmat realistisia ja mitkä ovat yrittäjän odotukset, mahdollinen käyttöpääoman tarve ja saatavuus sekä onko tärkeiden toimijoiden luottamus tallella. On oletettavaa, että selvittäjä tullaan määräämään yrittäjätapauksissa useammin kuin muulloin, koska elinkeinoharjoittajien maksuohjelmaehdotuksen laatiminen on monesti keskimääräistä vaativampaa. (Suomen Yrittäjien www-sivut 2105.)

Eduskunnan lakivaliokunnan mietinnössä 5.11.2014 tuotiin esille se, että edellytys siitä, että elinkeinotoiminnan tulee olla "melko pienimuotoista" ei ole yksiselitteinen. Sääntelyyn jää tulkinnanvaraa, sillä kaikille yksityisille elinkeinon- ja ammatinharjoittajille sopivien määrällisten ja laadullisten yhtenäisten kriteerien asettaminen on haasteellista. Eli viime kädessä jää tuomioistuimen tapauskohtaisesti ratkaistavaksi, onko kyseessä pienimuotoinen elinkeinotoiminta vai ei. Lakivaliokunta piti aiheellisena, että sääntelyn toimivuutta seurataan tältä osin. (LaVM 12/2014 vp.)

Suomen Yrittäjien lainsäädäntöasioiden päällikkö Janne Makkula toteaa Yrittäjäsanomissa, että ”tässä suojellaan pienyrittäjiä, joilla on elinkelpoinen yritys, mutta he ovat velkaantuneet sairastumisen tai muun henkilökohtaisen kriisin takia. Lakimuutos madaltaa tuntuvasti myös riskiä aloittaa yritystoiminta”. Makkula toteaa myös, että merkittävä määrä yrityksiä olisi voitu pelastaa, jos laki olisi ollut alusta asti ajan tasalla. Eri arvioiden mukaan sadat yrittäjät olisivat hakeneet suojaa velkojilta vuosittain. Hänen mukaansa ”lait on tehty vauhdilla laman aikana eikä toimimisyrittäjän asemaa ole ehditty loppuun saakka miettiä”. (Koivikko 2013, 4.)

Eduskunnan täysistunnossa lakivaliokunnan puheenjohtaja Anne Holmlund toi kuitenkin esille sen, että uudistuksessa yrittäjät ja yritykset asetetaan eri asemaan. Myös henkilöyhtiömuotoinen tai osakeyhtiömuotoinen toiminta voi olla lähes yhtä tai aivan yhtä pientä kuin sellainenkin, jota harjoitetaan pelkästään elinkeinoharjoittajana, mutta näissä kuitenkin ainoastaan yrityssaneerausmenettely on mahdollista. Tässä tulee vaikuttamaan yksi perustavaa laatua oleva ero velkajärjestelyn ja yrityssaneerauksen välillä – omistusasunnon suoja. Velkajärjestelyssä noudatetaan erittäin korkeaa omistusasunnon suojaa, joka ei ole mahdollista yrityssaneerausmenettelyssä. Lakivaliokunta pitää aiheellisena, että jatkossa arvioitaisiin lainsäädännön ja käytännön kehittämistarpeita erityisesti pienimuotoisen yhtiömuodossa harjoitettavan yritystoiminnan kannalta. (LaVM 12/2014 vp.; PTK 110/2014 vp.)

Makkula kirjoittaa Tilisanomissa, että ”vaikka uudistusehdotukset ovat merkittäviä, ei maksukyvyttömyysjärjestelmä ole valmis tai täydellinen uudistuksen jälkeenkään”. Esimerkiksi Ruotsissa pohditaan, miten yrittäjien mahdollisuutta uuteen alkuun voitaisiin nopeuttaa entisestään. Yksi mahdollisuus olisi esimerkiksi, että yrityksen konkurssimenettelyn yhteydessä myös yrittäjälle vahvistettaisiin maksuohjelma henkilökohtaisen velkavastuun järjestelemiseen. (Makkula 2014, 35.)

Tarkkaa arviota siitä paljonko elinkeinon- ja ammatinharjoittajia tulee hakeutumaan velkajärjestelyyn, on vaikea arvioida. On kuitenkin odotettavissa, että niistä velallisista suuri osa, jotka aiemmin hakeutuivat yrityssaneeraukseen, jatkossa hakeutuvat velkajärjestelyyn. Vuonna 2013 aloitettiin 56 yksityisen elinkeinon- ja ammatinharjoittajan yrityssaneerausmenettelyä. Konkurssiin asetusta vuonna 2013 oli luonnollisia henkilöitä 539. On oletettavissa, että osa konkurssiin asetetuista elinkeinoharjoittajista voisi hakeutua velkajärjestelyyn konkurssin sijasta. Lisäksi velkajärjestelyn piiriin hakeutunee velallisia, jotka nykyisin lopettavat muutoin kuin konkurssimenettelyn kautta elinkeinotoiminnan. Onkin arvioitu, että noin 500 yksityistä elinkeinon- ja ammatinharjoittajaa tarvitsee vuosittain neuvontaa talouden kokonaistilanteen korjaamiseksi ja velkajärjestelyn mahdollisuuksien selvittämiseksi. Näistä noin 400 yrittäjän oletetaan kääntyvän talous- ja velkaneuvonnan puoleen ja noin sadan hakevan apua yksityiseltä sektorilta. Heistä noin 300:n arvioidaan hakevan yksityistalouden ja elinkeinotoiminnan velkojen järjestelyä velkajärjestelylain mukaisessa menettelyssä. On kuitenkin vaara, että velkajärjestelyhakemusta aletaan käyttää keinona viivästy-

tää konkurssiin asettamista. Tällaista menettelyä on havaittavissa jossain määrin yrityssaneeraushakemusten osalta. (HE 83/2014 vp, 38–39.)

11 NUORET VELALLISET

Lainsäädännössä nuori velkaantunut henkilö tarvitsee osakseen erityishuomiota. Nuorten kohdalla velkaantuminen merkitsee erityistä syrjäytymisvaaraa, jos on liian vaikeaa päästä velkajärjestelyyn tai jos maksuohjelma on passivoiva. Sellainen nuori velkaantunut, joka ei ole vielä hankkinut ammattia, on erityisen vaikeassa asemassa. Ongelmana nykyisessä järjestelmässä on järjestelyyn pääsemisen korkea kynnyks, velkajärjestelyn esteperusteiden jäykkyys sekä maksuohjelman kannustavuuden puuttuminen ja epämääräinen kesto. (Linna 2015, 26.)

Turun velkaneuvonta tutki vuonna 2014 velkaneuvontaan saapuneiden alle 30 -vuotiaiden velkaantumisen syitä. Kaksi syytä nousi tutkimuksessa esille ylitse muiden. Syyt olivat osaamattomuus ja tiedon puute taloudenhoidossa sekä välinpitämättömyys ja harkitsematon kulutus. Holtiton elämäntyyli tai motivaation puute samoin kuin erilaiset addiktiot ovat myös lisääntyneet huomattavasti. Tämä tutkimus osoittaa jälleen kerran sen, kuinka merkittävää oman talouden opettaminen on sekä kotona että koulussa. Jokaisen vanhemman olisi hyvä muistaa, että on välttämätöntä puhua talousasioista ja rahankäytöstä avoimesti kotona. On myös tärkeää huomioida, että lapsi ja nuori oppii mallista myös talousasiat. Jos siis puhuu yhtä ja tekee toista, on selvää, että viesti ei mene perille toivotulla tavalla. (Nytte.fi www-sivut 2015.) Kulltajaliitto on jo muutaman vuoden penännyt etenkin toisen asteen kouluilta taloudenhallinnan opettamista. ”Lukiossa opetusta on jonkin verran, mutta esimerkiksi ammattikoulussa opetus voisi olla kohdallaan. Esimerkiksi ihan konkreettisia käytännön harjoituksia, koska opiskelijoilla on erilaiset taustat”, vinkkaa Paula Pessi. (Ylen www-sivut 2015.)

Sen jälkeen kun nuori täyttää 20 vuotta heidän velkaantumistahtinsa hypähtää ylös. Pääsyy lienee, että nykyinen luottoyhteiskunta tarjoaa aikuistumisvaiheen tarpeiden

tydyttämiseen keinot luotolla ja niiden myötä kulutushyödykkeiden hankkimisella liian helposti. Luoton tarjonta ja halu luoton ottamiseen kohtaavat nuoret elämäntilanteessa, jossa ei juuri ole takaisinmaksukykyä. Pienlainoja eli ns. pikavippejä on erityisen helppo ottaa. ”Nuorilla merkintä saattaa tulla maksamattomista mopo- tai mopopuolavakuutuksista. Ikävintä nuorten kannalta on se, että merkintä saattaa tulla jo muutaman kymppin maksamattomasta laskusta. Maksuhäiriömerkintä vaikeuttaa elämää 2–3 vuotta, kun nuori on muutenkin täysikäisyyden kynnyksellä”, sanoo talousneuvoja Paula Pessi Kuluttajaliitosta. Vastuu oman talouden hoidosta itsenäistymisen myötä saattaa monen nuoren kohdalla muuttua kertaheitolla ja aiheuttaa ongelmia, jotka vaikuttavat elämään pitkään. (Ylen www-sivut 2015.)

Linna kirjoittaa Defensor Legis -lehden artikkelissaan: ”On hätkähdyttävää, että osa nuorista aikuisista on jo ennen perheen perustamisen ja asunnon hankkimisen ikävuosia velkaantuneita siten, etteivät pysty hoitamaan velvoitteitaan”. (Linna 2014, 269.) Suomen Asiakastiedon mukaan tutkimukset osoittavat, että hetken mielijohteesta tehdyt heräteostokset ja tili- tai kertaluotot jäävät usein maksamatta ja näin ollen aiheuttavat etenkin nuorille opiskelijoille maksuhäiriöitä. Nuorten maksuhäiriökehitys vaihtelee eri puolilla Suomea. (Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut 2015.)

Nuorten velkaongelmat ovat lisääntyneet voimakkaasti viime vuosina. Ilmiön taustalla ovat luoton saannin helpottuminen ja uudet luottotuotteet (esim. pikaluotot). Suomen asiakastieto Oy:n tilastojen mukaan vuonna 2014 20–24-vuotiaista henkilöistä 10 prosentilla ja 25–29-vuotiaista lähes 13 prosentilla oli maksuhäiriömerkintä. Maksuhäiriöitä on eniten 22-vuotiailla. (Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut 2015.) Alaikäisiä velallisia oli ulosotossa vuonna 2014 yhteensä 1 050. Hyvin nuoria henkilöitä (vuosina 2000–2013 syntyneitä) ulosottovelallisia oli 63 ja heidän ulosottovelkansa kokonaismäärä oli keskimäärin 2 054 euroa. 18–24-vuotiaita velallisia oli n. 20 000 ja heidän keskimääräinen velkansa oli 2 614 euroa. (Valtakunnanvoudinviraston www-sivut 2015.)

Suomessa on noin 47 000 iältään 20–29-vuotiaista miestä, joilla on maksuhäiriömerkintä. Nuorilla miehillä kulutus on vähän kalliimpaa kuin nuorilla naisilla. Se tarkoittaa esimerkiksi trendivaatteita, tietokonepelejä, uusia kännyköitä ja vaikkapa omaa

autoa. Miesten maksuvaikeuksien takaa löytyy myös yllättävä yhteinen nimittäjä: armeija. Yleinen trendi on, että alle 25-vuotiaat miehet velkaantuvat armeijan jälkeen. Tulot ovat armeijassa pienet ja säästöjä ei ole ennen eikä jälkeen. Jo palveluksen aikana osa on ottanut pieniä vippejä, eivätkä kaikkien perheet voi auttaa taloudellisesti. (Taloussanomien www-sivut 2015.)

Vaikka tarvetta olisikin, niin velkaneuvontapalveluiden käyttö on nuorten keskuudessa vielä melko harvinaista. Asiakkaista vain viitisen prosenttia on alle 24-vuotiaita. Alle 24-vuotiaiden ikäryhmässä velkajärjestely on ollut harvinainen. Vuonna 2014 hakijoita oli 99 (v. 2013 oli 63 ja v. 2012 44 hakemusta), mutta määrä on kasvussa. 25–34-vuotiaiden osalta velkajärjestelyhakemusten määrät ovat puolestaan jo huomattavasti suuremmat. Opiskelijoita tai koululaisia velkajärjestelyn hakijoista vuonna 2014 oli 114 kappaletta. (Tilastokeskuksen www-sivut 2015.) On arvioitu, että uudistetun lain myötä nuorten velkajärjestelyhakemusten määrä kasvaisi noin 250:llä vuodessa.

Miten on mahdollista, että Suomessa on ajauduttu tähän tilanteeseen? Löyhä lainsäädäntöpolitiikka pikaluotto-ongelman kitkemiseksi on yksi syy – askeleet, joita on otettu, ovat olleet liian verkkaisia ja varovaisia. Ongelma sai pahentua usean vuoden ajan. Pikaluotto-ongelman korjaamisessa yhteiskunnan hitautta on pidetty jopa perustuslain vastaisena. Vaikka lainsäätäjät on ollut tietoinen erityisesti nuoriin kohdistuvista ongelmista, se ei halunnut ottaa kovin aktiivista roolia pikaluottotoimintaan liittyvien taloudellisten ja sosiaalisten ongelmien kitkemiseksi. Vasta viimeinen uudistusvaihe, pikaluottojen korkokatto, näyttää jossakin määrin tehonneen. Tosin siihenkin on jo keksitty kiertotie – luottotilit, joissa limiitti ylittää pienluoton rajan (2 000 €). (Linna 2014, 270–271.)

Nyt olisi vahinkojen korjaamisen aika ja siihen tarvitaan monenlaisia keinoja, kuten sosiaalista luototusta (tarkoituksena on ehkäistä taloudellista syrjäytymistä ja ylivelkaantumista sekä edistää ihmisen itsenäistä suoriutumista), jonka suurin luotonsaajaryhmä ovatkin opiskelijat, sekä talous- ja velkaneuvontaa. Sosiaalista luototusta pidettiin usein velkajärjestelyä sopivampana vaihtoehtona opiskelijoille, joten sen kehittämistä ja laajentamista tulisi jatkaa. Velkojen järjestelemisellä joudutaan korjaa-

maan pahimmat tilanteet. Onkin täysin perusteltua, että yrittäjien lisäksi nuoret otettiin velkajärjestelylain uudistuksessa erityiskohderyhmäksi. Erityisesti alle 25-vuotiaiden nuorten velkaantuminen nähtiin hallituksen velkajärjestelylain muuttamista koskevassa esityksessä uudeksi yhteiskunnalliseksi ongelmaksi. ”Nuorten harkintakyky velanotossa saattaa olla puutteellinen eivätkä he välttämättä ymmärrä velkaantumisen seurauksia tai pysty arvioimaan mahdollisuuksiaan maksaa velat takaisin.” Todettiin, että nuorten on hyvin vaikea päästä velkajärjestelyn piiriin. Syynä ovat sekä velkaantumisen taustalla olevat syyt että maksukyvyttömyyden väliaikaisuus. Kun nuoruuden ymmärtämättömyydestä johtuva velkakierre saattaa johtaa muihinkin ongelmiin ja nuoren syrjäytymiseen, esityksessä katsottiin, että velallisen nuori ikä, asema ja muut olosuhteet (velkaantumisen moitittavuusarviointi) sekä luotonantajan toiminta tulee ottaa huomioon arvioitaessa sitä, onko velkaantuminen ollut moitittavaa. Kun lisäksi työttömien pääsyä velkajärjestelyyn nopeutetaan, nopeutuu myös työttömien nuorten pääsy velkajärjestelyyn. (HE 83/2014 vp, 9-11.; Linna 2014, 271.)

Alle 25-vuotiaiden työttömien karenssiajaksi vuoden 2013 työryhmän mietinnössä ehdotettiin yhdeksän kuukautta. Hallituksen esityksessä asiassa kuitenkin peräännyttiin, koska osa lausunnonantajista oli sitä mieltä, että se antaisi nuorille väärän signaalin ja passivoisi heitä. Lyhyttä aikarajaa voitaisiin myös tulkita niin, ettei töiden hakemista kannata eikä tarvitse edes yrittää. Useissa lausunnoissa myös ikärajan asettamista pidettiin ongelmallisena. Näistä syistä nuoria työttömiä ei asetettu muita parempaan asemaan. Lakivaliokunta kuitenkin piti tärkeänä, että erityisen tarkkaan seurataan, miten uudistus nuorten osalta toimii. (Linna 2015, 37–38.)

Tämän vuoden uudistuksessa kiinnitetään huomiota velallisen nuoruuteen, mutta ei sen lisäksi velallisen koulutuksen tai ammattitaidon puuttumiseen. Velkajärjestelyn nykyinen ns. nollaohjelma ei kannusta nuoria työllistymään. Viisi vuotta nuoren elämässä on niin pitkä aika, että ammatin hankkiminen tai jo hankitun ammattipätevyyden ylläpitäminen jää helposti sivuun. Maksuohjelmien tulisi olla kannustavia, jossa sekä velallinen että velkojat hyötyisivät maksuvaran parantumisesta. Nuorten pääsyä velkajärjestelyyn pyrittiin helpottamaan (muun muassa VJL 9 a § ja 10 §:n 7 kohta). Kynnyksen laskeminen ei kuitenkaan yksin auta, jos mataloitettu kynnykset johtaa maksuohjelmaan, joka ei ole kannustava, joka ei mahdollista opiskelua ja aiheut-

taa maksurästejä. Linna toteaa Oikeus -lehden artikkelissa, että ”on vahinko, ettei uudistuksessa suunniteltu järjestelmää nuorten velkaantuneiden ongelmien ratkaisemiseksi kokonaisvaltaisesti”. (Linna 2014, 273.; Linna 2015, 34, 36.)

12 VELKAJÄRJESTELYN TULEVAISUUS

Alan asiantuntijat ovat sanoneet, että ”jälleen harsittiin uusi paikka velkajärjestelyläkiin, joka on jo kauan muistuttanut tilkkutäkkiä”. Heidän mielestään muutokset olivat pääosin oikean suuntaisia, mutta riittämättömiä. Asiantuntijoiden mielestä nyt tehtyjen muutosten lisäksi velkajärjestelyssä olisi vielä yksinkertaistamisen varaa. (Linna 2014, 271.) Nyt tehdyistä muutoksista huolimatta lausuntojen antajat ja valio-kunnat ovat nähneet velkajärjestelyssä edelleen tehostamisen ja kustannusten pienentämisen tarvetta. Järjestelmän hallinnolliset kustannukset ovat suhteettomat verrattuna kertymiin. Tuula Linna toteaa Oikeus -lehden artikkelissa, että vaikuttaa siltä, että Suomessa on kasvanut muutosvastarinta uusia innovaatioita kohtaan velkajärjestelysaralla. Suomessa ei esimerkiksi ole halukkuutta seurata Ruotsin mallia velkajärjestelyn siirtämisestä tuomioistuimista ulosottolaitokselle – Ruotsissa ulosottoviranomainen päättää, myönnetäänkö velkajärjestely ja ulosottolaitos myös vastaa menettelystä (siirto tehtiin vuonna 2006). (Linna 2013, 99.)

Nuorten veloista osaa koskee usein esteperuste (esim. yhdistelmä kaksi rikosperusteista velkaa ja 10 pikaluottoa). Linna ehdottaa velkajärjestelykeinojen eriyttämisen järjestelmää. Ne velat, jotka muodostavat velkajärjestelylle esteen jätettäisiin voimakkaampien järjestelykeinojen ulkopuolelle. Näiden maksuaikataulu voitaisiin järjestellä ja lykätä vanhentumista, mutta ei kajottaisi itse saatavaan. Vaikka velkajärjestely ei silloin kokonaan vapautta veloista, olisi se parempi vaihtoehto kuin kokonaan evätä velkajärjestely ja jäädä odottamaan mahdollisen painavan syyn (VJL 10 a §) ilmaantumista hamaan tulevaisuuteen. (Linna 2015, 33.)

Kaikkien velallisten ja erityisesti nuorten maksuohjelmien tulisi olla kannustavia. Olisi luotava menettely, jossa maksuvaran parantumisesta hyötyisivät niin velallinen

kuin velkojatkin tavalla, joka ei johda maksuohjelman päätyttyä nykyisenkaltaiseen jälkipyykkiin. Maksuohjelmien kannustavuudessa on kaksi puolta – määrällinen (lisääntynyt käyttövara, jos velallinen pystyy nostamaan tulojaan maksuohjelman aikana) ja ajallinen (nollaohjelman lyhentyminen velallisen suorituksista). Tällaista kannustavaa maksuohjelmaa ehdotettiin jo vuoden 2011 työryhmän mietinnössä. Määrälliseen kannustavuuteen on olemassa parempiakin tapoja kuin lisäsuoritusjärjestelmä, joka velkaannuttaa tai passivoi velalliset maksuohjelman aikana. Tällainen olisi ”reaaliaikainen” järjestelmä, jossa maksuvara seuraisi maksukyvyyn muutoksia. Ei tarvittaisi jälkikäteisiä laskelmia vaan suoritus olisi oikea ja ajan tasalla, koska se määräytyisi kulloisenkin tulon mukaisesti. Tällaiseen uudelleen ajatteluun ei kuitenkaan ole valmiutta. Syynä lienee pelko siitä, että ilman ulosottolaitoksen osallistumista reaaliaikaista järjestelmää ei kyetä toteuttamaan, vaikka ulosotossa olisivat keinot asioiden hoitamiseksi. Kyse saattaa osin olla jopa ennakkoluuloista. Työryhmän toimeksiannossa maksuohjelman reaaliaikaisuus ja kytkös ulosottolaitokseen on ”julistettu pannaan”. (Linna 2014, 273.)

Linna kirjoittaa Defensor Legis -lehden artikkelissa, että ”olemme maksamassa liian kalliin hinnan siitä, että pidämme kynsin hampain kiinni nykyisestä joustamattomasta maksuvara-ajattelusta ja lisäsuoritusjärjestelmästä. Jos sen annetaan estää kannustavuuden lisäämisen nollaohjelmissä, olemme hakoteillä maksukyvyttömyyttä koskevassa oikeuspolitiikassa.” Linna toteaa, että jos kaikesta huolimatta ei löydy poliittista rohkeutta muutokseen, tulisi kannustavuus rakentaa nykyiselle järjestelmälle. Linna ehdottaa, että maksuohjelma voisi lyhentyä kuukaudella jokaista sellaista kuukautta kohden, jolta lisäsuoritusvelvollisuutta on kertynyt. Velallinen, joka on työllistynyt pysyvästi tai vaikkapa kuukaudeksi, voisi tällöin laskea, että loppupäästä ohjelma lyhentyy ylimääräisellä kuukaudella jokaista suorituskuukautta kohden. Myös nuori, joka saa muutaman kuukauden sijaisuuden tai kesätöitä, voisi lyhentää maksuohjelmansa kestoja. Tätä oikeusministeriön työryhmä ehdotti jo vuonna 2011 ja malli sai lausuntokierroksella myönteisen vastaanoton, mutta myöhemmässä lainvalmistelussa tämä kuitenkin jätettiin pois. (Linna 2014, 273–274.; Linna 2015, 34.)

Vuoden 2011 mietinnössä todettiin, että talous- ja velkaneuvonnan tuki ulotettaisiin aiempaa selkeämmin koko maksuohjelman keston ajalle. Varsinkin nuoret tarvitsisivat maksuohjelman aikaista, tukevaa talous- ja velkaneuvontaa. Tätä ajatusta ei otet-

tu kuitenkin myöhempään ehdotukseen eikä se lakiuudistuksessa toteutunut. Syynä on ilmeisesti se, että nykyjärjestelmässä pitäytyminen ei sanottavasti vapauta velkaneuvonnan resursseja, vaan ne sitoutuvat edelleen maksuvaralaskelmien ja lisäsuoritusvelvollisuuden laskemiseen. Myöskään valtion varoista maksettavat selvittäjien palkkiot eivät laske, jollei maksuvaralaskelmia yksinkertaisteta. Eli resurssit on sidottu nykyjärjestelmän rakenteisiin. (Linna 2014, 274.) Vuonna 2014 yksityishenkilön velkajärjestelylain mukaiset yksityisille oikeusavustajille maksettavat korvaukset olivat noin 2,2 miljoonaa euroa (Oikeusministeriön www-sivut 2015).

Velkajärjestelyn yleisen hyväksyttävyyden kannalta ei pidetty perusteltuna, että velkajärjestely voitaisiin ajoittaa opinkelu- tai varusmiesaikaan, koska velallinen ei silloin ole työmarkkinoiden käytettävissä (HE 83/2014 vp, 10). Linnan mielestä tilanne on nyt siinä määrin vakava, että nuorten kohdalla tämän ajattelutavan tarkistamista tulisi harkita. Defensor Legis -lehden artikkelissa Linna toteaa, että hän olisi valmis puolustamaan sitä, että opinkelu ei estäisi velkajärjestelyyn pääsemistä, jos nuorten veloista pääosa on pika- ja kulutusluottoja. Linnan mielestä on vielä selvempää se, että nuori saisi nollaohjelman aikana opinkella, jos hänellä ei ole työllisyysmahdollisuutta antavaa koulutusta. Hän olisi myös valmis harkitsemaan, lyhentäisikö jokainen nuoren opinkelukuukausi maksuohjelmaa loppupäästä. Linna kirjoittaa, että ”kun yhteiskunta ei ole kyennyt puuttumaan riittävän aikaisin ja tarpeeksi päättäväisin ottein pikaluottomarkkinoihin, on sitten vastaavasti tehtävä rohkeasti tarpeeksi suuri korjausliike”. Nuorten kohdalla Linna ottaa esille vielä yhden keinon – alle 25-vuotiaana otettujen luottojen lopullinen vanhentumisaika olisi 15 vuoden sijasta 10 vuotta. (Linna 2014, 274.)

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson on todennut, että ”muutokset velkajärjestelykentällä eivät kuitenkaan jää tähän. Oikeudenhoidon uudistamisohjelman mukaan talous- ja velkaneuvonnan valtiollistamista selvitetään. Tällöin tavoitteena tulee olla, että velallisille koko maassa voidaan taata yhdenmukaiset palvelut. Tämä vaatii riittävän määrän resursseja. Uskon, että panostaminen velkaongelmien ratkaisemiseen näkyy kustannussäästöinä muilla sektoreilla, kuten sosiaali- ja terveydenhuoltomenoissa.” (Oikeusministeriön www-sivut 2015.)

13 HAASTATTELUT

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Kolme haastattelua suoritettiin puhelinhaastatteluna ja sähköpostihaastatteluna yksi. Haastattelumuotona käytettiin teemahaastattelua. Teemahaastattelussa (puolistrukturoitu haastattelu) keskitytään keskustelemaan valmiiksi asetetuista teemoista, jotka tutkija on aiemmin määritellyt tutustuessaan tutkimuksensa aiheeseen (mm. kirjallisuuteen). Olennaista teemahaastattelulle on avoimet kysymykset, joiden järjestys ja asettelu saattaa vaihdella haastattelusta toiseen. Teemahaastattelu on sopiva haastattelumuoto esimerkiksi silloin, kun vastaus perustuu haastateltavan henkilön omaan kokemukseen. Teemahaastattelua käytetään myös, kun halutaan syventää tietoa jostakin asiasta. Tutkija saa teemahaastattelussa parhaimmillaan enemmän tietoa kuin osaa kysyä. Teemahaastattelussa haastateltavien määrän ei tarvitse olla suuri vaan että haastateltavista saa irti tarvitsemansa tiedon. (Hirsjärvi & Hurme 2001, 58–59.)

Tutkimuksen tavoitteena oli saada tietoa siitä, miten uudistettu velkajärjestelylaki vaikuttaa lain kannalta tärkeimpiin toimijoihin (velkaneuvonta, oikeusapu, käräjäoikeus ja ulosotto). Haastatteluissa käytettäviä teemoja olivat mm. seuraavat:

- haastateltavan työkokemus alalta
- uudistettu velkajärjestelylaki
- elinkeinoharjoittajien velkajärjestely
- nuoret velalliset.

Teemahaastattelujen kysymykset ovat työn lopussa liitteessä 1. Puhelinhaastattelut kirjattiin ylös haastattelutilanteissa. Haastateltavien yksityisyyden suojaamiseksi heidän nimiään ei ole tutkimuksessa mainittu.

13.1 Velkaneuvonta

Haastateltavani työskentelee Sastamalassa velkaneuvojana. 16.2.2015 alkaen hän on hoitanut Sastamalan, Huittisten ja Punkalaitumen velkaneuvontapalvelut. Siihen saakka mukaan kuului myös Akaan seutu. Kysely suoritettiin velkaneuvojan ajanpuutteen vuoksi sähköpostitse 9.4.2015. Haastattelemani velkaneuvoja on ainoa velkaneuvoja Sastamalassa ja hänkin tekee viiden tunnin työpäivää taloudellisista syistä,

joten hänellä on melkoiset työpaineet eikä aikaa haastatteluun ymmärrettävästi löytynyt. Haastateltavani on toiminut velkaneuvojana 13 vuotta.

Talous- ja velkaneuvonnan jonotusajat ovat venyneet Sastamalassa kohtuuttoman pitkiksi ja ruuhkautunut talous- ja velkaneuvonta joudutaan järjestelemään uusiksi. Sastamalan kaupunki on neuvotellut aluehallintoviraston kanssa velkaneuvontasopimuksen päättämisestä. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että aluehallintovirasto hankkii uuden velkaneuvontapalveluja tuottavan tahon Sastamalaan. Palvelun tuottaja on jatkossa ilmeisesti Tampereen kaupunki. Sastamalassa velkaneuvontaan pääsyä joutuu odottamaan yli kaksi kertaa suositusta pitempään. Asiaa on selvitetty kevästä 2014 lähtien. Sastamalan kaupunki on hankkinut talous- ja velkaneuvonnan ostopalveluna Sastamalan seudun Mielenterveysseuralta. Talous- ja velkaneuvonta järjestetään valtion rahoituksella niin, että siitä ei muodostu kunnille uutta kuluerää, mutta Sastamalan kaupunki on kuitenkin myöntänyt vuosittain lisärahaa palveluihin. Siltikään nykyisellä rahoitusmallilla velkaneuvonnan tuottamiseen saama korvaus ei riitä kokoaikaisen työntekijän palkkaamiseen. Vuonna 2014 peruskorvauksen määrä oli 0,74 € asukasta kohden. Aluehallintovirasto on parina vuonna antanut lisärahaa Sastamalan seudun Mielenterveysseuralle. Rahalla palkattiin toinen velkaneuvoja ja silloisia jonoja saatiin hyvin purettua. Enää virasto ei anna harkinnanvaraista lisärahoitusta. Aluehallintoviraston mielestä yksi velkaneuvoja voi hoitaa alueen, jossa on noin 40 000 asukasta. (Alueviestin www-sivut 2015.)

Haastateltavani velkaneuvoja on tutustunut uudistettuun velkajärjestelylakiin lukiella sen kaksi kertaa läpi ajatuksen kanssa eli hän tuntee lain muutokset. Kysyin haastateltavalta, että huomaako lakiuudistuksen jo hänen työssään velkaneuvojana. Hän vastasi, että yritysasiakkaita on soitellut jonkun verran. Velkaneuvoja totesi, että yhdenkään yritysasiakkaan velkoja ei ole vielä lähdetty järjestelemään. Sastamalan velkaneuvontaan on tällä hetkellä puolen vuoden jono, joten ei niitä olisi vielä ehtinytkään järjestellä. Seuraavaksi tiedustelin, että mitä mieltä hän uudistuksesta on. Hän vastasi, että ”näin äkkiseltään ajatellen, yritysasiakkailta vaaditaan maksullinen asiantuntijalausunto, johon hyvä yritys saattaa kaatua, sillä ei pienyrittäjällä ole varaa maksaa tuhatta euroa lausumasta”. Kysyin vielä, että onko hän huomannut, että uudistus olisi vaikuttanut elinkeinoharjoittajien avuntarpeeseen velkajärjestelyasioissa. Velkaneuvoja vastasi, että ”kyllähän uudistus on paljon toivoa herättänyt, ehkä lii-

kaakin”. Jo aikaisemminkin ennen uudistusta Sastamalan velkaneuvontaan on ottanut yhteyttä elinkeinonharjoittajia, vaikka velkaneuvonnassa ei ole heitä voitu auttaakaan.

Tiedustelin velkaneuvojalta mikä hänen mielestään velkajärjestelyissä työllistää eniten. Velkaneuvoja vastasi, että suurin työllistäjä on se, että asiakkaat eivät toimita pyydettyjä papereita vaan niitä pitää lypsää tai niitä tippuu muutaman viikon välein, jolloin aina joutuu perehtymään asiaan uudelleen, mikä vie aikaa. Toinen työllistäjä on lausumien laatiminen.

Lopuksi kysyin velkaneuvojalta, että onko Sastamalan alueella paljon nuoria velkaneuvonnan asiakkaina. Hän vastasi, että tänä päivänä noin 40 % asiakkaista on nuoria. (H1 henkilökohtainen tiedonanto 9.4.2015.)

13.2 Oikeusapu

Haastateltavani työskentelee Pirkanmaan Oikeusaputoimiston Sastamalan toimipisteessä julkisena oikeusavustajana. Haastattelu suoritettiin puhelimitse 13.4.2015. Haastateltavani on työskennellyt oikeusaputoimistossa noin 7 vuotta.

Haastateltavani kertoi, että uudistettua lakia ei vielä oikeusaputoimiston työssä ole tarvittu. Yleensä velkajärjestelyasioihin ei myönnetä oikeusapua, vaan tarvitsijat ohjataan velkaneuvontaan. Velkajärjestelyasioihin liittyen haastateltavani on ainoastaan tehnyt valituksia hovioikeuteen, mutta niitäkin on ollut määrällisesti vähän. Valitusasioissa uudistettu laki ei vielä näy, koska ko. asiat tulevat ajankohtaisiksi vasta tuomioistuinkäsittelyn jälkeen. (H3 henkilökohtainen tiedonanto 13.4.2015.)

13.3 Tuomioistuin

Haastateltavani työskentelee Pirkanmaan käräjäoikeudessa velkajärjestelyistä vastaavana kärjäsihteerinä. Pirkanmaan käräjäoikeuden tuomiopiiriin kuuluu 22 kuntaa: Akaa, Hämeenkyrö, Ikaalinen, Juupajoki, Kangasala, Kihniö, Lempäälä, Mänttä-Vilppula, Nokia, Orivesi, Parkano, Pirkkala, Punkalaidun, Pälkäne, Ruovesi, Sastamala, Tampere, Urjala, Valkeakoski, Vesilahti, Virrat ja Ylöjärvi. Haastattelu suori-

tettiin puhelimitse 22.4.2015. Haastateltavani on työskennellyt kärjäsihteerinä useita vuosia ja velkajärjestelyasioista vastaavana noin 12 vuotta.

Haastateltavani on tutustunut uudistettuun velkajärjestelylakiin ja tuntee hyvin sen muutokset. Hän oli perehtynyt myös aiempiin ehdotuksiin ja totesi, että ”laki tuli voimaan loivana” eli alun perin odotettiin paljon suurempia muutoksia. Uudistuksista eniten kärjäoikeuteen vaikuttaa sähköiseen hakemukseen siirtyminen. Tampereen velkaneuvonta, heidän suurin yhteistyökumppaninsa velkajärjestelyasioissa, on siirtynyt jo kokonaan sähköiseen järjestelmään ja ensimmäiset sähköiset hakemukset sieltä tulivat helmikuun alussa. Muualta on osa tullut sähköisesti, mutta osa tulee vielä paperisena. Velkojen kuuleminen sähköisessä muodossa aloitettiin Pirkanmaan kärjäoikeudessa toukokuun alussa.

Uudistus ei ole vielä vaikuttanut elinkeinoharjoittajien velkajärjestelyhakemusten määrään. Aikaisemmin niitä ei ole juurikaan Pirkanmaan kärjäoikeudessa ollut ja nyt vuoden alusta tähän päivään on tullut viisi hakemusta. Haastateltavani kertoi, että he ovat ”hämmästyneitä hiljaisuudesta” eli he ovat odottaneet suurempia määriä ja odottavatkin nyt, että koska elinkeinoharjoittajien hakemuksia alkaa tulla heille.

Pirkanmaan kärjäoikeudessa on paljon nuoria velkajärjestelyn hakijoina, mutta suurin osa hakijoista on pitkäaikaistyöttömiä. Tämän vuoden alussa nuorten hakemusten määrä ei ole ainakaan vielä lisääntynyt aiemmasta.

Kysyin haastateltavaltani, että onko alkuvuonna ollut havaittavissa muutosta hakemusten määrässä. Hän kertoi, että velkajärjestelyhakemuksia on tullut vähemmän kuin vuosi sitten samaan aikaan. Pirkanmaan kärjäoikeudessa on todettu, että hakemuksia tulee varmaan vasta loppuvuodesta. Osittain alkuvuoden hakemusten määrään vaikuttaa varmaankin lakiin tulleet muutokset ja toisaalta ruuhkautuneet kuntien velkaneuvonnat. Esimerkiksi Sastamalan velkaneuvonnan kautta tämän vuoden ensimmäinen velkajärjestelyhakemus oli mennyt Pirkanmaan kärjäoikeuteen viikolla 17.

Kärjäsihteerin kertoi, että selvittäjän mahdollisuuden säilyminen velkajärjestelyasioissa on hyvä asia. Alun perin työryhmä esitti selvittäjien poistamista, mutta mietin-

töön saadun varauksellisen palautteen johdosta oikeusministeriö päätti, ettei selvittäjäinstituutiota lakkauteta (HE 83/2014 vp, 49). Pirkanmaan kärjäoikeudessa määrätään kaikissa velkajärjestelyhakemuksissa selvittäjä. Maksusuunnitelmien teko on aikaa vievää ja useinkaan hakemuksen mukana ei sellaista ole. Esimerkiksi Tampereen velkaneuvonta on todennut, että heidän nykyiset resurssinsa eivät riitä maksusuunnitelmien tekemiseen. Vaikka lakiuudistuksen myötä velkaneuvontaan luvattiin lisää työvoimaa, niin he eivät ole sitä ainakaan vielä saaneet.

Tiedustelin kärjäsihteeriltä mikä hänen mielestään velkajärjestelyissä työllistää eniten. Hänen mielestään eniten työllistää lisäsuoritusten vahvistaminen. Siinä on erittäin paljon erilaista paperityötä (velalliselle on annettava tilaisuus tulla kuulluksi ja kun yksi velkoja hakee lisäsuoritusta, niin kaikille muillekin velkojille on annettava tilaisuus esittää vaatimuksensa) ja lisäksi velallisia on erittäin vaikea tavoittaa. Lisäsuoritusten vahvistamisia on paljon (tosin ne ovat vähentyneet jonkin verran aiemmasta). Suurin osa velallista hoitaa asiansa, mutta joukossa on paljon sellaisia, jotka eivät joko osaa tai eivät halua tehdä asioilleen mitään. Hankalammissa ja vaikeimmissa tapauksissa käytetään selvittäjää. Yksi hankaloittava asia on kahden vuoden vanhentumisaika. Kärjäsihteerin mukaan melkoinen osa velallisista on yllättyneitä joutuessaan maksamaan lisäsuorituksia. He eivät ole ymmärtäneet asiaa tai eivät ole malttaneet lukea maksusuunnitelmiaan. Haastateltavani on juuri viime päivinä selvittänyt useampia lisäsuoritusvelvollisuuksia ja niissä summat ovat kaikissa useampia tuhansia tai kymmeniätuhansia. Kärjäsihteerin mukaan pieniä lisäsuorituksia ei yleensä käsitellyssä edes ole, koska velkojat eivät kovin pieniä summia rupea hakemaan. Suurimmalle osalle velallisista yllätyksenä tulee sekin, että lisäsuoritukset tulevat heti maksettavaksi.

Kysyin haastateltavalta, että onko hän kuullut uudistamistyössä esillä olleesta mahdollisuudesta, että velkajärjestely siirrettäisiin tuomioistuimista ulosottolaitokselle. Kärjäsihteerin mukaan hän oli lukenut asiasta silloin kun se oli esillä ja heillä oli työpaikallakin ollut siitä silloin puhetta. Heidän kantansa asiaan on, että ulosoton resurssit eivät riittäisi velkajärjestelyasioita hoitamaan ja heillä on sellainen käsitys, että ulosottovirasto ei edes halunnut ottaa niitä itselleen. (H4 henkilökohtainen tiedonanto 22.4.2015.)

13.4 Ulosotto

Haastateltavani työskentelee Satakunnan ulosottoviraston Huittisten toimipisteessä kihlakunnanulosottomiehenä. Huittisten toimipisteen vastuualueeseen kuuluvat Eura, Huittinen, Kokemäki, Köyliö, Punkalaidun, Sastamala ja Säskylä. Haastattelu suoritettiin puhelimitse 9.4.2015. Haastateltavani on työskennellyt kihlakunnanulosottomiehenä noin 25 vuotta.

Haastateltavani ei ollut tutustunut uudistettuun velkajärjestelylakiin, koska hänellä ei ole ollut vielä siihen tarvetta. Kysyin haastateltavalta, että huomaako lakiuudistuksen jo hänen työssään kihlakunnanulosottomiehenä. Hän totesi, että uudistusta ei vielä huomaa, koska velkajärjestelyasiat tulevat heille ns. viiveellä eli vasta viimeiseksi ja nyt uudistuksesta on kulunut aikaa vasta noin kolme kuukautta.

Ulosotossa velkajärjestely on yksi asia muiden joukossa – he saavat käräjäoikeuden päätökset velkajärjestelyistä ja toimivat niiden mukaan. Huittisten toimipisteessä velkajärjestelyn saaneiden määrät vaihtelevat, joskus on useampia peräkkäin ja sitten saattaa mennä paljon aikaa, että ei ole yhtään. Velkajärjestelyt ovat tähän asti koskeneet palkansaaajia ja eläkeläisiä. Elinkeinonharjoittajia ei ole ollut haastateltavan kohdalla yhtään. Ennen uudistusta haastatellulla kihlakunnanulosottomiehellä on ollut asiakkaina toiminimiyrittäjiä, jotka olivat olleet kiinnostuneita velkajärjestelystä, mutta he ovat kertoneet, että talous- ja velkaneuvonta on ”tyrmännyt” ko. ajatuksen ja että velkaneuvoja on sanonut heille, että mahdollisuutta velkajärjestelyyn ei ole.

Kysyin haastateltavalta, että onko hän kuullut uudistamistyössä esillä olleesta mahdollisuudesta, että velkajärjestely siirrettäisiin tuomioistuimista ulosottolaitokselle. Kihlakunnanulosottomies kertoi, että asiasta on ollut joskus puhetta ja se koettiin heidän kannaltaan ristiriitaiseksi. Hän totesi, että ”toisaalta yritetään periä mahdollisimman paljon velkoja velalliselta ja sitten velkajärjestelyssä annettaisiinkin melkein kaikki velat anteeksi”.

Lopuksi kysyin kihlakunnanulosottomieheltä, että onko heidän asiakkanaan paljon nuoria velallisia. Hän totesi, että ”ikävä todeta että kyllä nuoria on paljon. Muutama vuosi sitten heillä oli pääsääntöisesti pikavippejä velkoina, nyt ne ovat vähentyneet.

Pikavippeihin tuli kaksi vuotta sitten "korkokatto", jonka jälkeen niiden myöntäminen vähentyi." (H2 henkilökohtainen tiedonanto 9.4.2015.)

14 JOHTOPÄÄTÖKSET JA YHTEENVETO

Tämän opinnäytetyön tarkoituksena oli perehtyä velkajärjestelyn uudistamiseen. Yksityishenkilön velkajärjestelyä voidaan ehkä pitää velallisen uutena mahdollisuutena ja apukeinona aloittaa uudelleen puhtaalta pöydältä. Viimeisenä vaihtoehtona ylivelkaantunut yksityishenkilö voi ratkaista ylivelkaantumistilanteensa hakemalla oman kotipaikkansa käräjäoikeudelta yksityishenkilön velkajärjestelyä. Yksityishenkilön velkajärjestelyn myöntäminen vaatii kuitenkin tiettyjen, varsin tiukkojen, ehtojen täyttymisen ja maksuohjelman noudattaminen vaatii paljon velalliselta. Velallisen on muun muassa oltava pysyvästi tai pitkäaikaisesti maksukyvytön, eikä velallisella ole muita keinoja selviytyä veloista kohtuullisessa ajassa, esimerkiksi vähentämällä menoja tai myymällä omaisuutta. Velkajärjestely on mahdollinen myös, mikäli velallisen maksukyky on heikentynyt olosuhteiden olennaisen muutoksen (esim. työttömyyden, työkyvyttömyyden tai sairauden) vuoksi pääasiassa ilman velallisen omaa syytä.

Velallisen näkökulmasta velkajärjestely on kannattava tapa selvittää velkaongelmia. Velkajärjestelyn hakeminen ei aina takaa hakijalle mahdollisuutta järjestellä velkaongelmiaan tai vapautua veloistaan. Velkajärjestelyn hylkäämisen riski on suhteellisen pieni ja maksuohjelman raukeamisen riski vieläkin pienempi. Enemmistö velallisista onnistuu maksuohjelmassaan ja vapautuu veloistaan. Tilastojen ja tutkimusten perusteella voidaan päätellä, että suurin osa velkajärjestelyn hakijoista ja maksuohjelman saaneista henkilöistä saa myös mahdollisuuden velattomaan uuteen alkuun. Pääosa hakijoista on hyväksytty velkajärjestelyyn, ja valtaosa maksuohjelmista on onnistunut. Velkajärjestelylaki siis useimmiten toimii tarkoitetulla tavalla eli velallisen talous- ja velkatilanne saadaan korjattua.

Jos velkajärjestelylaki olisi tullut voimaan 1980-luvun puolivälissä, se olisi todennäköisesti vaimentanut luotonannon kasvua vuosikymmenen lopulla, vähentänyt laman kynnyksellä velkaongelmia ja lisännyt velkaongelmatilanteissa velkojien joustavuutta.

Rahamarkkinoilla on tapahtunut muutoksia viimeisen 20 vuoden aikana, jotka ovat heijastuneet kotitalouksiin ja ihmisten taloudelliseen käyttäytymiseen. Rahamarkkinoiden rakenne on muuttunut ja markkinoille on tullut uusia luotontarjoajia ja luotto tuotteita. Johanna Niemi kirjoittaa artikkelissaan, että elämme keskellä pahinta taloudellista kriisiä sitten 1930-luvun. Kriisi, joka alkoi vuonna 2007 ja jota aluksi kuvailtiin Yhdysvaltojen asuntomarkkinakuplan puhkeamisena, on levinnyt ympäri maailman. (Niemi 2012, 285.)

Jotkut poliitikot ovat sanoneet, että nuorten talousosaamista täytyisi tukea jo peruskoulusta lähtien, koska nuoret saavat hyvin erilaiset valmiudet oman talouden hoitamiseen vanhemmiltaan. Arjen hallinnan taitojen opettaminen tulisikin kuulua jo koulujen opetussuunnitelmiin. Vain oman taloutensa hallitseva voi tehdä itsenäisiä päätöksiä eikä ole sidottu tiettyihin vaihtoehtoihin. Uudet nuoret ikäluokat ovat kasvaneet erilaiseen maailmaan ja kulttuurisiin. Taloudenhallinnan neuvottelukunta esittää kannanotossaan oman talouden hallinnan nostamista kaikkien suomalaisten kansalaistaidoksi. Perehdyttäminen tulisi aloittaa jo varhaiskasvatuksessa ja talousasioita pitäisi käsitellä läpi koko koulutusasteen. (Takuu-Säätiön www-sivut 2015.)

Velkajärjestelylain suurin muutos oli mahdollistaa yksityisten elinkeinonharjoittajien elinkeinotoiminnan velkojen järjestely yksityishenkilön velkajärjestelylain puitteissa. Eli velkajärjestelyssä yrittäjät ovat nyt samalla viivalla palkansaajien kanssa.

Opinnäytetyön tutkimusosiossa päädyttiin haastattelemaan velkaneuvojaa, oikeusavustajaa, kärjäsihteeriä ja kihlakunnan ulosottomiestä. Tutkimusmenetelmäksi valikoitui laadullinen tutkimus. Laadullisen tutkimuksen voi suorittaa useammalla eri tavalla, mutta tämän työn yhteydessä katsottiin parhaimmaksi valita teemahaastattelu, jossa ei ole ennalta laadittua kyselylomaketta, vaan haastattelu etenee ennakolta valittujen teemojen mukaisesti. Teemoja olivat uudistettu velkajärjestelylaki, elinkeinonharjoittajien velkajärjestely sekä nuoret velalliset.

15 POHDINTAA

Tähän asti lain tärkeimmät muutokset tulivat voimaan vuosina 1997 sekä 2003. Suurin odotuksin odotettiin vuoden 2015 uutta velkajärjestelylakia ja nyt kun alkuperäistä suunnitelmaa kokonaan uudesta velkajärjestelylaista ei toteutettukaan on oletettava, että lähivuosina lakiin tehdään taas uusia muutoksia. Vai olisiko muutaman vuoden kuluttua jo vihdoinkin täysin uuden velkajärjestelylain aika.

Ongelmana opinnäytetyön tekemisessä oli ajan tasalla olevan aineiston puute. Koska uudistettu laki tuli voimaan vuoden 2015 alussa, päivitettyä ja ajan tasalla olevaa oikeuskirjallisuutta ei vielä ole. Tämän hetkisten tietojen mukaan ensimmäiset teokset julkaistaan syksyllä 2015.

Tutkimuksessa uudistettu velkajärjestelylaki ei näkynyt vielä haastatteluhetkellä missään velkajärjestelyasioita hoitavilla toimijoilla. Velkajärjestelyasiat tulevat viiveellä kaikille muille paitsi velkaneuvontaan (jonne on noin puolen vuoden jono eli haastatteluhetkellä käsiteltiin vielä vuoden 2014 asioita) ja uudistuksesta oli kulunut vasta kolmisen kuukautta. Eli haastattelujen kannalta tutkimuksen tekeminen oli liian aikaisin. Vasta aikaisintaan tämän vuoden lopussa saisi paremman kuvan siitä, miten uudistettu laki on vaikuttanut lain kannalta tärkeimpiin toimijoihin.

Opinnäytetyötä oli mielenkiintoista tehdä, koska tein sen itseäni kiinnostavasta aiheesta. Tulevaisuudessa itseäni kiinnostaisi seurata miten uudistus oikeasti vaikuttaa elinkeinonharjoittajien velkajärjestelyasioihin. Jatkotutkimusaiheena olisi mielenkiintoista tietää, tuleeko elinkeinonharjoittajien velkajärjestelyhakemuksia todella niin paljon, mitä talous- ja velkaneuvonta sekä käräjäoikeudet ovat odottaneet sekä kuinka moni elinkeinonharjoittaja hakee velkajärjestelyä nyt kun siihen on mahdollisuus ja minkälaisia yrittäjiä (yrityksen koko ja toimiala) velkajärjestelyn hakijat ovat. Tutkia voisi myös sitä, mitä uudistus vaikuttaa nuorten velkajärjestelyihin eli lisääntyvätkö nuorten velkajärjestelyt.

LÄHTEET

Alueviestin www-sivut. 2015. Viitattu 10.4.2015. <http://www.alueviesti.fi>

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Hamina: AKATIIMI Oy.

Blomgren, J., Maunula, N. & Hiilamo, H. 2014. Sairastuttaako velka? Yhteiskuntapolitiikka 3, 245–263.

Edilexin www-sivut. 2015. Viitattu 30.3.2015. <http://www.edilex.fi>

Eduskunnan täysistunnon pöytäkirja 110/2014 vp. Viitattu 23.3.2015. <http://www.om.fi>

Etelä-Suomen Sanomien www-sivut. 2015. Viitattu 13.5.2015. <http://www.ess.fi>

Findikaattorin www-sivut 2015. Viitattu 24.3.2015. <http://www.findikaattori.fi>

Finlexin www-sivut. 2015. Viitattu 30.3.2015. <http://www.finlex.fi>

H1. 2015. Velkaneuvoja, Kriisikeskus Tukitalo. Sastamala. Sähköpostihaastattelu 9.4.2015. Haastattelijana Minna Hakanen-Maijala. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

H2. 2015. Kihlakunnan ulosottomies, Satakunnan ulosottovirasto. Huittinen. Puhelinhaastattelu 9.4.2015. Haastattelijana Minna Hakanen-Maijala. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

H3. 2015. Julkinen oikeusavustaja, Pirkanmaan oikeusaputoimisto. Sastamala. Puhelinhaastattelu 13.4.2015. Haastattelijana Minna Hakanen-Maijala. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

H4. 2015. Käräjäsihteeri, Pirkanmaan käräjäoikeus. Tampere. Puhelinhaastattelu 22.4.2015. Haastattelijana Minna Hakanen-Maijala. Muistiinpanot haastattelijan hallussa.

HE 183/1992 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle annettavaksi laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä.

HE 180/1996 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta.

HE 98/2002 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laeiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain ja verotusmenettelystä annetun lain 88 §:n muuttamisesta.

HE 52/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain 30 §:n muuttamisesta.

HE 83/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi yksityishenkilön velkajärjestelystä annetun lain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Helsingin Sanomien www-sivut. 2015. Viitattu 19.3.2015. <http://www.hs.fi>

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannus-osakeyhtiö Tammi.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2001. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen, T. 2010. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.

Iivari, J. 2001. Ylivelkaantumisen ongelmaan uusia ratkaisuja. Yhteiskuntapolitiikka 6, 552–557.

Kauppalehden www-sivut. 2015. Viitattu 14.4.2015. <http://www.kauppalehti.fi>

Kilpailu- ja kuluttajaviraston www-sivut. 2015. Viitattu 10.4.2015. <http://www.kkv.fi>

Koivikko, K. 2013. Vihdoin samalle viivalle. Ahdingossa oleva yrittäjä saa mahdollisuuden velkajärjestelyyn ja keventää taakkaansa. Yrittäjäsanomien 10, 4–5.

Koulu, R. 2004. Johdatus insolvenssioikeuden perusteisiin. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Koulu, R., Havansi, E., Korkea-aho, E., Lindfors, H. & Niemi, J. 2009. Insolvenssioikeus. Helsinki: WSOYpro.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2010a. Maksukyvyttömyyden oikeudelliset ulottuvuudet. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2010b. Maksukyvyttömyys - yritys velkojana ja velallisenä. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Koulu, R. & Lindfors, H. 2013. Velkavastuun toteuttaminen luottoyhteiskunnassa. Helsinki: Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta.

Koulu, R. & Niemi-Kiesiläinen, J. 1999. Velkajärjestelyn ja saneerauksen pääpiirteet. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Kuluttajaliiton www-sivut. 2015. Viitattu 30.3.2015. <http://www.kuluttajaliitto.fi>

Kuntalaki. 1995. L 17.3.1995/365 muutoksineen.

Laki talous- ja velkaneuvonnasta. 2000. L 4.8.2000/713 muutoksineen.

Laki velan vanhentumisesta. 2003. L 15.8.2003/728 muutoksineen.

Laki yksityishenkilön velkajärjestelystä. 1993. L 25.1.1993/57 muutoksineen.

LaVM 12/2014 vp. Eduskunnan lakivaliokunnan mietintö. Viitattu 20.3.2015.
<http://www.eduskunta.fi>

Lehtonen, Y., Mökkönen, K., Töyrylä, H., Seulu, M-R. & Tammenkoski, R. 2015. Perintä ja luotonhallinta. Helsinki: Talentum Fokus. Viitattu 23.3.2015.
[http://fokus.talentum.fi.lillukka.samk.fi/teos/BAXBBXATCFHBG#kohta:PERINT\(\(c4\)\(\(20\)JA\(\(20\)LUOTONHALLINTA\(\(20](http://fokus.talentum.fi.lillukka.samk.fi/teos/BAXBBXATCFHBG#kohta:PERINT((c4)((20)JA((20)LUOTONHALLINTA((20)

Lindström, J. 2014. Luotonvalvonta ja saatavien perintä. Helsinki: Talentum.

Linna, T. 2012. Prosessioikeuden oppikirja. Helsinki: Talentum.

Linna, T. 2013. Oikeuspoliittisia silmäyksiä insolvenssioikeuteen. Oikeus 1, 92–101.

Linna, T. 2014. Kohti aikuisuutta velkareppu selässä. Defensor legis 2, 269–274.

Linna, T. 2015. Nuori velkajärjestelyssä – fresh start vai syrjäytyminen? Oikeus 1, 26–43.

Luottotietolaki. 2007. L 11.5.2007/527 muutoksineen.

Makkula, J. 2014. Velkajärjestely avautuu yrittäjälle. Tilisanomat 3, 32–35.

Mutttilainen, V. 2002. Luottoyhteiskunta. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Mutttilainen, V. 2006. Velkaongelmien hallintapolitiikan kehityslinjoja 1985–2005. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 9/2006: Katsauksia Suomen lainsäädäntökehitykseen 1985–2005. 151–185.

Mutttilainen, V. 2007. Velkajärjestelyt tuomioistuimissa. Velalliset ja maksuohjelmat vuonna 2005. Oikeuspoliittisen Tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 75.

Mutttilainen, V. 2011. Velkajärjestely - jyrkin muutos velallisen suojassa. Jyrki Talan juhla- ja julkaisukirja: Lainvalmistelu, tutkimus, yhteiskunta. 235–248.

Mutttilainen, V. & Valkama, E. 2003. Velkajärjestelyn jälkeen. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Niemi, J. 2012. Liian pieni pelastettavaksi? Yksityishenkilöt maksukyvyttömyyskriisissä. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952- 9/6-2012, 285–304.

Niiranen, M. 2015. Velkajärjestelylain muutos 2015. Viitattu 24.4.2015.
<http://www.kkv.fi>

Nytte.fi www-sivut. 2015. Viitattu 19.3.2015. <http://www.nytte.fi>

Oikeusministeriön www-sivut. 2015. Viitattu 6.5.2015. <http://www.om.fi>

OM 11/2011. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. Velkajärjestelyn uudistaminen. Viitattu 23.3.2015. <http://www.om.fi>

OM 59/2013. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. Velkajärjestelylain tarkistaminen. Viitattu 23.3.2015. <http://www.om.fi>

OM 28/2014. Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja. Velkajärjestelylain tarkistaminen. Lausuntotiivistelmä. Viitattu 23.3.2015. <http://www.om.fi>

OMSL 2002:14. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä . Yksityishenkilön velkajärjestelylain tarkistaminen. Viitattu 19.3.2015. <http://www.om.fi>

OMSL 2004:16. Oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä . Koskelo, P. Henkilökohtainen velkavastuu ja insolvenssimenettelyt .Viitattu 19.3.2015. <http://www.om.fi>

Rikalainen, E. & Uitto, T. 2008. Pakkokeinot ja saatavien perintä. Helsinki: Kiinteistöalan Kustannus Oy.

Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön www-sivut. 2015. Viitattu 20.3.2015. <http://www.stm.fi>

Suomen Asiakastieto Oy:n www-sivut. 2015. Viitattu 14.4.2015. <http://www.asiakastieto.fi>

Suomen Yrittäjien www-sivut. 2015. Viitattu 18.3.2015. <http://www.yrittajat.fi>

Takuu-Säätiön www-sivut. 2015. Viitattu 6.5.2015. <http://www.takuu-saatio.fi>

Talouselämän www-sivut. 2015. Viitattu 14.4.2015. <http://www.talouselama.fi>

Taloussanomien www-sivut. 2015. Viitattu 19.3.2015. <http://www.taloussanomat.fi>

Tilastokeskuksen www-sivut. 2015. Viitattu 6.5.2015. <http://www.stat.fi>

Tuija Braxin www-sivut. 2015. Viitattu 19.3.2015. <http://www.tuijabrax.fi>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Turkulaisen www-sivut. 2015. Viitattu 25.3.2015. <http://www.turkulainen.fi>

Työ- ja elinkeinoministeriön www-sivut. 2015. Viitattu 17.4.2015. <http://www.tem.fi>

Uitto, T. 2009. Maksuvelvollisuuden lakkaamisesta. Helsinki: Kiinteistöalan Kustannus Oy.

Uitto, T. 2010. Velkajärjestely. Helsinki: Kiinteistöalan Kustannus Oy.

Uitto, T. 2012. Ilmeisen kevytmielisestä velkaantumisesta piittaamattomuuteen. Juhlajulkaisu Jarmo Tuomisto 1952- 9/6-2012, 421–433.

Ulosoton www-sivut. 2015. Viitattu 10.4.2015. <http://www.oikeus.fi/ulosotto>

Ulosottokaari. 2007. L 15.6.2007/705 muutoksineen.

Valkama, E. 2011a. Talous- ja velkaneuvonnan asiakkaat 2010 - velkajärjestely tuomioistuimessa vai muu apu? OPTL:n verkkokatsauksia 18/2011. Viitattu 18.3.2015. <http://www.optula.om.fi/fi/index/julkaisut/verkkokatsauksia-sarja/talous-javelkaneuvonnanasiakaskunta2010.html>

Valkama, E. 2011b. Velaton uusi alku? - Velallisten selviytyminen velkajärjestelystä ja tilanne sen jälkeen. OPTL:n verkkokatsauksia 22/2011. Viitattu 23.3.2015. http://www.optula.om.fi/fi/index/ajankohtaista/tiedotteet/2011/12/velatonuusialku-velallistenselviytyminenvelkajarjestelystajatilannesenjalkeenoptlnverkkokatsauksia222011_1.html

Valtakunnanvoudinviraston www-sivut. 2015. Viitattu 13.5.2015. <http://valtakunnanvoudinvirasto.fi>

Verohallinnon www-sivut. 2015. Viitattu 4.4.2015. <http://www.vero.fi>

Ylen www-sivut. 2015. Viitattu 6.5.2015. <http://www.yle.fi>

Ympäristöministeriön www-sivut. 2015. Ympäristöministeriön raportteja 16/2014. Viitattu 24.3.2015. [http://www.ymp.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/YMra_162014_Selvitys_taloudellisiin_vaik\(30065\)](http://www.ymp.fi/fi-FI/Ajankohtaista/Julkaisut/YMra_162014_Selvitys_taloudellisiin_vaik(30065))

TEEMAHAASTATTELURUNKO

Haastateltavan tausta

- Työkokemus alalta

Uudistettu velkajärjestelylaki 1.1.2015

- Oletko tutustunut uudistettuun lakiin?
- Huomaatko jo uudistuksen työssäsi?
- Mitä mieltä olet uudistuksesta?

Elinkeinoharjoittajat

- Oletko huomannut, että uudistus on vaikuttanut elinkeinoharjoittajien avun-
tarpeeseen velkajärjestelyasioissa? (kysymys velkaneuvojalle)
- Oletko huomannut, että uudistus on vaikuttanut elinkeinoharjoittajien velka-
järjestelyhakemusten lisääntymiseen? (kysymys käräjäsihteerille)
- Onko mahdollisia velkajärjestelyn hakijoita ollut jo ennen lakiuudistusta?

Nuoret velalliset

- Onko Sastamalan alueella paljon nuoria velkaneuvonnan asiakkaina? (kysy-
mys velkaneuvojalle)
- Onko Pirkanmaan alueella paljon nuoria velkajärjestelyn hakijoina? (kysy-
mys käräjäsihteerille)
- Onko Satakunnan ulosottoviraston Huittisten toimipisteen asiakkaina paljon
nuoria? (kysymys ulosotolle)
- Onko ko. nuorten suurin velkaryhmä ns. pikavipit? (kysymys ulosotolle)

Mikä velkajärjestelyissä työllistää eniten? (kysymys velkaneuvojalle ja käräjäsihteerille)

Onko havaittavissa muutosta velkajärjestelyhakemusten määrissä? (kysymys käräjäsihteerille)

Tuleeko mieleen muuta olennaista, joka ei ole tullut esille?